

PAZARTESİ

kadınlara mahsus gazete

sol kadınlara ne vadediyor?

- Telya Zaman'ın cenazesini kadınlar kaldırdı
- Uçan Süpürge Film Festivali başlıyor
- Amerika'da bir milyon kadın yürüdü

ISSN 1300-8536

PAZARTESİ

kadınlara mahsus gazete

Sahibi Kadın Kültür ve İletişim Vakfı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ayşe Düzkan

Yayın Yönetmeni Beyhan Demir

Görsel Yönetmen Ömer Süvari

Adres Abdullah Sokak No:9 Beyoğlu-Istanbul

Tel-Faks 0 212 249 5959 / 0 212 245 8358

GSM 0 532 510 09 65

E-Posta pazartesi@pazartesi.org

pazartesidergi@mynet.com

Katkıda Bulunanlar

Amy Spangler, Ayfer Eğilmez, ayşe düzkan, Ayşegül Babalık, Ayşegül Oğuz, Ayşegül Utku Günaydın, Başak, Buket Öktülmüş, Deniz Demir, Emek Ergun, Eylem Polat, Fatma Nevin Vargün, Firdevs Hoşer, Gülfer Akkaya, Handan Koç, Hatice Tekdal, Hay-Gin Kadın Platformu, Haziran, Kiraz Biçici, lale aykent, Marina Crespın, Mürüvvet Yılmaz, Nazan Askeran, Necla Akgökçe, Nermin Yıldırım, Nilgün, Nilgün Yurdalan, Nur Gönül, Övgü Güner, Özgen Altaş, Özgün Akduran, Yelda Yücel

Renk Ayrımı Arda Grafik

Baskı Mart Matbaacılık Sanatları (212) 321 2300

Dağıtım Yay-Sat

Kapak Resmi: Fatma Koçak

ABONE FORMU

Pazartesi'yi güçlendirmek için daha fazla kadına ulaşmaya ihtiyacımız var.
10 abone bulana bir kitap veriyoruz.

Abone olmak istiyorum

Adı Soyadı

Adres

Telefon

E-Posta

Abone Süresi 1 yıl ( ) 6 ay ( )

Başlangıç Tarihi

Türkiye içi

Yıllık 24 milyon, altı aylık 12 milyon

Aboneler için posta çek numarası: 662965

Bağışlarınız için T. İş Bankası Taksim Şubesi

Hesap No: 1052 30000 758921 Beyhan Demir

Yurtdışı

Yıllık 40 Euro 6 aylık 25 Euro

Döviz Hesabı

T. İş Bankası Taksim Şubesi Hesap No:

1052 301000 3330429

Beyhan Demir

Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunu bize gönderin, biz de her ay

Pazartesi'nizi gönderelim.

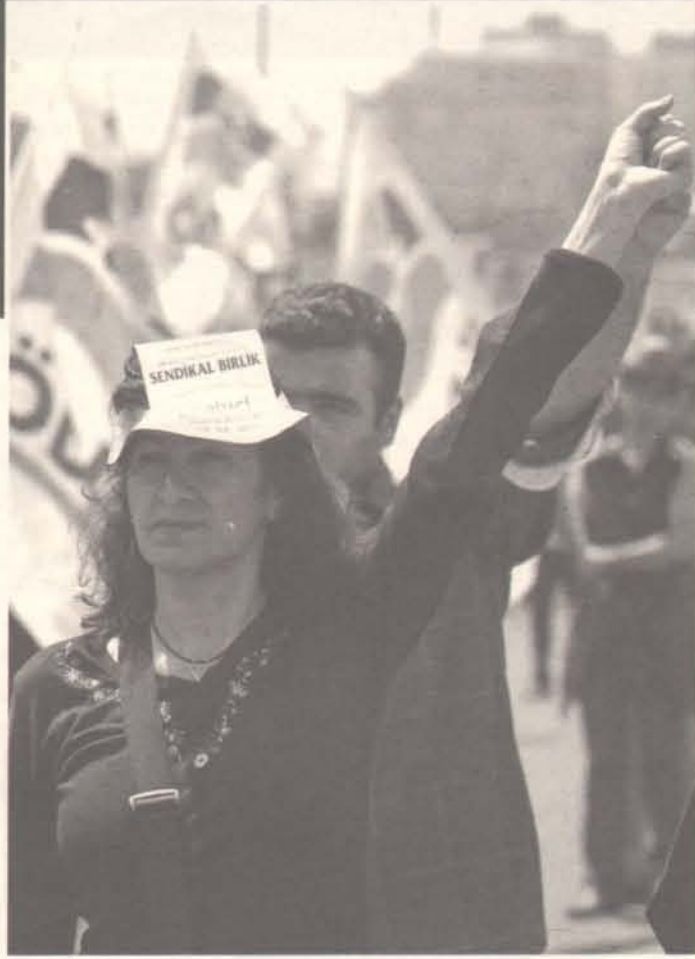
Merhaba,

NATO zirvesinden önceki en büyük eylem diyebileceğimiz ve Nato zirvesinde daha kalabalık olmasını umut ettiğimiz 1 Mayıs mitingine biz de kadınlar olarak, "emekçilerin de kölesi, yoksulların en yoksulu" yazan pankartımızla katıldık. 1 Mayıs'ın genel havasına da yansıyan bölünme, son dakikaya kadar mitingün yerinin belli olmaması katılımı ne kadar etkiledi kestiremiyoruz. mitinge katılan sayısı herkese göre farklı. Ama Saraçhane'den Yenikapı'ya kadar süren yürüyüş boyunca belki de son yılların en kalabalık 1 Mayıs'ını yaşayabilecekken yaratılan havanın herkesi olumsuz etkilediğini biliydim. Bu sayıda, sosyalist solun kadın sorununa dair görüşlerini ele aldığımız dosya ne yazık ki sınırlı sayıda gruptan oluştu. EMEP, ESP ve DSİP'le yaptığımız görüşmelerin ilgiyle okunacağını düşünüyoruz. Kadın yoksulluğunun giderek yükseldiği istatistikî rakamlarla da sürekli açıklanıyor. Ayfer Eğilmez, kadın yoksulluğu ve kadın işgücünün piyasadaki durumunu Pazartesi için yorumladı. Petrol-İş sendikası üyesi Şerife Uztürk'le kadın işçilerin neler yaşadıkları üzerine ise Firdevs Hoşer görüştü. Geçtiğimiz ay İstanbul'da Nuran Halitoğulları ve Antalya'da Telya Zaman erkekler tarafından öldürüldü. Antalya'da Telya'nın cenazesini kadınlar kaldırdı. Nilgün, Telya'nın cenazesini Pazartesi için yazdı. Nuran

Halitoğulları'nın cenazesini ailesi kaldırdı. Başak, Nuran'ın ölümünün ardından namus cinayetlerini değerlendirdi. Mürüvvet Yılmaz, midye dolma hazırlayan kadınlarla görüştü. Özgür Parti Genel Başkan Yardımcısı Fatma Nevin Vargün ve Demokratik Güçbirliği Eminönü Belediye Başkan adayı Kiraz Biçici'nin seçim değerlendirmelerini ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz. Bağcılar'da açılan kadın kahvesini Eylem Polat ve Özgen Altaş ziyaret edip yazdılar. Sırpuhi Düşap Ermenice yazan ilk kadın romancı. Hay-Gin Kadın Platformu'nun Sırpuhi Düşap'la ilgili araştırması tarihin derinliklerinde daha nice kadının varlığını kanıtıyor. Mayıs ayında Nur Gönül internet başındaki kadınları, Nermin Yıldırım CNR'da yapılan evlilik fuarını yazdılar. Bu ay yeni kitaplar arasında Toprağımızın Kokusu ve Başkalarının Acısına Bakmak var. Geçtiğimiz ay Amerika'da tüm zamanların en geniş katılımlı yürüyüşlerinden biri yapıldı. Emek Ergun katıldığı yürüyüşten izlenimlerini aktarıyor hepimize. Ayşegül Oğuz'un Gülüş Gülcügil röportajını ve Yelda Yücel'in İ.Ü: ÖKM Sahnesi Eğitim Araştırma Topluluğunun sahnelediği Üç Tanıdık Hikâye değerlendirmesini sanat sayfalarımızda okuyabilirsiniz.

Önümüzdeki ay görüşmek üzere...

SOL KADINA NE VADEDİYOR?

YENİ bir dünya kurma iddiası ve hayali taşıyan herkesin, grubun, dünyanın yarısını oluşturan kadınların sömürülmesi üzerine de projesi olmalı fikrinden yola çıkarak hazırlamaya çalıştığımız dosyada, kadınların sömürülmesinin, yaşadığı şiddet ve baskının kaynağını ve çözümünü tartıştık. Görüşme yapacağımız grup-parti sayısını yer darlığından dolayı fazla tutamadık. Görüşeceğimiz grupları, bir devrim aracılığıyla sosyalist bir dönüşüm hedefleyenler arasından seçtik. Kadınlarla ilgili örgütlenme ve kurtuluş önerileri konusunda birbirinden farklı eğilimleri yansıtmaya çalıştık. Dergide birkaç aydır yer vermeye çalıştığımız 8 Mart tartışmaları da bu konunun sosyalistler arasında nasıl tartışıldığı da hazırlığımız sırasında bir itki oluşturdu. Söyleşiler ve söyleşi hazırlıkları bizim için birkaç açıdan çok ilginçti. Birincisi programlarına ulaşabildiğimiz partilerin "80 öncesi" kadın meselesine bırakın programında yer vermek adını bile anmayan durumları bugün değişmiş durumda. Artık cinsiyetçilik, cinsiyetçi bakış açısı gibi kavramlara programlarda yer veriliyor. Ancak "kadın sorunu" hâlâ ciddi bir ideolojik alan sayılmıyor; birçok konuda çok ufak sayılabilecek ayrıntıları tartışan, o ayrıntılar üzerinden bölünmeler dahi yaşayan gruplar arasında "kadın meselesi"nin ayrılık ya da tartışmalara yol açacak kadar ciddiye alındığının bir belirtisi yok. Ancak çok değil daha birkaç yıl önce kadın-erkek yoktur insan vardır di-

yen sosyalist grupların şimdi erkek egemenliği demelerini feminizmin kavram meşruluğunu sağlaması açısından önemli buluyoruz. İkinci önemli nokta sosyalist hareketlerde kadınların sayısının gitgide arttığını görmemiz oldu. Kadınların sayısının giderek artması kadro olarak sözcülük ve yönetici kadrolarda yer almaları zoru başardıklarının bir diğer göstergesi. Konuştuğumuz kadınların önemli bir bölümü her ne kadar parti/grup içinde ayrımcılık yaşamadıklarını iddia etseler de anlattıkları tekil olaylar bunu tam olarak gerçek olmadığını gösteriyor. Feministler olarak tartışmaya çalıştığımız, grup içi konulardan kadınların sömürülmesine kadar her konunun sosyalist gruplarda da artık tartışma konu-

su olduğunu görmek yine feminist hareketin birkaç yıl önce kaale alınmayan fikirlerinin doğruluğunu bir kez daha kanıtıyor. Bunun dışında Marksizmin kadının eviçi emeği konusundaki kavramsal yetersizliği ortaya çıkmıyor değil. Kadınların evde harcadıkları emeğin karşılıksız olması, bu emeğin artık değer üretmesi meselesi hâlâ sosyalistlerin kadınların durumuna bakışlarındaki temel sorunlar. Aralarında ki çeşitli farklılıklara rağmen kadınların ezilmesi ya da erkek egemenliği sol gruplar tarafından hâlâ kapitalist sömürünün bir yan ürünü, sonucu olarak görülüyor ve "çifte sömürü" klişesiyle ele alınıyor. Hayatında evden çıkmamış kadınların nasıl olup da kapitalizm tarafından sömürülebildiği, kadınların çok azı ücretli çalışırken nasıl olup da "çifte sömürü"ye maruz kalabildikleri konusunda tatmin edici bir açıklama göremiyoruz. Görüşebildiğimiz ESP (Ezilenlerin Sosyalist Platformu), EMEP (Emeğin Partisi), DSİP (Devrimci Sosyalist İşçi Partisi) dışında Temel Haklar ve Özgürlükler Derneği'nin de görüşlerini almak üzere gösterdiğimiz çabalara olumlu cevap alamadık. TKP (Türkiye Komünist Partisi) görüşmeyi internet üzerinden yapmayı kabul etti, ancak daha sonra 1 Mayıs ve NATO'yla ilgili hazırlıklar sebebiyle sorularımıza cevap veremediler. Bunu, TKP'nin görüşlerini okurlarımıza iletmeyi önemli görmediği şeklinde yorumlamak zorunda kalıyoruz.

EMEP Merkezi Kadın Bürosu-Sevda Çetinkaya:

sol partiler iddialarına uygun bir tutumu henüz gösteremediler...

KADINLARIN kurtuluşu sizin için ne ifade ediyor?

Kadınların kurtuluşu meselesi partimizin en esaslı meselelerinden biri. Ezen ve ezilenlerin dünyasında tüm ezme ve ezilme ilişkilerini, sömüren ve sömürülen ilişkilerini değiştirmekse ki iddiamız böyle, bu iddianın olmazsa olmaz koşullarından biri kadının kurtuluşunu sağlamak. Yüzyıllardır kadını ezen ve onun üstünden iktidarını gerçekleştiren ve devam ettiren bir sistem söz konusu. Bu sadece kadın sömürülüyor, tecavüze, şiddete uğruyor, fabrikada, evde, tarlada, Kürt olduğu için ayrıca vs. sömürüldüğü bir dünyada yaşıyoruz. Bunun bir çırpıda ezilenler birleşsin, ezenleri devirelim o zaman kadını kurtardık gibi olmadığını biliyoruz. Bunun hücrelerimize kadar işlemiş etkisi ve her ne kadar aşmaya çalışsak da kalıntıları taşıyoruz. Ezilenlerin içinde en çok ezilen kadınlar ama biz bütün toplumsal hayatın kamunun dışına itilmiş kadınların kurtuluşu meselesine bir sınıf perspektifiyle yaklaşıyoruz. İkinci dalga feminist hareketin kavramlarından biri olarak bir kız kardeşlik olgusu var. Şöyle de olmadığını biliyoruz. İsmi bile kullanması yasaklanmış Rojda, Tansu Çiller'le kız kardeş olamaz. Fabrikada çalışan ve sigortası sendikası olmayan evin de tüm yükünü üstlenmek zorunda kalan Hacer, Güler Sabancı'yla kız kardeş olamaz. Biraz kabalaştırarak ifade ettim ama kendimce anlaşılır kılmak için. Burada bir sınıf perspektifimiz var. Ezilen kadınların kurtuluşunun beraber olduğunu düşünüyoruz. Orada ezen ve ezilen sömüren ve sömürülen ayrımı yapıyoruz.

İşçi sınıfı-burjuvazi ayrımını yapmak daha kolay ama işçi karı kocayı düşündüğümüzde o kadının kocası tarafından da sömürüldüğü bir gerçek değil mi? Artık kimse kadınlar ezilmiyor demiyor zaten. Ama bu ezilmişliğin nasıl yok edileceği konusunda bir boşluk var. Sizin programınızda da mesela kadınlarla ilgili devrimden sonra yapılacak çalışmaların tümünde anne olan kadınlarla ve çocuklarla ilgili planlar maddeleştirilmiş, nasıl olacak bu iş. Anne olmayan kadınların durumu...

Söylediklerinize katılıyorum. Çetrefilli bir meseledir bu. Ama biz şunu belki de eskisinden daha cesaretle söylüyoruz, vurgulamak istiyorum, sonuçta emek hareketi ve işçi sınıfının hareketi ve onun örgütlü bir partisi olduğunu söyleyen Emeğin Partisi de bir gelişme süreci içindedir. Kadınlara yönelik politikalarımızda giderek yenilediğimizi ve geliştirdiğimizi ve buna ihtiyacımız olduğunu düşünüyoruz. Dün en iyisini söy-

ledik bugün de aynısını söylüyoruz diye bir fikrimiz yok ve bunun doğru olmadığını da düşünüyoruz. Şimdi şuna katılıyorum, erkek işçiyle kadın işçinin durumu kesinlikle aynı değil. Orada kadın işçinin durumunun değiştirilmesi ve kadının güçlendirilmesine ve kendisi için mücadele etmesinin cesaretlendirilmeye ihtiyacı var kesinlikle. Partimizin kadın işçiye ve emekçi kadınlara da bakışı böyle. Giderek bu noktada daha fazla geliştirdiğimizi de düşünüyorum

Bugün herkes kadın mücadelesinin önemini fark etmiş durumda ama biz yıllardır mücadeleyi bölüyor muamelesi gördük. Halbuki bizim de bir devrim ütopyamız var. Feminizm görüyoruz ki bir nebze de olsa kavramlarını meşru hale getirebilmiş. Hatta yer yer bizim kavramlarımızı sahiplenilir kılmış sosyalistler tarafından da. Buna katılıyorum. Yabana atılmayacak çabalar olduğuna da inanıyorum. Ama burada daha çok çabaya ihtiyacımız var. Şöyle bir bölünme ortaya çıktığına inanıyorum. Sanki feminist hareket sadece kadının özel alanda gördüğü şiddet, tecavüz ve oradaki sömürüsüyle ilgilenir. Sosyalist hareket de sadece kadının kamusal alandaki emeğinin sömürüsüyle ilgilenir gibi bir durum ortaya çıkmış. Bu ikisi de doğru ve birleşebilir. Çünkü ikisi de kadının durumu. Bunları birleştirmemiz ve buradan top yekün buna karşı çıkmamız ve gücümüzü birleştirmemiz gerekir. Ama bunda örgütler ve hareketler bakımından gösterilen zaafaların payının büyük olduğunu düşünüyorum.

TCK'yla ilgili kampanya yaparken yanımızda bir tek sol örgütü görmedik. Ya da hiçbir sol örgüt TCK değişikliğini gündemine almadı.

Doğrudur. Ama tam öyle değil kamuoyuna yansıyan kısmı böyle olmuştur. Bizim, özellikle de Türkiye'de çok fırın ekmek yememiz gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda partilerin de iddialarına uygun bir tutumu da henüz gösteremediklerini kabul etmeleri gerektiğini düşünüyorum. Yapacak çok işimiz var. Bazen ağaca bakmaktan ormanı göremiyoruz. Bazen de ormana bakmaktan ağacı kaçıırız. Bunun bir beceri işi olduğunu düşünüyorum ama bu konudaki has-

sasiyetin giderek arttığına inanıyorum. Bağcılar'da bir kadın çalışmasına katılıyorum. Orada kadınlar bir kültür evi ihtiyacı hissettiler ve oradaki arkadaşlarımız buna yardımcı olmaya giriştiler. Kimleri ev kadını kimleri işçi kadın. Orda bazı kadınlar hiç beklenmeyecek kadar, yani işte politik kadınlar değil ve işi çok sahiplenmiş bir çalışma oldu. Orada öne de çıkan bir kadın vardı. Evinde ciddi sorunlar yaşıyor bu kadın. Önceleri bunu paylaşmadı bizimle. Ne zaman biraz kendini güçlü hissetti, evde kocası tarafından tecavüze uğradığını söyledi. Travmatik bir durum ve buna itiraz etmemiş. Evin dışına çıktığı ve başka kadınlarla bir araya gelip kendini güçlü hissetmeye başladığında kocasına "hayır" dediğini anlattı. Kendisi de bunu, "Ben yalnız olmadığımı, başkaları için de bir şeyler yapabileceğimi, benim gibi başka kadınların da olduğunu gördüğümde, evin dışına çıktığımda kocama hayır diyebildim," diyerek anlattı.

Yeri geldi artık galiba, feminizmle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Şu anda İ.Ü. Kadın Araştırmaları bölümünde yüksek lisans yapıyorum. Yani feminizmi akademik düzeyde de öğrenmeye çalışıyorum. Bir tane feminizm olmadığını biliyorum. Hangi feminizmi soruyorsunuz diye sorabilirim size. Üstelik son on beş yıldır bu konuda da birçok tartışma yürüyor.

Şöyle diyelim, kadınların ev içi emeğinden bir artık değer elde edildiğini ve kadının özel alandaki sömürsü ve yaşadıklarının kapitalizmle de yer yer iç içe geçmiş olan erkek sömürsünün yıkılmasıyla son bulacağını düşünen ve bunun için çaba gösteren devrimci bir ideoloji olan feminizmi sorayım o zaman?

Kadınların kurtuluşu mücadelesinde feminist hareketin önemli bir bileşen olduğunu düşünüyorum. Ama kadın ve erkek olarak ayrı bir sınıf olduğunu düşünmüyorum. Partim de öyle görmüyor. Sınıf meselesi olarak bakmıyoruz. Ama kadınla erkek arasında çok temel bir çelişki var. O çelişkinin kapitalist sistemden ve toplumun sınıflara bölünmüş olmasından kaynaklandığını ve kadını ve erkeği cins olarak karşı karşıya getiren nedenin bu erkek egemen ve bugün içinde bulunduğumuz kapitalist sistem olduğunu düşünüyoruz.

Programınızda kadınlarla ilgili maddeler çok yetersiz ve şimdi size görmezden mi geliyorsunuz diyemiyorum ama neden böyle? (gülüyor) Partilerin programları durağan değildir. Partimizin sürekli bir yenilenme ve gelişme içinde olduğunu, olması gerektiğini düşünüyoruz. Partilerin programları ilk başta olduğu gibi kalmayacaktır. Partimizin programı da o anlamda gelişime ve değişmeye açık bir programdır. Örneğin partimizin bir merkezi kadın bürosu var. İkinci kongrede oluşturuldu. Bu değişiklik ve gelişmedir. Bizim daha önce merkezi bir kadın büromuz yoktu. Kadınlara yönelik özel çalışmayı esas alan ve özel kadın politikaları oluşturmayı hedefleyen bir organdır bu. Bence bu belki bir sonraki kongrede partimizin progra-

mında da kadınlara yönelik daha gelişmiş bir programı hedefleyen de bir çalışmadır. Katılıyorum, eksiktir.

Parti içinde cinsiyetinizden dolayı sıkıntı yaşamıyor musunuz hiç? Hangi sol grupla konuşsam bu konuda güllük gülistanlık bir hava çıkıyor.

Yok. Tabii güllük gülistanlık değil. Hayatta hiçbir şey öyle değil ki. Parti hayatına canlı bir şey olarak bakıyoruz. O da hayatın ve bu toplumun bir parçası ve partimizde de toplumda yaşanan şeylerin izdüşümlerini, yansımalarını görüyoruz elbette. Ben bunun hayatın diyalektiği içinde yaşanması gereken bir şey olması gerektiğini düşünüyorum. Ama emek hareketi de çok gelişkin değil. Öyle olsa belki de çok daha fazla sayıda kadından bahsedeceğimiz ve belki de başka türlü tartışacağız.

Kadının evde ürettiği piyasada değer üreten emeğini nasıl tanımlıyorsunuz?

Bu tartışmalı biraz da. Yeniden üretim sürecine katkıda bulunan emek diye tanımlayalım. Öyle diyelim.

Partide kadın kolları yok değil mi? Bundan sonra neler yapmayı düşünüyorsunuz?

Merkezi bir kadın büromuz var. Büro olarak belirlediğimiz yerlerde kadın çalışması yapıyoruz. Fabrika ve mahallelerdeki işçi kadınları ve ev kadınlarını esas alan bir çalışma. Kadınları gruplar olarak bir araya getiren ve kadın grupları olarak tanımladığımız bir çalışma. Parti örgütlenmesi içinde sorumlu arkadaşlarımız var bu çalışmalarda. Onlar sonra merkezde toplanıyor.

Çalışmanın yöntem ve içeriği ne?

Daha çok kadınların talepleri üzerinden yürütüyoruz bu çalışmaları. Bir mahallede bir araya gelindi diyelim. Orada onlar için en can yakan, en temel talep neyse onun etrafında birleştirilme ve çalışıyoruz. Bunu yaparken de sadece o sorunla sınırlı kalan değil, bir de "kadınlar neden

eziliyorlar, bu bizim kaderimiz mi, nasıl değişir"e dair çalışmamız oluyor. Öncelikle kadınlara bir araya getirmek, getirirken de durumu neden kaynaklandığının farkına varmalarına yardımcı olma. Böyle özetleyebiliriz.

Varsayalım sığınma evi istediler...

Tabii ki. Bizim kültür evi, kadın kültür evi gibi gerçekleşmiş kurumlar da var mahallelerde. Oradaki çalışmalardan kadınlardan geldi bu talep. Biz de buna yardım eden, cesaretlendiren, kolaylaştıran bir tarz sunmaya çalışıyoruz. Sığınma evi, tabii ki. Buna karşı değil kesinlikle.

Karma bir örgütte çalışma yapıyorsunuz. Gelecekteki dünyayı erkeklerle birlikte inşa edeceğiniz fikrinden yola çıkarsak erkekleri de eğitmeniz gerekiyor mu?

Kadınların bağımsız örgütlenmelerine karşı değiliz. Bir politik partide beraber örgütlenmeyi savunuyoruz ama kadınların bağımsız örgütlenmesini de savunuyoruz ve teşvik etmeye çalışıyoruz. Sözü ettiğimiz dernek faaliyetleri gibi. Kadınlar kendi bağımsız örgütlerini kurmalıdır. Ama iktidar perspektifi olan politik bir partide beraber örgütlenmeyi savunuyoruz. Eğitim her zaman marksistlerin gündeminde olan bir şeydir. Sonuçta bize de vahiy inmeyecek gökten. Kadın meselesi bakımından da elbette ciddi bir eğitim sorunu vardır. Ama bu eğitimi şöyle algılamıyoruz. Yani toplayalım bir yere, bir seminer verelim. Ben bunun günlük, her günkü faaliyet içinde olabilecek bir şey olduğuna inanıyorum. Yani orada, onları karşımıza alalım, anlatalım, eğitelim değil.

Günlük pratik içindeyken süren tartışma elbette öğretici. Ama kadınların ezildiğini düşünme ve bunun bilgisine sahip olma açısından baktığımızda; marksizmin ya da sendikal faaliyet nasıl yapılırsa eğitimi oluyor, bilgilendirme toplantıları yapılıyor, bunları nasılsa günlük pratiklerde anlatırız denmiyor mesela...

Evet doğru. Buna karşı, alternatif bir şey olarak söylemedim. Öyle çalışmalarımız var. Merkezi kadın büromuzun yapacağı çalışmaların önemli bir yanı da bu. Biz bunu karma da yapıyoruz. Öncelikle kadınlara dönük yapıyoruz ama karma da yapıyoruz.

Erkeklerden ilgi var mı bari bu çalışmalara?

Şimdi şöyle bir şey söyleyeyim. Sonuçta pürüpak değil kimse. Toplumun bütün kalıntılarını üzerimizde taşıyoruz. Her gün buna karşı mücadele etsek de. Yüzlerce yıllık erkek egemen dünyanın erkekler üzerindeki izleri bakımından düşünürsen bu hiç kolay bir şey değil. İstikrarlı ve sabırlı bir işi de gerektiriyor. Kolay değil elbette. Zaman zaman mavra konusu oluyorsunuz. Zaman zaman nükteli şeylerle karşılaşıyorsunuz. Ama bence bunlar yıldırıcı değil bizler için.

Kota uyguluyor musunuz kadınlara?

Hayır. Onun bir çözüm olduğunu düşünmüyoruz. Çalışma tarzımız açısından gereklilik olarak görmüyoruz.

ESP Sözcüsü Ayşe Yılmaz:

hiçbir erkek yoldaşımıza düşman değiliz...

KADIN kurtuluşuna dair düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

ESP olarak biz kadınların köleliğinin özel mülkiyetle ortaya çıktığını düşünüyoruz. Bunun yok olmasıyla büyük adımların atılacağını, ama gerçek anlamıyla kurtuluşun sınıfsız toplumda gerçekleşeceğini söylüyoruz. Yani insanlar arasında çelişkinin yok olduğu, insan doğanın arasında çelişkinin olduğu bir dünyada gerçek kurtuluşun olacağını düşünüyoruz. Ancak, binlerce yıldır erkek egemen anlayışın şekillendirdiği kafalar, kültürler, üst yapı kurumları var. Bunların giderilmesi için de hem verili toplum içinde hem de ara aşama dediğimiz sosyalizm içerisinde de kadınların özgün mücadele geliştirmesi gerektiğini savunuyoruz. Çünkü sınıfsal ve ulusal baskının, sömürünün ortadan kaldırılmasının kadının cins olarak özgürlüğünü bütün olarak getireceğini düşünmüyoruz. Onun için de mücadele edilmesi gerektiğini savunuyoruz. Bizim var olduğumuzdan beri bütün şiarlarımızda cinsel, sınıfsal ve ulusal baskıya karşı kadına değen bütün alanlarda mücadele sürdürdük. Kadının özgün, kendinden kaynaklı sorunlarının üstüne gitmesi, kendisinin değişip dönüşmesi ve örgütlü mücadele etmesinden yanayız.

Kadınları sömürenler kim? Sadece kapitalizm mi?

Binlerce yıl dedim. Kapitalizmin gelişimi binlerce yıl değildir. Kadının sömürsünü kapitalizmle sınırlamıyorum. Artık değerle birlikte kadının köle olması ilkel köleci topluma dek uzanır. Toplum biçimleri değişti ancak kadınların durumu değişmedi. Çünkü kadın o erkeğin mirasını bırakacağı çocuğunu doğurmalıdır. Onun için, üretim araçları da erkeğin elinde olunca kadını da bir araç olarak değerlendirip eve hapsetti.

Evdeki emeği nasıl değerlendiriyorsunuz peki?

Kadın evde ücretsiz köledir. Ancak bunu tek ba-

şına bir işçinin ya da bir erkeğin belirlediği koşullar olarak düşünmüyoruz. Sürekli sömürü biçimleri değişse de kadının durumu hep aynı olmuştur. Kamburun üstüne kambur eklenmiştir. Kadın fabrikalarda, bürolarda çalışmaya başlamıştır ama ev içindeki "vazifeleri" değişmemiştir. Bu da bir sömürü aracıdır. Ben bunu reddetmiyorum.

ESP'de pozitif ayrımcılık uygulanıyor mu?

Pozitif ayrımcılık değildir kesinlikle. Öyle algılamak gerekir. Kadınların üçte birinin sömürü alanında yaşadığı bilincinde olmasıyla, kurtuluşunu nerede gördüğüyle birlikte ilintili olarak algılıyoruz. Bundan da öte seçim profilimizde genel seçimlerde dokuz ESP milletvekili adayından beşi kadındı. Yerel seçimlerde on üç ilde yirmi üç adaydan on biri erkek, on ikisi kadındı. Kadın gerçekten özgürleştiğini nerede hissederse, pozitif ayrımcılığı kabul etmekle birlikte, buna ihtiyaç duyulmadan rahatlıkla kadınlar kendilerini bir yerlerde ifade edebiliyorlar. Gerçekten önüne set çekilmediğinde, önü kapalı olmadığında kadın-

lar özgürce mücadelesini sürdürebiliyorlar. Sosyalizmde bazı yanlış anlayışlar var. Sosyalizmde kadın kurtulacak deniyor. Hayır. Sosyalizmde kadınlar devasa boyutlarda adımlar atacak.

Verili toplumda, belirlenmiş toplumsal cinsiyet rolleriyle yaşamış, kadın ve erkeklerin çıktığı yolda her şey çözülmüş durumda mı sizde?

Bugünkü toplumsal durumun ve değişimlerin yeterli olmadığını farkındayız. Sömürüye dayalı bugünkü toplumda sosyalistlerin de eşit ilişkiler kurduğunu söylemek doğru olmaz. Ancak biz 1990'dan beri kendimizi değiştirirken yanı başımızdaki insanları da değiştirip dönüştürme görevimiz olduğunu biliyoruz. Hiçbir erkek yoldaşımıza düşman değiliz. Aynı sınıfsal temelde, aynı koşullarda mücadele veriyoruz. Tek başına değişip dönüşmek mümkün değil. Yaratacağımız

dünyayı yanımızdaki erkek ve kadın işçilerle kuracağız.

Aile içi şiddetten ölen kadın sayısı, savaşlarda ölen insan sayısından fazla fakat... Aile içi şiddet meselesini sistem meselesi deyip soyut bir problemmiş gibi uygulayıcılarından yani erkeklerden bağımsız bir şey gibi algılanması sanki durumu örtbas ediyor gibi...

Şiddete karşı kampanyada feminist arkadaşlar aile içi şiddete yoğunlaştılar. Bizim bu konuyu görmezden geldiğimiz gibi bir durum söz konusu değildi. Bir de bu konuda biraz farklı düşünüyoruz. Erkeğin kadına uyguladığı şiddeti onaylamak ya da kabul görür hale getirmek mümkün değil. Ancak şu istemde farklı bir şekilleniş var ki her şeyin merkezinde rantın olmasından kaynaklı, örneğin bir savcı kalkıp da karnından sıpayı sırtından sopayı eksik etmeyeceksin diyebiliyorsa, bunun şekillendiği toplumsal sistem bu haldeyse buna karşı mücadele etmek gerekir.

Bu sistemin sürdürücüsü erkekler ama...

Tabii ertelememek gerekir. Kadının kurtuluşu nasılsa sosyalizmde olacaktır demek lazım. Belki 80 öncesi biz de öyle düşünüyorduk. Demokratik kadın hareketinin varolmasının sorgulamasını yaşamadan önce kadınlar nasılsa sosyalizmde kurtulacaklar gibi ertelemeci yanlış fikirlerimiz vardı bizim de ama 80'lerden sonra demokratik kadın hareketinin gelişmesi, kadının özgürleşmek için mücadeleye katılması alanında gelişme kat ettik.

Her dönemde farklı grupların farklı etkinlik ve eylem biçimleri olmuştur. Feministler bir sokak eylemi yaparken de şiddete ya da başka bir şeye karşı yanlarında hiç sosyalist kadınların olmadığı da oldu...

Feminist hareketin bir demokrasi özlemi ve isteği vardır.

Aynı zamanda devrim istemi ve çabası da...

Tabii çevrelere göre değişir bu. Kadının içindeki devrimdir bir istediği de belki ama yine de demokrasi özlemi de.

İçindeki devrimin dışında toplumsal bir alt üst oluştu kastettiğim.

İsteyen gruplar var. Doğru haklısınız. Kesinlikle

demokrasi ve özgürlükler mücadelesinin de bir bileşenidir feminist hareket.

Aynı zamanda eşitlik ve adalet mücadelesi...

Elbette bu açıdan kesinlikle önemserim ve bir değeri vardır mücadele süreci içerisinde. Ancak eşitlik, özgürlük ve kardeşlik mücadelesinde kadın hareketinin biraz daha büyümesi gerekiyor. Bizler biraz daha özgürlük alanlarında kanat çırpışlar olarak değil de daha çok buna ihtiyacı olan diye tanımlanan işçi, emekçi, sıradan Ayşe'lerin Fatma'ların onların bilinçlenmesi gerekir. Bunun için, çeşitli olanaklar yaratılabilir. Sadece 8 Mart'tan 8 Mart'a bir arada olarak kadınların özgürleşmesi mümkün değil. Bu bir özeleştirici olarak da algılanabilir. Gerçi hemen öz savunmaya geçebilirim. Bizler de çeşitli kampanyalar örgütledik. Cumartesi annelerinden tutun da cinsel taciz tecavüzüne karşı kurultaya kadar. Bir sürü kampanyayı kendimiz açısından sıralayabiliriz. Ama bu söylediğim o değil. Mücadeleyi bir güne sınırlamak kadınları kurtarmıyor.

Sosyalist gruplarda kadınlar çocuklarından kocasından dolayı içinde muamelesi, eş ve anne olmalarından dolayı bir kimlik verme gibi anne-liğin de biraz yüceltildiği bir şey yok mu?

Annelik üzerinden politika yapma konusunda an gelir yapılır bu da doğrudur diye düşünüyorum. Çünkü annelerin evlatları kaçırıldı, kaybedildi. Anneliğin yüceltisi olarak algılamamak gerekir. Belki de böylesi bir yanından ötürü o insan mücadeleye katılmış oluyor. Emine Ocak'ı örnek verebilirim. Oğlu Hasan Ocak kaçırıldıktan sonra yetmiş yaşında sıradan bir Kürt kadını oğlunun peşine düştükten sonra bir nitel değişim yaşadı.

Toplantılarda falan kadınların bir sıkıntısı oluyor mu yani fiili olarak erkeklerin daha kolay konuşması kadınların önünde engel oluşturuyor mu?

Kendimden örnek vereyim. On sekiz yaşına kadar adımı söylediğimde burnundan ter akan biriydim. Şu an kitlelerin karşısına çıkıp yapmam gerekenleri yapabiliyorum. Bu bir süreçtir. Ancak bizim gerek iç gerekse başka gruplarla yaptığımız bütün toplantılarda, böyle sıkıntılarımız olmuyor. Bizim aramıza yeni gelen bir kadının böyle şeyler olsa bile bizde birçok alanda kadın var bu da büyük bir rahatlık sağlıyor. Kendi yaşam deneylerimizi aktardığımızda o rahatlığı görebiliyoruz. Şu ana kadar yaşadığımız toplantılarda bir kadın arkadaşımız, "A ben bunu söylersem ayıp olur mu?" gibi bir şey hissetmedi. Eğer biz bunu hissedersen hemen müdahalede bulunuruz zaten. Bu konuda önümüzün kesildiği ya da bir erkek yoldaşımız tarafından bir engellenmeyle karşılaşmadık. Yapılırsa da eleştiririz ve o davranışı mahkûm ederiz.

ESP'de sosyalist feminist var mı?

Yok ama olabilir tabii. Bizim anti emperyalist demokratik devrim diye tanımladığımız süreç konusunda aynı düşünüyorsak niye olmasın. Biz bazen espri yaparız hatta, bazı şeylere bazen feminen yaklaşmak lazım değiştirmek için diye ama bu espri tabii.

erkeklik daha mı bi solcu?

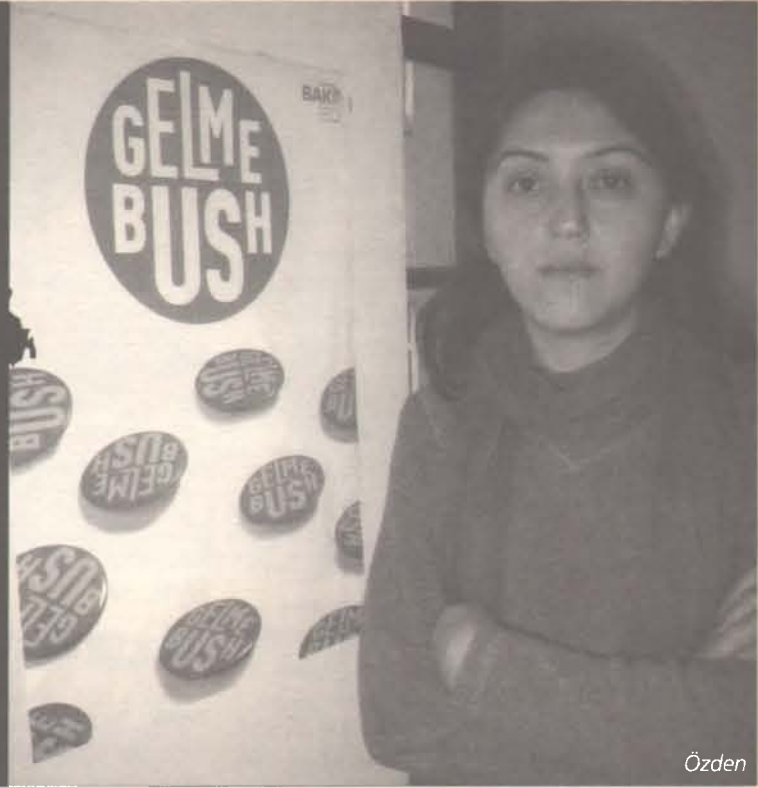
Haziran

Biz de, erkekler de, solcu olduğumuzda, yada hiç olmazsa politikayla ilgilenmeye başladığımızda, en azından "sol çevreye uymak" için bazı değişiklikler geçiriyoruz. Peki hepimiz bu süreçten aynı şekilde mi geçiyoruz?

YAKIN bir kız arkadaşım anlatmıştı. Eskiden (ki on yaşında olduğu zamanlara denk geliyor) Spice Girls gibi dans etmek isteyen, annesinin makyaj malzemelerine meraklı, Tarkan seven, kayda değer bir Barbi geçmişi olan biriyken, büyüdükçe, biraz da solcu abisinden etkilenecek politikayla ilgileniyor ve dinlediği müzik, giyimi, zevki falan değişiyor. Belki hepimiz böyle değiliz, ama şahsen benim de bir pembe tonları skalası olarak gezdiğim günlerim hafızamda. Şu anda tüylerimi diken diken eden kız çocuğu sesimle şımardığım yıllar da eminim yakınlarımların hafızasına kazılı duruyordur. Bunları neden mi anlatıyorum? Geliyorum şimdi oraya... Bizler büyüdükümüzde ve sol politikayla ilgilenmek istediğimizi fark ettiğimiz de, küçük birer kızkenki hallerimizi ve olacağımızı genç kız halini mümkün olduğunca reddettik. Zira ciddiye alınmanın tek yolu buydu. Ancak benzer siyaset izlediğimiz erkek arkadaşlara bakınca, nedense aynı "hassasiyete" rastlamak mümkün değil. "İronik" sloganlar (savaşın savaşın bok war bok war, hop hop devlet top devlet vs.) vesilesiyle küfür etmek iyi bir örnek mesela. Futbola ilgilenmek, takım tutmak, (daha önceki yazılarımı okuyanlar beni ikiyüzlü bulacaklar) futbol oynamak, futbolu sevmeyeni sevmemek, futbol tartışmak... Tartışmalarda, ancak küçük bir çocuğun yapacağı veya yapınca hoş görülebileceği kadar küstahlaşmak, sinirlenmek ve hakarete başvurmak... Gey erkekleri küçümsemek, kadınları küçümsemek, televizyonda feminen şarkıcı görünce kıkırdamak... Delikanlılığın kitabının içeriği üzerine tahminde bulunmak... Oğlan çocuğu gibi davranmak... Solun, bütün bunlarla halkı (ki kim bu insanlar biz değilsek) anlayıp ona yaklaşabileceği iddia ediliyor. Ancak halkı böyle tanımlamak, açıkçası bana büyük basının çoğunluk ya da "sokaktaki adam" tanımlamasını hatırlatıyor. Basın bize çoğunluk diye ne gösterir? Beyaz, orta sınıf, erkek, heteroseksüel, muhtemel evli... Peki sol bize halk diye neyi gösteriyor? Erkek, genç ve hatta öğrenci, futbol seven, bira seven, heteroseksüel, küfreden, LeMaN karakterleri gibi konuşan... Oysa hepimiz biliyoruz ki, halk bu değildir. En azından yarısı kadındır ve ev işinden anlar, romantik hikâyeler ilgisini çeker, eşcinselse bile farkında değildir ya da gizlemek zorundadır, küfür sevmez, şiddet sevmez (zaten kocası onun yerine sever), içki içen adam sevmez, futbol sevmez... Bizler solcu olduğumuzda geçmişimizde bize dayatılan ve bizim de kabul ettiğimiz kadın rolüyle hesaplaştık (mesela çoğumuz sadece pantolon giyiyoruz.). Ancak sıklıkla, bazı örgütlerdeki bizimle aynı yaş grubundan erkek arkadaşlar hiçbir değişiklik geçirmeden, kendilerine dayatılan erkek rolüyle ve bahsedilen egemenlikle hesaplaşmadan politikayla ilgilenmeye başladı. Bence şaşırtıcı olan, bu arkadaşlarımızın böyle davranarak kendilerini daha özgürlükçü görmeleri. Oysa, içinde buldukları halkın kabul ettiği ahlaki kuralları benimseyen, küfür etmeyen, çalışkan olan, çalışan, "temiz yüzlü" solcuların olduğu gruplar sekterlikle suçlanıyor. Takip eden veya içinde olanlar bilir, kendilerini özgürlükçü olarak tanımlayan bu arkadaşlar sekterlik kokusu aldılar mı, sarımsak görmüş vampir hareketleri yapıyorlar. "Klasik, kendini sınırlara hapsetmiş solcu olmak, tıpkı o 80'lerdeki bir takım dinazorlar" gibi olmayı eleştirmek, muhalefetin bir kanadında, belki genelleme yapılacak kadar değil ama, üzerine yorum yazılacak kadar yaygın. Aynı gruplar kendilerini feminizme de sekter solculara göre daha yakın hissedebiliyorlar. Açık konuşmak gerekirse, demin bahsettiğim kız arkadaşım, ben ve benzer durumda olan diğer arkadaşlarım da pek haz etmiyoruz sekterlikten. Ve kendimizi özgürlükçü diye tarif edebiliriz. Bahsettiğim arkadaşlar sekterlik konusunda belki haksız da sayılmazlar ama onların sekterlikle suçladığı solcular bizim örgütlemek istediğimiz, bir kadına; örneğin fakir, bir işçiyle evli, çocuklu bir kadına daha yakın bir figür çiziyorlar. Erkek figürüyle o kadar da barışık değiller, en azından bir değişiklik geçiriyorlar.

Özellikle sol örgütlerin kadına bakışlarını eşelediğimiz bu Mayıs sayımızda, sol siyasete önem veren kadınlar açısından epey zorlayıcı olan bu durumu yazmak istedim. Yani biz kadınlık kimliğimizi reddederken, egemen cinsiyet olan erkeklerin bu konuda daha dikkatli davranması gerekmez mi? Yani bu erkeklik daha mı bi solcu?

DSİP'ten Funda ve Özden: kadınların ezilmesinden erkeklerin çıkarı olmadığını düşünüyoruz...

Özden

DSİP'teki kadınlar olarak kadın kurtuluşu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Özden: Somut olarak, yaşanan 8 Martlar özetinde konuşursak, ilk büyük 8 Mart 1996'ydı galiba, o günden itibaren bir tutum belirledik. Kadının özgürlüğü mücadelesine sınıf açısından bakan bir örgütlenme olduğumuz için erkek ve kadın işçilerle birlikte olacak diye düşünüyoruz. Ama diğer solun da ıskaladığını düşündüğüm bir şey var; feministler bizim düşman akımımız olamaz hiçbir zaman. Ben kendi adıma söyleyeyim, feminist değilim, sosyalist feminist olarak da tanımlamıyorum kendimi. Ama kadın örgütleri ve feministleri düşman akım olarak görenlere karşı tamamen feministlerin yanında yer alıyorum. Fiili olarak da yer almak gerektiğini düşünüyorum. Mesela 8 Mart'ta kadın örgütleri çağrı yapıyorsa ve sadece kadınlar yürüyecek diyorsa, ben kadın erkek birlikte yürünmeli diye düşünmemeye rağmen oraya kadınlar olarak gitmek gerektiğini düşünüyorum. Aksinin ne kadın hareketine ne de dünyadaki herhangi bir harekete yaramayacağını düşünüyorum. Sol içinden tepkiler egemen sınıftan gelen tepkilerle çakışıyor diye düşünüyorum. 1917'den sonra Rusya'da kadınlara yapılan muamele çok normal karşılanıyordu. Bunun somut yansıması da kadın sorununu devrimden sonraya atmak. Böyle bir şey olamaz. Hiçbir şeyi devrimden sonraya atamazsın.

Funda: Feminist hareket Türk solunun geri kalanına oranla daha somut, gündelik yaşamda bir takım haklar kazanmak üzere adım atmaya çalışan bir hareket.

Sadece gündelik hayat değişiklikleriyle yetinmiyor, bir devrim, bir alt-üst oluş hedefliyoruz biz de...

Funda: Onun için yan yanaydık. Yöntemler farklı olabilir, tartışmanın arka gündemi farklı olabilir. Ama feminist harekete karşı tutum alırken Türk solunun kalan kısmı bunu es geçerek

tutum alıyor. Somut bir hakkı, kazanımı elde etmek üzere adım atmıyor. Soyut ve propagandif ve yanlış, sekter ve aslında temelinde cinsiyetçi bir tutum alıyorlar. Onun için de tüm bu süreçleri tartışarak ve feminist hareketle birlikte tutum aldık.

Çok uzun süredir TCK konusunda bir kampanya sürüyor. Somut kazanımlar da oldu. O eylemlere slogan atmak için bile hiçbir sol grup gelmedi ama. Sosyalizmin biz kadınlara vaadi nedir peki?

Özden: Burada cevabın kilit noktası devrimi kimin yapacağı sorusunda gizli. Bence erkek ve kadın işçilerin birlikte yapacağı bir devrim olmalı. Bir partinin yukarıdan aşağı yapacağı bir devrim değil. Şimdi 1917'de ortak çamaşırhaneler önemli bir adımımız. Ama bugün hâlâ ona

saplanıp kalmak anlamsız geliyor bana. Ben bugünden her şeyi belirleyip gidemem. Bunların hepsini ilerlerken yapacağız. Söylediğim şey reformların birikip devrime yol açması da değil. Reformlar tabii ki önemli. Her kazanımda gücünü görürsün çünkü devrim anı ise başka bir şey.

Her şey yıkılıyor. Egemen sınıfın bize dayattığı her şey yıkılmaya başlıyor. Bütün bunları kendin yapıyorsun, senin adına kimse yapmıyor. Sosyalizmin vaadi de şu; biz zenginliği paylaşmak istiyoruz. Yani kadınların ezilmesi de toplumun her kesiminin çıkarı değil. Benim erkek arkadaşımın ya da bir işçinin çıkarına değildir kadının az maaş alması. Devrim böyle bir şey. Yani ezilenlerin şölenu aslında. Vaat de şunlar şunlar olacak gibi bir şey yok aslında.

Devrimi sadece kapitalizmin yıkılması olarak düşünmüyorum. Patriyarkanın ortadan kaldırılmadığı bir devrim, daha farklı ama sömürü düzeninin sona ermediği bir dünyanın olması demek. Erkek yoldaşlarını da düşünürsek, patriyarkanın ve patriyarkal bütün göstergelerin de yıkılacağı bir devrim olacağına inancın var mı gerçekten?

Özden: Patriyarka demiyorum ben. Cinsiyetçilik toplumun her hücrelerinde var. Tabii bunun yıkılması çok zor. Bunun için günlük mücadele de olmalı. Ben erkek yoldaşlarımla da sürekli tartışıyorum. Mesela savaş karşıtı mücadelenin içinde her aşamada cinsiyetçilikle karşılaşıyoruz. Benim bütün yoldaşlarımla cinsiyetçilikten arınmış olduğunu söylemem bir hayal. Cinsiyetçilikle mücadele etmenin gerekliliği dışında tabii böyle bir devrimin olacağına inanıyorum.

Parti içinde durum ne, niçin kota uygulamıyoruz?

Özden: Kota uygulamıyoruz. Ama yönetici kadrolarımızın yüzde 50'sinden fazlası kadın. Hem merkezi düzeyde hem de bölgesel örgütlenmelerde. Pozitif ayrımcılığa çok önem veriyoruz. Toplantılarımızda kadınların konuşmacı olmasına çok özen gösteriyoruz. DSİP adına konuşulması gereken bir durum varsa kadınların yapmasını doğru buluyoruz. Tabii her zaman başarılabiliyoruz. Mükemmel değiliz.

Çalışma yaptığınız yerlerde bir işçi kadınla bir işçi erkeğin problemlerinin farklı olduğunu siz de görüyorsunuzdur. İlk akla gelen işyerinde taciz mesela. Kadınlarla bu konularda ayrı toplantı, çalışma yapıyor musunuz? Bir işçi karı kocayı aynı toplantıya aldığınızda o kadın kocasından dert yanabilir mi? Kadının ezni konumunda olan bir adamla aynı toplantıda bulunması durumu nasıl etkiliyor. Ortada bir de ev içi emek sömürsü var...

Funda: Ayrı toplantı yapmıyoruz. Biz kadınların ezilmesinden erkeklerin bir çıkarı olduğunu düşünmüyoruz. Standart ve sürekli bir kadın örgütlenmemiz yok. Kadınlar ayrı toplantı yapsın, süreklileştirelim bunu, kadınlar sadece kadın sorunlarını konuşsun diye bir tavrımız yok. Her türlü sorunumuzu bütün erkek yoldaşlarla tartışmakta zorluk çekmiyoruz. En kolayı yanı başımızdakini kazanmak. Toplumsal bölünmüşlüğü aşmak için buradan müdahaleye başlamak lazım.

Eviçi emekten hiç bahsetmiyorsunuz?

Özden: Bunu nasıl tartıştığınaya bağlı. Mesela bir 8 Mart'ta karma örgütlerden birinden bir erkek, "8 Mart'a kadınlarımızı yollayacağız," dedi. Bir de bunu sola karşı bir tartışmada söylüyor. Bunun üzerine tartıştık. Görüntü olarak birçok yerde kadın örgütlenmesi var ya da mitinge sadece kadınlarla geliyorlar ama öyle içselleştirmiş oluyorlar ki cinsiyetçiliği böyle şeyler söyleyebiliyorlar. Eşcinsel örgütlerle kadın örgütlerinin çok işbirliği yapması gerekiyor bence.

Peki ya kadın kurtuluşu?

Funda: Kadınların özgürleşmesi için dünyayı, maddi bir şeyi değiştirmek gerek. Yaşam koşullarını, toplumun örgütlenişini değiştirmek gerek. Bunu değiştirmeye başladığımızda özgürleşmenin önünü açmaya başlayacağız. Bu ikisi birbirinin önceliği değil. Beraber yürüyecek şeyler. Devrime ertelememek yani. Sınıfsal yapıyı değiştirdiğimizde, kadınların özgürleşmesi için gerekli koşullar da oluşmuş olacak. Ama bu sadece başlangıç. Bu şimdi mümkün değil. Şimdi kazanımlar için mücadele etmek gerekiyor. Top-

kârı arttırmak için maliyeti düşük tutmaya ihtiyacı var. En temel maliyet de emek. Bunun için de bir başka toplumsal örgütlenmeye yani çekirdek aileye ihtiyaç duyuyor. Kadının toplumun içinde durduğu bir yer var. İşçi nesillerinin üretilmesi için bir role sahip, bir de işçinin ertesi gün işe gidişine hazırlığını yapma rolü var.

Kadınların evde yaptığı her iş, çamaşır, bulaşık, çocuk bakımı... Bunların hepsinden erkekler yararlanıyor ve kapitalist emek piyasasında bir değeri var ama...

Funda: Tabii var. Ama emek sürecini bütün olarak değerlendirmek lazım. Bunun işlevi daha çok kâr elde etmek üzere bir değerlendirme. Kadını çekirdek aileye hapsedmezse erkek işçiye çamaşırhane için ekstra ücret ödemek zorunda. Bunun aksine gelişmeler oluyor sistem içinde ama sistemin bunu kendi içinde çözmesi olanaklı değil. Bu kısır döngüyü yıkmaya olanakları da mantığı da yetmez. Çekirdek aile kadın için hapishanedir.

Özden: Bu hafta sonu Marksizm toplantılarımız olacak. Konulardan biri kadın, diğeri de eşcinsellik. Eşcinseller bizim içimizde de var. Eşcinsellere siz kenarda tartışın demek değil de benimle ya da herhangi bir heteroseksüelle tartışmaları çok önemli. Bu tartışmalar hepimize cinsiyetçiliği tartışma ve sorgulama imkânı veriyor. Kadının konusunda da böyle. Bu uyarıları toplantılarda da yapmak çok önemli. Bazı toplantılarımızda somut deneyimlerden yola çıkarak tartışıyoruz. Bu müdahale etmek ve yalnızlaştırmamak açısından önemli.

Eşcinseller, kadınlar kimi gruplarda tümde görmezden gelinirken kimi gruplarda ise bir nevi renk olarak görülüyorlar. Söyleminiz böyle bir risk barındırmıyor mu?

lumsal örgütlenişin değişmesi için işçi sınıfının iktidarı ele alması gerekiyor.

Partide feminist kadınlar var mı?

Funda: Hayır kendimizi feminist, sosyalist feminist olarak tanımlamıyoruz. Feminizme düşmanlık değil bu. Marksizm'in nasıl çevreye önem vermediğini, yukarıdan olmadığını düşünmüyorsak cins körü olduğunu da düşünmüyoruz. Marksizm'in temelleri, kendisi ve eylemi, kadın özgürlüğü mücadelesinin önünü açabilecek en temel öncüllere sahip.

Demin arada kaynadı. Eviçi emekle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Funda: Kadınların ezilmesinin nedeni kapitalizmin toplumu örgütlemesinde yatar. Sermayenin

Patriyarka kadını eve sokmaya, okutmamaya, çalıştırmamaya iterken, kapitalizm ucuz emek gücü olarak çalıştırmaya çalışıyor. Ya da kol-kola verip, kadını evden çıkarmadan fabrikaların işlerini eve verip, kadını ev işlerinden uzaklaştırmadan ucuza kapitalist piyasaya üretimde bulunmasını sağlayabiliyorlar. Söylediklerinde bir çelişki ortaya çıkmıyor mu?

Funda: Bir çelişki yok bunda. Kapitalizm dünyada egemen ve farklı yerlerde farklı görüntülere ve ihtiyaçları olabiliyor. Temel ihtiyacı kâr. O nedenle kadının duruşunun farklı olduğu yerler olabiliyor. Bunu değiştirecek en temel şey sınıf mücadelesi ve bunun içinde sürdürdüğümüz cinsiyetçiliğe karşı mücadele.

YETER ARTIK!

Derginin baskıya girmesine birkaç gün kala yine tüyler ürpertici bir cinayetle sarsıldık. Nuran Halitoğulları on dört yaşında önce tecavüze uğramış, tecavüzcüsünden kaçıp devlete sığınmış, ama ailesine teslim edilince de babası tarafından öldürülmüştü.

NURAN her şeyden önce on dört yaşında bir çocuktur. Okumuyordu, kim bilir belki de okutulmamıştı. Ne de olsa kızların okumasına da lüzum yoktu. Aile de Van'dan göç etmişti, yoksuldu. Okumasına gerek olmayabilirdi ama çalışması gerekiyordu Nuran'ın. On yaşındayken bir terlik atölyesine işe konuldu Nuran. On dört yaşında yoksul bir kız çocuğunun hayalleri ne olursa onlara sahipti işte. Evde sürekli şiddet görüyor, bakkala bile annesiyle gönderiliyordu. Babası onu ne zaman dışarıda görse dövüyordu. Nuran'ın evde yaşadıklarına, gördüğü şiddete, gazetelere konuşan komşuları, arkadaşları, konuşmayan-konuşamayan yakınları da tanık. On dört yaşında bir çocuk dört gün boyunca tecavüze uğruyor, jandarmanın onu ailesine teslim etmekten başka yapacağı bir şey yok. Güldünya ağabeyleri tarafından öldürüleli iki ay olmadı daha. Gazeteler çarşaf çarşaf yazdılar, namus gerekçesiyle işlenen suçlar her yerde tartışılıyor ve hiçbir önlem alınmıyor. Söylenecek tek şey var; Nuran'ın ailesine teslim edilip öldürülmesinden, kadına yönelik şiddetin durdurulması için gerekli yasaları çıkarmayarak katillerin teşvik edilmesinden, kadın sığınmaevleri ve danışma merkezlerine bütçeden pay ayırmayarak kadınları çaresiz bir şekilde katillerinin eline bırakılmasından devlet ve hükümet tüm organlarıyla sorumludur. Nuran'ın ölümünü duyduğumuz andaki acıyı, öfkeyi, isyanı hiçbir kelimeyle ifade edemiyorum. Nuran'ın aile meclisi kararıyla babası tarafından telle boğularak öldürüldüğünü duyduğumuzda, ilk aklımıza gelen cenazesini katillerine bırakmamaktı. Bu kadarına hakları yoktu artık. Önce cenazeyi ailenin istemediğini duyduk. Morgun önüne gidip cenazeyi sahiplendiğimizi açıklamaya karar verdik. Bu arada katil "baba" televizyonlarda, gazetelerde, "namusumuzu temizledim," "kızım yalvardı ama dinlemedim," gibi açıklamalarda bulunuyordu. Cenazeyi almaya gittiğimizde ise karşılaştığımız manzara farklı oldu. Aile cenazeye sahip çıktığını, zaten bu cinayetin bir namus cinayeti olmadığını, babanın

Fotoğraf: DİHA

bir kez daha gösterdi bize. Aile karar alıyor, baba, kardeş, amca oğlu öldürüyor, devlet yasalarıyla katilleri kadınlara karşı koruyor ve erkekleri teşvik ediyor. 30 Nisan günü kadına yönelik şiddete karşı kadınlar olarak Beyoğlu Tünel'den Galatasaray Postanesi'ne kadar yürüyerek "mezar değil sığınak istiyoruz" talebimizi dile getirdik. Yürüyüşümüz sırasında polislin slogan atmamız konusunda gösterdiği sert tavrı da gösterdi ki kadınların öfkelerini dile getirmesine de kimsenin tahammülü yok. Galatasaray Postanesi'nden milletvekillerine ve TCK alt komisyon üyelerine çektiğimiz telgraflarla, mecliste bir an önce namus cinayetleri araştırma komisyonu kurulması gerektiğini, TCK'da kadınlar aleyhine maddelerin değiştirilmesi için gerekeni yapmaları doğrultusundaki taleplerimizi meclise ilettik. Aynı saatlerde mecliste pozitif ayrımcılık maddesinin tartışıldığını AKP'li milletvekillerinin de maddeye itiraz ettiklerini duyduk. Hatta bir AKP milletvekilinin pozitif ayrımcılığı radikal feministlerin talebi olarak yorumladığını, böyle bir maddenin anayasaya girmesinin feministleri meşru kılacağını belirtmesi taleplerimizi ne kadar sığ değerlendirdiklerinin de bir göstergesi oldu. Bizler öldürülüyoruz. Daha ötesi yok. On dört yaşında kız çocuğu olunca da, erkeklerle konuşunca da, yirmi yaşında sevdiğimiz biriyle olmak isteyince de, tecavüze uğrayınca da, boşanıp başka biriyle evlenmeye kalkınca da öldürülüyoruz. Yani erkeklere "itaatsizlik" edince. Yıllar önce Urfa'da öldürülen Sevda Gök'ün katili olan abisi, "itaat etmeyen bütün kızlara örnek olsun diye kent meydanında öldürdüm," demişti. İbret olsun diye yani.

Can güvenliğimizin olmadığı, yasal olarak gözardı edilmiş bir cins olarak, erkeklerin istediği gibi yaşamaya mahkûm ediliyoruz. Bu hayatı kabul etmemiz bekleniyor bizden. Hayır. Artık yeter. Bize dayatılan hayatı da, yasalarınızı da, erkek egemenliğini de kabul etmiyoruz, etmeyeceğiz. Sonuna kadar mücadele etmeye kararlıyız!

cinnet geçirdiğini söylüyordu. Yasal iki tane güvenceleri vardı sonuçta. TCK, erkeklerin kadınları öldürdüğü maddeyi nitelikli insan öldürme saymıyor, ağırlaştırıcı sebep uygulamıyor. Bu da erkekler için gayet yeterli bir teşvik. Eh cinnet geçirdiğinde de adam deliymiş, ne yaptığını bilmiyormuş deyip bu cinayetten ellerinin kanıyla sıyrılacaklar. Kadınların canı bu kadar ucuz değil. Ailenin cenazeyi sahiplenmesi de ayrı bir ikiyüzlülük. Birkaç kadın morga doğru yola çıktığımızda cenazenin aile tarafından kaçırıldığını öğrendik. Cenazenin Büyükçekmece Gölü yakınlarında bir mezarlığa götürüldüğünü öğrenince yola çıktık. Cenazeyi alan bir grup erkek ve aileden çok az kadın bizim gitmemizden pek de hoşnut olmadıklarını belirtmekten çekinmediler. Nuran'ın mezarı başında açıklama yapan aile hâlâ olayın bir namus cinayeti olmadığını baba ile kızı arasında yaşanan bir kavga sonucunda babanın cinnet geçirmesi üzerine olduğunu belirten bir basın açıklaması yaptı. Basına bizim yapmaya çalıştığımız açıklamalardaki namus cinayeti kavramlarına da müdahale etmeye ve ısrarla bizi ve basını mezarlıktan uzaklaştırmaya çalıştı. Gerek cenazede gördüklerimiz gerekse devletin namus veya töre gerekçesiyle işlenen cinayetlerde kadınlar aleyhine gösterdiği tutum, aile meclisiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin nasıl elele omuz omuz olduğunu

Tecavüz girişimine polisin yanıtı:

Ne yani bu kadar mı?

Gizli eller vardır, kirli, murdar, statükocu, vahşi... Herşeyi ulu orta yapar bu gizli eller ancak görünmezler. İHD Bursa Şube yöneticisi ve Yeni Atılım Gazetesi çalışanı Burcu Gümüş işte bu kirli ellerin hedefiydi. Neyse ki amaçlarına ulaşamadılar.

ÖNCELİKLE geçmiş olsun. Daha evvelden polis takip ve tehditlerine maruz kalmışsın. Yaşadığın saldırıyı nasıl değerlendiriyorsun?

Kısa bir zaman önce yaşadığım saldırıya yönelik gösterdiği duyarlılıktan dolayı Pazartesi Dergisi'ne teşekkür etmek istiyorum. Ben İHD Bursa Şube yöneticisi ve aynı zamanda haftalık olarak yayınlanan Yeni Atılım Gazetesi'nin Bursa temsilcisiyim. 6 Nisan akşamı saat 21.00 sularında evime giderken, evimin neredeyse önünde diyebileceğim bir yerde 'kimliği belirsiz' bir kişinin tecavüz girişimine maruz kaldım. Muhafif kimliğimden dolayı defalarca gözaltına alındım. Özellikle son bir aydır polisler tarafından sürekli takip ediliyor, sözlü tacize uğruyordum. On kişiyle birlikte gözaltına alındığım 20 Mart günü götürüldüğüm karakolda diğer arkadaşlarımdan ayrı tutulmuş, "burası Bursa, başka yere benzemez! Ayağını denk al!" şeklinde tehdit edilmiştim. Ayrıca ziyaret ettiğim evler daha sonraları polisler tarafından da 'ziyaret edilip' ev sahipleri beni evlerine almamaları yönünde tehdit ediliyordu. Tüm bunlardan yola çıkarak her gün açık bir şekilde takip edilmeme rağmen saldırıya uğradığım gün polislerce takip edilmeyişim, üzerimde estirilen psikolojik terör bu saldırının bildik bir erkek saldırısı olmadığı konusunda ipuçları veriyor diyebilirim. Devletin özellikle NATO zirvesi ve 1 Mayıs öncesi ülke genelinde estirdiği kurum baskınları, gözaltı ve tutuklama terörünün bir parçasıydı yaşadığım.

Saldırgan yakalanabildi mi?

Saldırgan yakalanmadı. Tecavüz girişimi saldırısının yukarıda ifade ettiğim gibi polisin kendisi olmasa da bizzat onların yönlendirdiği ya da onların kontrolünde olan biri tarafından yapıldığını düşünüyorum. Yaşadığım saldırıdan birkaç gün sonra zorla arabaya bindirilerek kaçırılan bir arkadaşımıza "Burcu'ya saldırıyı buldunuz mu? Bulursanız ne yapacaksınız?" şeklindeki sorular da bu saldırının hangi merkezlerden yapıldığını gösteriyor. Dolayısıyla saldırıyı yakala-

nıp yakalanmaması gibi bir durumdan bahsedemeyiz.

Saldırının sosyalist kimliğine yönelik olduğunu mu düşünüyorsun?

Tabii ki evet. Benim gibi cinsel, ulusal ve sınıfsal sömürüye karşı kendi kurtuluşunu örgütlenme mücadelesi yürüten ve özgürlük isteyen kadınlar her zaman bu tür saldırıların hedefi haline gelmiştir. Dönemin özgün yanlarını göz önüne aldığımızda düşünen, sorgulayan, bu sistemin çürümüşlüğüne kafa tutan ve sömürü çarklarında öğütülmeye isyan eden, muhalif kimlikli kadınlara benim şahsımda verilmek istenen bir gözdağıydı bu.

İfadenin alınması için gittiğin karakolda yaşadıklarını polisler anlatmışsın. Onlar da dönüp "yani bu kadar mı?" diye sormuşlar. Belli ki basheden geçenleri "senin gibi bir kadına" az bulmuşlar. Tepkin ne oldu?

Saldırı sonrası 'ifadem alınmak üzere' Ertuğrulgazi Polis Karakolu'na götürüldüm. Olayı aktardığım polis gayet pişkin bir ifadeyle "Ne yani, bu kadar mıydı?" dedi. Ben de "Evet bu kadar! Saldırganı bulup, yakalamanız için ille de tecavüze mi uğramam lazımdı?" diye bağırarak yanıt verdim. Sustu, cevap veremedi. Karakolda tutulduğum süre boyunca olaydan çok benim sosyalist kimliğime dönük sorular soruldu. Odaya doluşan Terörle Mücadele Şubesi, Güvenlik Şube, Emniyet Müdür Yardımcısı, onlarca kişi

beni sorguya tabi tuttular. Polis elinden geldiğince bana değil, saldırganı destek oldu. Zaten bu ülkede polisin bu yaklaşımı yabancıysa olmadığımız bir durum.

Son dönemlerde kaçırılmalar, tacizler, tehditler yeniden arttı. Gülbahar Gündüz, Afife Mintaş, Derya Aksakallı, sen ve son olarak Avusturyalı Aliyah Elisabeth Brunner bunlardan bazıları. Bu tabloyu nasıl okuyorsun?

Gülbahar, Afife, Derya, Elisabeth, yakın bir zamanda Adana'da gözaltına alınarak tutuklanan ESP'li Songül Yurtsever ve belki de bu gazete yayına hazırlandığı sırada sayısız kadın taciz, tecavüz, gözaltı ve tutuklama saldırısıyla yüz yüze kalacak. Sömürü devam ettikçe, buna karşı gelenler de paylarına düşeni almaya devam edecek.

Bu olay seni nasıl etkiledi?

Fiziksel olarak çok yoğun darbeler aldım. Saldırganla yaklaşık yirmi dakika boğuştuk. Boyun bölgemde şişlikler oluştu, boynum tutuldu. Kanamam zaten vardı, bacak aralarım birçok tekme yediğim için kanamam günlerce devam etti. Bu tür saldırıları hep okuyor ya da dinliyordum. Hiçbir muhalif kadın bu türlü saldırıların yabancıysa değildir. Yaşadığım onlarca gözaltı sürecinde bunun gibi şiddetli olmasa da hemen hemen aynı muamelelere maruz kalmıştım. Bundan dolayı psikolojik olarak etkilendiğim bir durum değildi.

Ekleme istediğin başka bir şey var mı?

Buradan derginin aracılığıyla eşitlik ve özgürlük için mücadele eden tüm kadınlara seslenmek istiyorum: Başta devlet kaynaklı şiddet olmak üzere cinsel ve siyasi kimliğimize yönelik her türlü saldırıya karşı tek ses, tek yürek olalım. Sessiz ve seyirci kalmayın. Onurumuz ve özgürlüğümüz için mücadele etmekten başka bir seçeneğimiz yok! Teşekkür ederim. İyi çalışmalar diliyorum.

kimsesizler mezarlığına yolculuk

TELYA ZAMAN'ın trajedisini ilk olarak Özgür Gündem Gazetesi'nde yer alan ('Töre' gerekçesiyle cesedi almıyorlar) başlıklı haberden öğrendik. Haberin girişi, "Av tüfeği ile intihar ederek yaşamına son veren Telya Zaman'ın cenazesi, kocasından boşandığı ve barlarda konsomatris olarak çalıştığı gerekçesiyle iki haftadır Antalya Devlet hastanesi morgunda bekliyor. Ailesi tarafından 'töre' gerekçesiyle sahiplenilmeyen cenaze, kimsesizler mezarlığına defnedilecek..." ifadeleriyle başlıyordu. Bir arkadaşın önerisiyle, Antalya Kadın Danışma Merkezi olarak Telya'nın cenazesini kaldırma kararı aldık. Sonuç olarak daha önceden hiç bilmediğimiz bir bürokratik işlemler dizisinin ardından, Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin de desteğini alarak, Telya'nın cenazesini morgdan aldık ve kent mezarlığına götürdük. Bu arada morgun önünde yaptığımız basın açıklamasında, "Yaşarken acılarına ortak olup ona destek veremedik, bu nedenle üzgünüz, ama hiç olmazsa onun kimsesiz olmadığını duyurmak istiyoruz." dedik. Mezarlıkta erkek olarak yalnız gazeteciler vardı. Üç kadın ve bir de belediye görevlisi birlikte Telya'yı yıkadık. O zamana kadar aklımızda var olan kuşku, bir kere daha bu yıkama işlemi sırasında çıktı su yüzüne. Telya'nın sağ avcunda bir küpe bulduk. Şaşırdık, çünkü güya bir otopsi yapılmıştı, ama avuçtaki küpe görülmemişti. Otuz yaşında, kimbilir ne umutları yok edilmiş, yaşamı iğdiş edilmiş bu küçük ve güzel kadını yıkarken üzüntümüz anlatılır gibi değildi. Daha sonra, tabutunu omzumuzda musalla taşına koyduk. Çoğumuzun dinsel inanışları olmasa da belki Telya'nın vardı ve böyle gömülmek isterdi diyerek onun için cenaze namazında saf tuttuk ve hakkımızı helal ettik, onun bize ve bu dünyaya hakkını helal edip etmediğini merak ederek. Ardından da önceden hazırlanmış mezarına yerleştirdik bembeyaz kefeniyle, üzerine top rak atıp çiçekler yerleştirdik. Ölümünden yirmi gün sonra toprağa kavuşmuştu Telya'nın bedeni. Telya Zaman ile ilgili olarak derleyebildiğimiz haberler basından elde edebildiklerimizle sınırlı ne yazık ki. Telya Zaman Otuz yaşında, Diyarbakır'ın Kulp ilçesi Güleç Köyü nüfusuna kayıt-

lı. Öğrenebildiğimize göre eşinden ayrıldıktan sonra, ki bunun bir boşanma sonucu olup olmadığını bilemiyoruz, İstanbul ve Antalya'da barlarda çalışıyor. Çocukları olduğu söyleniyor ama sayısı konusunda rivayet çok. Antalya'da sevgilisi ile Yeni Emek mahallesinde bir gece-konduda oturuyor. 16 Mart gecesi, otopsi raporuna göre, kasığına dayadığı sevgilisine ait tüfekte kendisini vurarak öldürüyor. Otopsi raporu açıkça intihar ettiğini belirtiyor. Telya'nın cesedi bulunduktan sonra birlikte yaşadığı belirtilen, aynı zamanda Telya'nın da patronu olan Yusuf Dicle göz altına alınıyor, ama ardından intihar kararı kesinleşince serbest bırakılıyor. Bizler dedektif olmadığımızdan olayı tam olarak soruşturup net bilgiler elde edemedik. Bilgilerimiz savcıdan ve basından elde ettiklerimizle kısıtlı. Ancak yine de bizim açımızdan iç burkucu olan Telya Zaman'ın cenazesinin sahipsiz kalması idi. Telya'nın ailesi telefonla arandığında sahip çıkmamış, sevgilisi hiç ilgilenmemişti. Ama yaşarken ona hiç bir şekilde saygı duymadığını tahmin ettiğimiz bu erkekler sürüsü öldükten sonra da sanki 'Oh öldü de kurtulduk' dercesine hemen unutmayı ve bir ölüm sessizliğine bürünmeyi tercih etmişlerdi. Bizi başlangıçta tek ilgilendiren Telya'nın gömülmesi ve sahipsiz olduğunun gösterilmesiydi. Böylece kamuoyunun dikkatini yeniden namus kavramına ve namus cinayetlerine, "namus gerekçesiyle" yapılan intiharlara çekebilmeyi umudumuz. Basında "Telya'ya kadınlar sahip çıktı" biçiminde haberler yer aldı. Haberler genel olarak olumluydu ve bizim açımızdan tek sevinilecek durum buydu. Çünkü Telya'nın yaşamı ve ölüm biçiminden dolayı aşağılanmasını, küçük düşürülmesini is-

Kimsesizler mezarlığına yolculuk Mart ayı içinde ülkemizde işlenen ve ne yazık ki her geçen gün yenilerini öğrendiğimiz namus cina yetlerini protesto etmiş, 'Kutlayacak 8 Mart'ımız yok' demiştik. Ancak, Türkiye'nin her yerindeki kadın örgütlerinin protestoları ve yetkilileri konuya duyarlı olmaya çağırmalarına rağmen, cinayetlerin sonu gelmiyor, kadınların bedenlerine yönelik saldırılar devam ediyor.

temiyorduk.

Bu arada içimizdeki kuşku nedeniyle Antalya Barosu İnsan Hakları Komisyonundan yardım istedik, otopsi raporuna bakılması ve intihar gerekçesinin sorgulanması konusunda. Ayrıca, Telya'nın öldüğü ev civarında yaşayanlardan sevgilisi olduğu söylenen kişi konusunda bilgi toplamaya çalıştık. Ancak bu haberi yazdığımız ana kadar yukarıda yazdıklarımızdan farklı bir bilgiye ulaşamadık. Hala içimizde bu kuşku, araştırmaya devam ediyoruz ama bu çok daha ciddi ve sistemli yapılacak bir araştırma kanımızca. Bu nedenle Antalya Barosu ve kolluk güçlerine düşüyor görev. Ülkedeki danışma merkezleri ve sığınakların sayısı bu kadar azken, kadınların kendilerine karşı yürütülen bu amansız savaşta ayakta kalabilmeleri, direnebilmeleri ne kadar zor. Telya ve diğer binlerce Telya'ya yaşarken destek olamamak, ancak ölüsüne sahip çıkabilmek o kadar acı ki. Her gün öldürülen biz kadınların güçlenmemiz ve birlikte hareket edebilmemizle mümkün gibi geliyor bana.

bi rêkekirina goristana bêxwediya

Çi heyfe ku di meha Adarê de. Em dîsa tahliyak xwe kuştini şiyar bûn. Mê jî biryarek jî jina girt u em 8 Adarê pîroz nekin. Lewra jî bo wan kuştinê namûsê, ku neyin kirin, hewaldan û çalekîyen me yên jinan têrênekir.

DEST dirijkîrîn û çewisandin in li ser jinan di damin. Em bi trajediya Telya Zaman cara yekem di rojnameya Özgür Gündem de nave, "bî hanceta tore cinazewe nagrin" agah darbûn. Destpeka nûçeya cinaze Telya Zaman kû bi çîfteya jîyana xê dawî kiribu. "Ji bo kumere xwe berda bû û di barande. Wek konsomatris batibû dî hafteyê di morga nexweşxaneyê dewletê ya Antalyayê de disekine cinazeyê aliye malbata wê ve, "be hanceta tore xwedi derneketin, de di goristana bêxwedîyan de be rakirin," dihat bilevkirin. Me bi peşniyara hevalekî, li ser nave navanda jinan a Antalyayê bi yara rakirina cinaze Telyayê girt. Di encame de piştî karen burokratik en ku mebere nizanibû, bi piştigiriya şaredariya Antalyayê ye mezin me cinazê Telyayê ji morgê girdû bir goristana bajer. Di vê nav berj de daxuyanîya kû me kir a çapameni ye de me got, dema ku ewdijîya em nebûn hevparê eşin wê û piştî wê negirt, ji ber ve yekî em xemgînî, le daxwaza me ew e ku qût nebe bî zanîn ku ew nebekes e. Di goristane de mîr benê rojnameger bûn. Du heb jin û yek jî peywardare şarideriyê me bitev Telyayê şûşt. Heta wê hingî gumana ku di hişê me de bû, çarek din di dema şuştinê de derket holê me de nav çenga deste de guharekdit. Em mat man, lewra ku di gotin otopsi bûye, le gûhara di çengê de nehatibû ditin. De ma ku mejinika 30 Salî û ki dizane çî hevîyen wê hatibûn xirabkirin, jiyana wê ne di hat bilevkirin da wiye ne, me tabut ji ser milên xwe danî ser kevirê teneşîre bawerîya gelekane jime bi awayê dînî biwesta û em ji bo nimeja cinazê em hez bûn, me heqê xê helal kir; bi meraqa ku ew gelo heqêxweme û dînyayê helal kiribû. Piştî re bi kefene we ye sipî me kire gora wê ku gere ve ji re hati bu amadikirin, me

ax avet ser gorawê çikardin. Bedena Telyayê piştî mirinawê 20 rojan axa we hambâz kiribû agahîyen der bare Telya Zamanda mixaxbin e ku me ji Amedi navçeya Kulp gunde ençeye gorî agahîyen me piştî jihevqetina mere xwe em nîzanin je berdanê ye, ne ji berdaneye -Li İstanbul û Antalyayê di barandedi xwebite tego-

tingaroken wê hene, Le hejmarawan nayê zanîn. Li Antalyayê bi tev yare xwe li taxa yenî emeke di olîteke de rûdine şewa 16 Adare, gori rapora otopsiyê çîfteya yare xwe ve di navran-3e xwe da gule erîdaye u xwe kuştîye. Gorî rapora otopsiyê xwe kuştîna we ye û nawî Yusuf Dicle te binçavkirir, li wek3e biryare xwekuştîne getî dibe teberdan. Jiber ku em we dedektîfin me buyer bi tamamî benekda û agahiyen delal bi dest in nexistin. Agahiyen me yên ku meji

zger û çapameniye dest xistine ne. Incax a ku dileme ewitant bexwedîmayîna Telya zamane bû dema ku albata Telyayê bi telefone geriyabûn xwedî derneke awayî kerîye meren ku em texmindikin rûmet edirgirtin pey mirinawê tu bibeji "ox mir em xelasbûn" bin û jibîrkirin û di nav. Bedengiya mirinê de mayin wa dîtin, ji bo me, di destpeke de verşertina Telyayê dîyarkirina ku ew bêxwedî nîne bû. Bi wî awayî haviyan ew bu ku balaraya giştî ji nuva bikşînin ser mefhûm namuse û kuştinê ji bo namuse, xwê kuştinê bi "hinceten namuse." Di çapameniye de nûçeyî vî ewayî cih girtin: xwedî Telyayê derketin. Nuçe bi piran3i erenî bûn û ji bo tiştê keyfxweşî tenî ev bu. Lew re me nexwest bu ji jiyân û teşeyê mirina wê ew nekeve navdest û piyon, neye ûk xistin. Ji sedemên gumanên xwe me alikarî ji Komisyona bûn mîrovan ya Baroya Antalyayê xwest ku ji bo rapora otopsiyê bine- rin û hinceta xwekuştîna tav ehin. Ji aliyeti din mala ew le hatibû kuştin ji kesan derbare yare wê agahî berhevkir. Le heta ku em ve nûçe dinivîsin me an agahîyen zedetir bi dest nexist. He ji gumanek bi mere heyê û em le alikolin, le em bawerin ku ev le kolîneke ciol3i û sek perk dixmaze.

Ji ber ve yekê peynûr li ser milên Baroya Antalyayê û hezen ewlekariyê ye. Di naw ve rastirya kû hejmera maveden şewirmendiye û stargihan ev qashindikîn, jin li hembar xwe şere ku be insafte meşandin li ser lingan biminin ku û liber xwe bidin pir diware. Dema Telya û bi hezaran Telya Zaman dijîn piştigiriye wan nekirin, le xwedî cinaz3e we derketin ew qas mirova dişeyne. Ji ve dijmanîyê xebasbûna me, em jinan ku her roj ten kuştin bidin hez û bi tawahî biharibin tevbigerin deme gengaze.

Ailede de tarlada da ücretsiz işçi

KADINLAR

Enformel sektör, geçici işçilik, part- time çalışma, düşük ücret ve örgütsüzlük... İşte kapitalist emek pazarında kadına düşen pay... Ama bitmedi, bir de boğaz tokluğuna çalışan ücretsiz aile işçileri var... Kimi tarlada kimi evde...

KAPITALIST üretim sistemi varlığını sürdürebilmek için, ekonomik eşitsizlikler yanında cinsiyete dayalı eşitsizliklere de gereksinim duymaktadır. Kadın emeğini ücretli emeğe dönüştürerek cinsiyete dayalı iş bölümünü yeniden düzenlemektedir. Böylece kapitalizmi işgücünün "metalaşmasına" dayalı üretim biçimini sürekli hale getirebilmektedir. Kadın emeği piyasa koşullarında yedek iş gücü olarak yeniden örgütlenir-

ken, iş, kadın işi-erkek işi ayrımı ile yeniden biçimlendirilmektedir. Kapitalizmin yeniden yapılanma stratejileri ise, gelişmiş ve gelişmekte/az gelişmiş ülkelerde üretim ve işgücü açısından farklı süreçler başlatmış "iş bölümü" kavramına toplumsal cinsiyet boyutunun eklenmesini gerçekleştirmiştir. Araştırmalar kadınların, dünya ekonomik sistemine bir taraftan entegre olurken, aynı zamanda marjinalleştiğini de göstermektedir. Merkez kapitalist ülkeler ve bunlara bağımlı çevresel ekonomiler arasındaki dikey ilişkinin tanımladığı uluslararası iş bölümünde (MIES, 1986) ucuz emeğe gereksinim duyan uluslar arası sermaye, yer değiştirirken en ucuz, en örgütsüz ve en itaatkar iş gücü grubunu oluşturan kadın işgücünü de formel istihdamdan, kayıt dışı evde üretime kadar uzanan bir süreç ile harekete geçirmektedir.

Evde sanayiye üretim yapanlar

Yeniden yapılanma sürecinde kadınların ücretli işgücüne katılımları, cinsiyete dayalı işgücünde yaratılan katmanlaşma ile sermaye birikim sürecine katkı sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok uluslu şirketler, emek yoğun üretim süreçlerinde ve nitelik gerektirmeyen işlerde istihdam edilen kadınlar, enformel sektörlerde aktif olan kadınlar ve evde sanayi için üretim yapan kadınlar üzerinde odaklanmaktadır. Kadın işgücü, uluslararası ekonominin yeniden yapılanmasında önemli bir unsur olmaktadır. İmalat sanayinin uluslararası ve ulusal ölçekte az

gelişmiş bölgelerde yer alması kararlarında, kadın iş gücü dinamikleri belirleyici olmaktadır. Benzer biçimde gelişmiş bölgelerde giderek büyüyen hizmet sektöründeki yeni "iş" yapılarında, geçici, part-time çalışma, düşük ücret ve örgütsüzlük boyutları ile de kadın emeği önem kazanmaktadır. Şirketlerin pazar payı ya da kâr oranlarının düşmesinde işten atılmalar, öncelikle kadın işgücüne uygulanabilmektedir.

"Küresel" ekonominin krizler yaşadığı dönemlerden en çok kadın işgücü olumsuz etkilenmektedir. (Nash, 1995) Türkiye'de de işgücüne katılım açısından cinsiyete dayalı ayrım, kırsal alana göre kentlerde daha büyük oranlardadır. Kadın istihdamı özellikle enformel sektör işletmelerinde yaygındır. Kentleşmeye koşut olarak tarımdan kopan kadın işgücü kentlerde, "Ev kadını/ev kızı" statüsüne girerek işgücünün dışına çıktığı görülmektedir. Ancak istatistiklerde ev kadını olarak yer alan pek çok kadın, evde aile işletmesi içinde üretimde bulunmaktadır. Sayısal olarak tesbiti son derece zor olmakla birlikte evde, profesyonelce çalışan kadın sayısı giderek artmaktadır. DİE'nin 2003 yılı 4. Dönem Hane Halkı İşgücü Anketi verilerine göre kadınların durumu;

◆ İşgücüne katılma oranı erkeklerde, % 71.8'den % 69.5'e; kadınlarda bu oran, % 29.2'den % 25.1'e düşmüştür.
◆ İstihdam edilenlerin, % 27.2'sini (5 milyon 652 bin kişi) kadınlar oluşturmaktadır. (Bir önceki döneme göre % 11.3 azalma olmuştur.)

◆ İstihdam edilen kadınların, % 57.1'i tarım sektöründe çalışmakta ve bunlarında % 81'i ücretsiz aile işçileri konumundadır.

◆ Türkiye genelinde istihdam edilen kadınların yaklaşık yarısı (48.7'si) ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

◆ Türkiye'de cinsiyete göre eksik istihdam oranı incelendiğinde, Bu oran erkeklerde % 5.9, kadınlarda % 2.5'dir.

◆ İşsizlik oranı erkeklerde,

% 10.7, kadınlarda % 9.4 olarak gerçekleşmiştir.

◆ Kentlerde işsizlik oranı toplam, % 12.5'dir. Erkeklerde % 11.5 ve kadınlarda % 16 iken, kırsal alanlarda, % 7.5 olan işsizlik oranının erkekler % 9.2'sini kadınlar % 4.3'ünü oluşturmaktadır.

◆ İşgücüne dahil olmayan ev kadınları % 49.3 ile, işgücüne dahil olmayan nüfus içinde en büyük paya sahiptir.

Kısaca kadınlar işe giriş ve çalışma ortamında ayrımcılıkla karşılaştıkları gibi, istihdam sorunlarını da en yoğun bir biçimde yaşamaktadırlar.

Sonuç olarak;

Niteliksiz, ucuz, emek sürecinin denetiminden uzak, değersizleştirilmiş işler kadınlara bırakılarak cinsiyete dayalı iş bölümü yeniden üretilmektedir. Kadın işgücü ikincil/yedek bir emek pazarının oluşturulmasında, genel ücret düzeyinin düşürülmesinde, sınıf içi bölünmenin ve rekabetin şiddetlenmesinde sermaye lehine "kullanılan" önemli bir unsur olarak görülmektedir.

Kaynakça

- 1- 4.Dönem Hane Halkı İşgücü Anketi, DİE, 2004
- 2- Mies, M.(1986) *Patriarchy and Accumulation On a World Scale Women in the International Division of Labour*, New Jersey Zed Book
- 3- Nash, J.(1995), *"Latin American Women in the World Capitalist Crisis" women in the Latin American Development Process*, Philadelphia; Temple University Press, 151-66

Ayfer Eğilmez

Şerife Uztürk

Şerife Uztürk, yirmi iki yıllık işçi. Petrol-İş 1 No'lu Şube işyeri temsilcisi ve şube denetim kurulu başkanı. Şerife; kadın, özürlü, örgütlü. Hayatında mazeretlere yer yok. Şerife'ye bakınca kadınların kendilerine yaslanmalarının ne güzel olduğunu düşündüm. Şerife'nin güzel gülümsemesi bana umut verdi. Şerife'yle kadınlar ve örgütlenme üzerine konuştuk.

işyeri tacizini SAKLAMAYIN!

Sektörde kadın çalışanların sayısı ne durumda?

Ben ilaçta çalışıyorum. Gripin ilaç'ta, genellikle ilaç sektöründe kadın işçi sayısı çok ama son yıllarda yabancı ilaç şirketleri kadın işçi almamaya başladı. Açıkçası kadın düşmanlığı yapmaya başladılar.

Sendikada temsilciliklere ya da yönetimlere seçilirken erkeklerle rekabet yaşadınız mı?

Gripin ilaç'ta 128'i sendikalı 6'sı sözleşmeli 134 kadın var. Çalışan sayısı 200. Bu nedenle bizim işyerinde üç kadın temsilci var. Ama sendikamızın örgütlendiği diğer iş kollarında kadın yönetici ve temsilci sayısı az. Bu nedenle temsilci seçilirken bir zorlukla karşılaşmadım.

Neden başkanlık değil de denetleme kurulu?

Kendimi hazır hissetmedim. Sorumluluk alınca baş etmek gerekir.

Sendikalardaki kadın sekreterlikleri için neler düşünüyorsunuz işe yarıyor mu?

Kadınların gelişmesi için çok fazla bir şey yapılmıyor. 8 Martlar kutlanıyor, bunun dışına bir şey yok. Ama Petrol-İş Kadın dergisinin çıkmasına çok sevindik.

İşçi sınıfının kadını ile erkeği sistem karşısında eşit durumda mıdır hani derler ya kadın erkek el ele mücadelede?

Elbette ki işçi kadınlar daha çok eziliyor. Gerçi bizim işyerimizde kadınlar ağırlıkta olduğu için ayrımcılığı pek hissetmiyoruz. Sendikalı olmamızın avantajları da çok.

Kadın işçilerin en çok şikâyet ettikleri konular neler?

Bizde sendikamızın sağladığı bazı olanaklar var. Kreş, altı aylık ücretsiz doğum izni gibi. Mazeret izinlerimiz de var ama kadınlar özel günleri için izinli olmak istiyorlar

Sektördeki diğer kadın çalışanlarla bağlantınız var mı?

On beş gün gece, on beş gün gündüz olarak vardiyalı çalışıyoruz. Bu nedenle pek ilişki kurma şansımız yok.

Bu işe nasıl alındınız? Özürlü bir kadın olmanın zorlukları neler?

Oğlum henüz üç buçuk yaşındaydı ve ben kreşe olan bir iş arıyordum. Bu nedenle işçi bulma kurumuna başvurudum. Bu sırada da Gripin'in işçi aradığını duydum. Oraya başvurudum ve işe alındım. Tabii o yıllarda iş bulmak bugünkü kadar zor değildi. Bugün her şey torpille yapılıyor. Özürlü kadın olmanın zorluklarına gelince; zaman zaman insanların acıyan bakışlarıyla karşılaştım. Bazen otobüslerde çocuklar annelerine, "bak küce teyze," diye gösterince anneler de, "yemek yemediği için öyle olmuş, sen yemek yersen öyle olmazsın," diye açıklıyorlar. Tabii ki öyle olmadığını açıklıyorum. Özellikle evlendiğimde çok komik durumlarla karşılaştım. On sekiz yaşında evlenmişim. "Kocan nasıl," diye soruyorlardı. Aslında sakat mı demek istiyorlar bu soruyla. Ben de, "bir gözü görmüyor bir ayağı topal," diyordum. Oysa eşim özürlü değil. Bazen insanların bakış açısından bıktığım oldu. İnsanlarda biçimsellik var. Bu doğru ise güzel ve özürli olmayan kadınların hiç terk edilmemesi gerekiyor.

Temsilci olarak kadınlarla kadınlık durumları ile ilgili dertleştiğiniz oluyor mu?

Elbette çocuklarından, kocalarından bahsediyorlar. Mesela mitinglerde ve etkinliklerde kocaları ile sorun yaşıyorlar. İzin alma sorunu. Zincirlerini kırabilenler geliyor. Çoğu da aman hır çıkmasın diyor. Gerçi bu, bir süre devam ediyor. Süreç içinde izin sorununu hallediyorlar. "Ben" demeyi öğreniyorlar. Fakat yine de sendikalı kadınların faaliyetlere katılma oranı az. Bir an önce eve gidip ev işlerini bitirmek istiyorlar.

Sendikamızın kadınlar için bilinç yükseltme çalışması var mı?

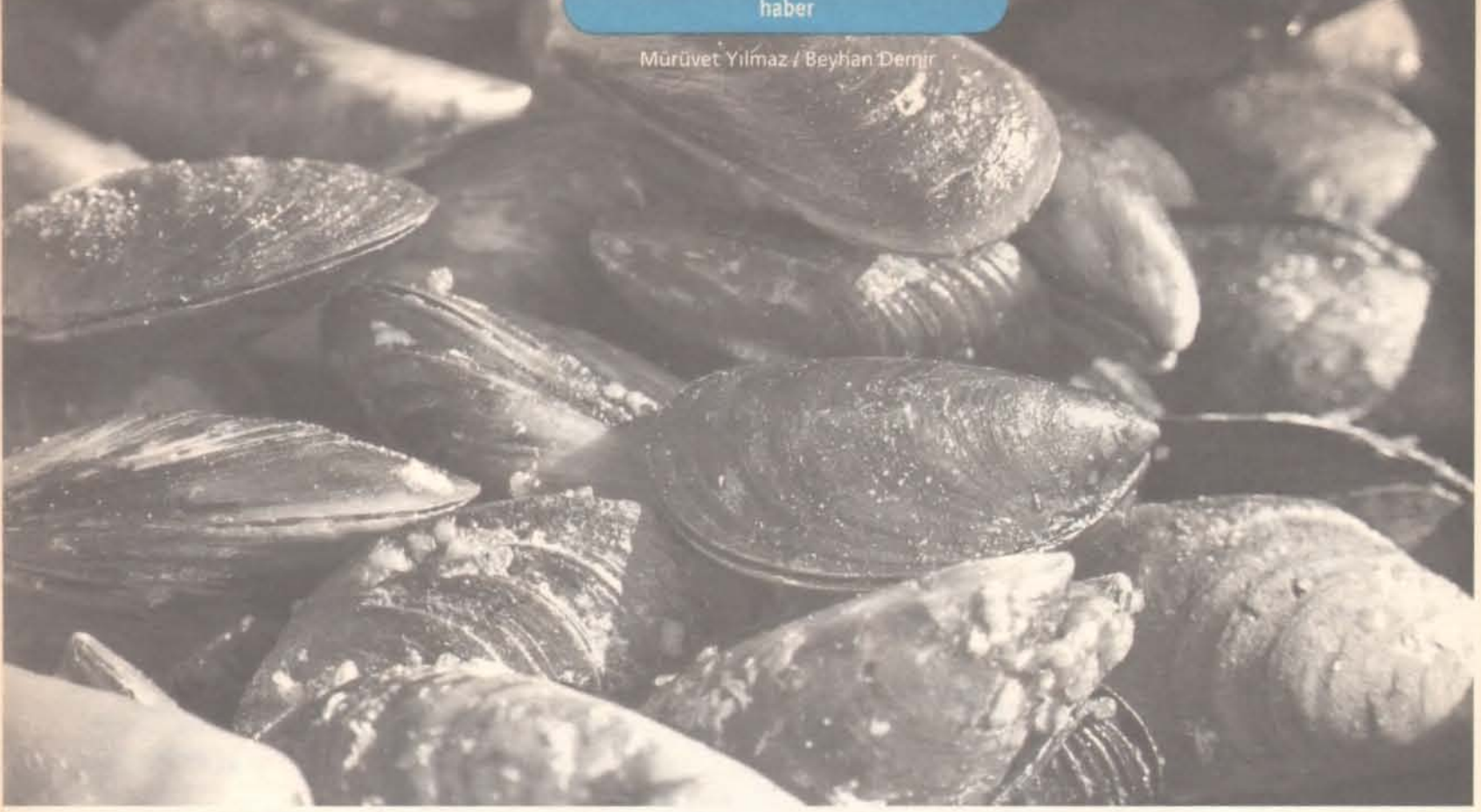
Yok. Ama ben kadın arkadaşlarıma sürekli birlikte bir şeyler yapmayı öneriyorum. Kendileri için bir şey. "Bahar geldi, haydi gidip bir çay bahçesinde çay içelim," diyorum. Eskiden Levent'deyken daha kolay yapıyorduk böyle şeyleri. Avcılar'a taşınınca zorlaştı.

Gripin'de neden kadın işçi çok?

Bu atmış sekiz yıldır böyle. Pek fiziksel güce dayalı bir iş değil. Hammadde dışarıdan geliyor. Biz katkı maddesini katıp paketliyoruz. Yükleme işinde erkekler çalışıyor.

İşçi kadınlara son olarak ne söylemek istersiniz?

Bir koca işten gelince nasıl yayılıyor onlar da öyle davranırlar. Belki birlikte iş yapmayı öğrenirler. İşyerindeki tacizleri saklamasınlar (bu arada Şerife, kendi işyerlerinde taciz olayına pek rastlanmadığını söylüyor. Bunu da kadın çalışan sayısının çokluğuna bağlıyor). Ücret düşüklüğüne karşı çıksınlar. Hamile oldukları için işten atılanlar iş mahkemelerini zorlasınlar. Kendilerini değiştirsinler. Erkeklerin yaptığı her işi yapmaya onların da gücü var. Örgütlenmek de çok önemli elbette.

biz arxadaşızdır!

Burüca Tay

SOKAKTA satılan yiyeceklerin lezzeti üzerine konuşmaya hacet yok. Büyüklerimizin özellikle de annelerimizin, "sakın dışarıdan bir şey yeme," uyarılarına rağmen hepimizin belli semtlerde yediğimiz sokak pilavının, kokoreçin, midye dolmanın lezzetini hiçbir yerde bulamadığımız da bir gerçek değil mi? Bu lezzetin ar-

Sokak pilavcılarının ve midye dolmaların sırf sokakta satıldığı için pis olduğunu düşünüyorsanız hemen vazgeçin bu fikirden. Satıcıları erkek olsa da o pilavları ve midyeleri İstanbul'un kenar semtlerinde oturan kadınlar gayet temiz bir biçimde evde çocuklar, koca, evişiyle ve yoksullukla cebelleşerek hazırlıyor.

kasında sabah altıda kalkan kimisi yedi çocuk annesi otuz yedi yaşlarında kadınlar olduğunu öğrendiğimizde şöyle bir Aksaray'a uzandık. Pazartesi ekibi olarak ziyaretlerimizi DEHAP'tan Meliha'nın kılavuzluğunda sürdüreceğimizi zannederken sürpriz bir Aksaray "muhtar"ıyla karşılaştık: Murat. Gerçekten muhtar gibi, herkesi tanıyor, her eve girip çıkıyor. Murat'a kaç yıldır burada olduğunu sorduğumuzda sorumuza bir hikâyeyle cevaplıyor, "bir abinin kızı, ben lolipop yiyordum, küçücüküm sen burada mahalle çalışması yapıyordun. Ben büyüdüm, kadın kollarına girdim, sen hâlâ burada çalışmaya yapıyorsun." Anlaşıldı ki Murat yaklaşık on beş yıldır buradaymış. Girip çıktığımız bütün sokaklarda DEHAP Eminönü belediye başkan adayı Kiraz Biçici'nin afişleri ve hatta girdiğimiz her evde de el ilanları var. herkes aynı şeyi söylüyor seçimler konusunda, "bir dahaki sefere inşal-

lah." İstanbul'da ön yüzünde, eski Sosyalist ülkelere dönük mağazalar ve uzun boylu sarışın kadınlara; arka yüzünde ise Kürtlerin yoğun yaşadığı, Pakistanlılara, Hintlilere adım başı rastladığımız Aksaray-Laleli gözlemlerimizi başka yazıya erteliyor, konumuza dönüyoruz.

Midyenin lezzeti

İlk gittiğimiz ev Burüca Tay'ın evi. Burüca adının anlamını bilmiyor. Ataları Suriye'den geldiği için belki Arapça bir isim olabileceğini söylüyor. Evini on dört yıldır midye dolma doldurarak geçindiriyor. Adana'dan gelmişler İstanbul'a. Hep Aksaray'da oturmuş. Niye geldiniz İstanbul'a diyoruz, "neden olacak, yokluktan, fakirlikten geldik buraya, baskı da gördük. İki nedenden geldik buraya yani. Geçimsizlikten de midyeye başladık," diyor. Gelinini ziyarete gitmiş kaynana misali evi gözucuyla inceliyoruz.

Tertemiz. Burüca'nın çocukları, ve yeğenleri dizi dizi karşımızda oturuyor. Onlar da bizi süzüyorlar. Burüca'nın çocukları ve yeğenleri aynı zamanda onun işçileri. Onlar satıyor midye dolmaları yani. Bir ara muhabbetin koyuluğundan lafa girip, "anne, biz de sigorta istiyoruz," diyorlar. Burüca bu espriyi hafif gülümseyerek karşılıyor. Ne yapsın. Her gün zabıtayla köşe kapmaca oynayan bu çocukların da onun da hayatı midye üzerine kurulu. Sabah altıda kalkıp, midyeleri kaynamaya koyduktan sonra, bize de tarifini verdiği pilavı pişirerek geçirdiği zamana bu espriyi sıkıştırmak onun hayatında yersiz bir durum tabii. Evişini de yapıyor, evde çalışarak evi geçindiriyor, çocuklarına bakıyor ve çocuklarının hepsini okutuyor. İktisatçılarımızın kayıt dışı ekonomi dedikleri şey bu durumu anlatıyor olsa gerek. İlk nasıl başladığını soruyoruz, çünkü aile sektör paylaşımı yapmış durumdalar. Kimisi midye işi yapıyor, kimisi pilavcı, kimisi de ciğerci. Bir aile memleketten geliyor ve İstanbul'dakilerin yaptığı iş neyse öğrenip oradan devam ediyor. Bu işler için yer bulmak da öyle kolay değil. herkesin belli semtlerde belli yerleri, tutulmuş köşebaşları oluyor. Kimse kimsenin yerine gidip orada satış yapamıyor. Yazısız bir hukuk var. Tabii aynı zamanda yerine göre kimisi iyi kimisi de kötü kazanıyor. Burüca'nın "işçi"leri Aksaray civarında satış yapıyorlar. Zabıtaya yakalanıp bütün midyelerin kaptırıldığı, kazançsız geçen günleri de var. Ama yine de geçiniyorlar. Zor olmuyor mu diyoruz. "Tabii zor, hem evin işi, hem çocuklar, hem de midye işi," diyor. Midye işi yapmasaydın ne yapardın diyoruz. "Daha çok evime zaman ayırırdım. Çocuklarımla ilgilenirdim," diyor.

Burüca'nın evinden çıkarken duvarda kömürle çizilmiş bir kalp görüyoruz içinde, Şirvan, Berivan, Dilan, Kirkor, Beritan, Fırat yazıyor. Kalpten çıkan okun yanına da, "biz arxadaşızdır," yazılmış. Daha ne denir ki! Kürtçe isim, Kürtçe eğitim, Kürtçe dil kursu... hepsine dair çok şey yok mu bu kalpte?

Sonraki durağımız Burüca'nın eltisi Remziye Tay'ın evi. Bizi kızı karşıyor. Remziye komşuya gitmiş, çocuklar çağırılmaya gidiyorlar. Naneleri evde. Patik örüyor. Bizi buyur ediyor eve. Ne çok hikâye var bu evde de. Remziye geliyor, Türkçesi çok zayıf olduğu için Kürtçe anlatıyor. Mardin'den gelmişler İstanbul'a. Otuz yedi yaşındaymış Remziye de. Tam yedi çocuğu var. Altısı okuyor hem de hepsi takdirlik. Remziye'ye kazancını sordüğümüzde önce, "bilmiyorum ama," diyor, sonra hepsine sabah okula giderken verdiği harçlıkları sayıyor 10.500.000 lira.

Her sabah bu harçlığı verebilip, pirincini de alabiliyormuş. Ekmek davası diyor. Ekmek paramız çıkıyor kimseye muhtaç olmuyoruz ya yeter. Midye doldurmayı ilk eşi öğretmiş, hemen soruyoruz, evdekiler de sana yardım ediyor mu? Eşinin yaklaşımı nasıl diye. Yanıt hep beraber yapıyoruz şeklinde oluyor, kimi midyeleri hazırlıyor bunlar genellikle erkekler oluyor, kadınlar pilavı pişiriyor, sonra da hep beraber midyeler dolduruluyor yani kolektif bir iş. Tam o sırada evin büyük kızı annesinin onları midye açmak için sabah erkenden nasıl kaldırıp değişik taktikler uyguladığını anlatıyor. Remziye saati bir saat ileriye alıp çocuklara saat altı oldu kalkın diyor. Saatin altı olduğunu gören çocuklar mecbur kalkıp, işe koyuluyorlar midyeler dolup satışa hazır olunca gerçeği öğreniyorlar tabii. Çünkü aslında saat daha yeni altı olmuş durumda ama bu arada Remziye de hedefine varmış oluyor. Midye doldurmak için sabahın altısında kalmak hele kışın zor olmuyor mu diye soruyoruz. "Şimdi pek değil, zaten eskisi gibi çok da yapmıyoruz ama daha önceleri çok yorucu oluyordu. Çocuklar küçüktü, hem onların bakımı, ev işi, midye işi, hem de geçim derdi... hepsi bir arada oldukça zor oluyordu. Çocuklar satmaya gidiyorlardı," diyor Kürtçe... sonra yine Kürtçe devam ediyor, "çocukların bayramları dahi yoktu, bayramlıkları ile midye satmaya gidiyorlardı, satarken de her şeyle karşılaşıyorlar zabıtaların baskısı, polis... Tezgahı kaptırdıkları oluyor bir şey yapamıyoruz." Bu koşulları değiştirmek için herhangi bir girişimde bulunmayı düşündünüz mü diyoruz. Hani düzenli bir satış yeri, zabıtaların kovalamayacağı, emeğinin karşılığında bir sigorta güvencesi, sendikalaşma falan... "Yok, keşke olsa." Aklımızdan geçen acaba midye olmasaydı ne yapardı, evin dışında bir işte çalışmayı gene düşünür müydü sorusunu sordüğümüzde ise verdiği cevap aslında bizi biraz şaşırtıyor. Çünkü, "evimi daha temiz (kapıdan girdiğiniz anda size rahatlık veren bir hava ve temizlik kokusuna rağmen) tutardım, çocuklarımla daha çok ilgilenirdim," diyor. Peki ya siyasetle ilgili ne düşünüyordu Remziye? Yıllardır met-

ropollerde olmasına rağmen Kürtluk değerlerinden bir şey kaybetmediğini ve kadın olmanın zorluklarını biliyorum dercesine, "kadın kollanma giderdim," diyor. Remziye'den hatırı istevip başka bir eve gidiyoruz.

Bir kilo pirince ne kadar su?

Son gittiğimiz ev Muhterem'in evi. Fakat bu evde biraz farklı bir durumla karşılaşıyoruz. Murat'ın deyimiyle bu adres yanlış adres. Çünkü bu evde çalışan da pilavı yapan da bir erkek. Muhterem ev kadını. Kocasını pilav satarak evi geçindiriyor. Pilavı da kocası (Tahir) yapıyor. Muhterem, "ben çalışmıyorum, geziyorum hep," diyor, gülerek. Çok şükür bu işlerin "sefasını" da sürenler varmış diyoruz. Nohutlar akşamdan ıslanıyor, pilavın tarifini istiyoruz. "Meslek sırrı," diyor Tahir Bey. Ama ara ara anlattıklarından bir şeyler kapıyoruz elbette. Örneğin Edirne pirinci kullanılıyorsa bir kilo pirince bir buçuk kilo su konuluyor. Yok ithal pirinçse oran birebir (bir kilo pirince bir litre su) oluyormuş. Biz o lezzetli pilavın sırlarını öğrenmeye çalışırken, Murat düdüklü tencerede nohut haşlarken tencerenin patlaması sonucu bütün binanın camlarının nasıl kırıldığını, binanın duvarlarından günlerce nohut temizlediklerini anlatıyor. Tahir Bey ise işportacıların yaşadığı sıkıntıları anlatıyor diğer taraftan. İşportacı olmanın eğer yapan Kürt'se daha zor olduğunu söylüyor. Belediye başkanlarıyla bu konuyu görüştiklerini ama bir çözüm üretilmediğini anlatıyor. "Peki kazanabiliyor musunuz?" diyoruz. "Kazanıyoruz tabii ama hiçbir güvencemiz yok, pilavımı satarım, gelir akşam arabamı yıkar temizlerim, kârın yarısını da hanıma veririm," diyor. Muhterem bu bölümde de gülüyor hep. Gülüşmeler çoğalınca Tahir Bey ekliyor, "Biz demokrasiyi böyle öğrendik. Muhterem benim iş ortağım. Kârı da paylaşıyoruz. Doğru söylemiyor muyum?" İkrâm edilen memleket çağlarını tabakta bırakmamaya çalışarak ağızımıza tıkıp çıkıyoruz evden. Yolumuzun üstünde pilavcı var. Meliha'yla selamlaşıyorlar. Biz de pilavlarımızı yemeye ayranımızı içmeye başlıyoruz. Yine seçimler konuşuluyor. Pilavcı abi, "biz partimizin arkasındayız," diyor. "Bir dahaki sefere inşallah!" Biz de kadınların hem çocuklarına bakıp, evin işini yaptığı hem de ekonomik katkısı olan ama hiç bir yerde görünmeyen bu işlerin; kadınların evin dışına çıkabildikleri, toplumun her kademesinde ve yönetimlerde söz sahibi olabildikleri, görünmeyen emeklerinin görünür kılındığı bir yaşam için, gelecek ellerimizde diyoruz.

Erkekliğin

iki yüzü

ESMERAY: Farklılıklarımızla yan yana neden duruyoruz? Mesela şu an burada da bir farklılık ortaya çıkıyor. Ülkü'nün lezbiyenliği görünmez ama benimki transseksüel olduğum için tamamen görünür bir durum. Amargi sürecine gelmeden önce feminist kadınlar arasında yaşadığım deneyimleri aktarmak istiyorum. Oradaki kadınlarda şöyle bir eksiklik vardı. Hiçbir şekilde pratikte yaşadığımız deneyimleri birbirimize aktarmıyorduk. Bir de kulağıma gelen ya da feminist kadınların bana söylediği bir şey vardı; Esmeray bir kadın değil ki! Feminist kadınların içinde bile, "senin rahmin yok," diyenler vardı. Bütün feministler böyle düşünüyor diyemem ama benim kadınlık duygularını tam yaşamadığım gibi söylentiler dolaşıyordu. Sorunlarımız ortak değil gibi davranıyorlardı. Oysa ki varolan ataerkil sistemi sorgulamıyorlardı. Kadın sorunu evrensel tabii ama bir de farklılıklarımız var. Sokaktaki adam beni taciz ederken düşünmez ki benim rahmim var mı yok mu? Düzmek için peşimde o adam benim. Kadın olduğum için. Farklılıklarımızla yanyana duracağımız çok ortak noktamız var.

FİGEN: Ben erkekliğin iki yüzünü görüyorsam sen onların yüz yüzünü görüyorsun. Örneğin seninle beraber olan erkekler akşam evlerine döndükleri zaman, karılarının yanlarına gidip çok rahat bir şekilde yaşadıklarını görünmez kılabilirler. Şimdi bu erkeğin cinsel yönelimi ne? Esmeray'ın yaşadığı şiddetler benden daha katmerli, örneğin tecavüze uğrama potansiyeli benden ve Ülkü'den çok daha fazla. Ben bir erkek tarafından erkekliği üzerinden eziliyorum, Ülkü'de ise aşktaki iktidar ilişkisinin cinsel yöneliminde etkisi olduğunu düşünüyorum.

ÜLKÜ: Kadın erkek rolleri tuzağına düşme tehlikemiz var bizim de. Tabii toplumda başka alternatifini görmediğimiz ilişkileri bizim de yaratma riskimiz var ama bu ancak feminist düşünceyle aşılabılır, o rollerin gerçekten vazgeçilmez olduğunu düşünmeyecek bir bakış açısı gerekli.

FİGEN: Esmeray bir adama aşık olduğu zaman benim yanımdaki adama Esmeray'ın yanındaki adam kadar meraklı gözlerle bakılmıyor. Bunu

feminist kadın arkadaşlarımız için de söylüyorum. Hepimizin böyle yerlerde yakalanmalarımız var.

ESMERAY: Biz Amargi'de biraraya geldiğimiz zaman, deneyimlerimizi birbirimize aktararak birçok şeyi gördük. Ben bir transseksüel olarak ne kadar heteroseksist olduğumu fark ettim. Kendime dönüp baktığımda kadın olduğum için, solcu olduğum için, transseksüel, feminist olduğum için çok eziliyorum diyordum. Sanki benden başka ezilen yokmuş gibi. Ama aslında başkalarını ezdiğimizizi, ne kadar heteroseksist olduğumu gördüm. Bir transseksüelin transseksüel olduktan sonra heteroseksüel bir hayat sürdürdüğünü konunun bittiğini sanıyordum. İki travestinin sevgili olması bana acayip geliyordu. Kendimi sorguladıktan sonra ben de

Bağımsız kadınların ve kadın örgütlerinin kurtuluşumuzu örgütlerken yaşadığımız sorunlar ve temel kavramlar üzerine tartışması sürüyor. Geçtiğimiz sayıda başlayan "heteroseksizm kadın kurtuluş hareketine nasıl yansıyor" başlıklı tartışmanın son bölümünü yayınlıyoruz.

lezbiyen travestileri eziyorum diye düşündüm. Beden değiştirmeye cinsel yönelim arasında büyük bir fark var. Zannediliyor ki, transseksüel eşcinselliğin bitiş noktası. Bunu transeksüeller de öyle zannediyor, eşcinsellerin de çoğu öyle zannediyor, bu da heteroseksizme götüren bir şey. Buradan da bize dayatılan cinsiyet rollerinin ne kadar etkili olduğu ortaya çıkıyor. Bir bakıyorsun iki eşcinsel erkek ya da kadın hemen iki role bürünmüş şekilde yaşıyor.

ÜLKÜ: Eşcinseller de heteroseksizmden kurtulamıyorlar büyük çoğunlukla. Diyelim iki kadın arasında erkek gibi olmaya çalışan taraf var. Sorgulamadan diğer taraf da varolan kadınlık rollerini sürdürmeye yönelirse, bu tipik bir kadın erkek ilişkisine benzeme riski taşır ama hep bu kadar klişe ve sürekli böyle olacak diye bir durum yok. Eşcinsel ilişkilerde de güç ilişkileri olsa bile bu ezici ve sabit olmadığı sürece, toplumsal hayattaki rollerde yer değiştirmeye açık ve çok daha özgürleştirici bir potansiyel taşıyor. İlla heteroseksüel ilişkinin kopyası olmak zorunda değil.

FİGEN: Sözlüklerde eşcinselin kelime karşılığı kendi cinsini sevme. Bir gün bir kadınlık yaşamaya karar versem, tensel yaklaşımları da hesaba katarak söylüyorum feminist bir kadın olur.

ÜLKÜ: Burada transseksüelleri dışlama riski beliriyor. Nasıl erkekte kadına transseksüeller varsa, tersi de geçerli. Burada toplumsal cinsiyet rollerindeki erkekliği üretmemek, kendini sorgulamak gerekli. Yine erkek olmasından, öyle hissedebilir, ameliyat da olabilir ama bunu toplumdaki egemen rollere dönüştürerek dayatmadığı sürece bunun da dışlanacak bir durum olduğunu düşünmüyorum.

FİGEN: Kadınlığımızı en çok neyin belirlediği sorusu çıkıyor. Sadece biyolojilerimiz üzerinden mi kesinleştirmeler yapıyoruz, yoksa hissettiklerimiz, yaşadıklarımız, kendimizi ifade etmelerimiz üzerinden mi? Esmeray biyolojik olarak kadın olmayabilir ama yaşadıklarını kadınlık durumu üzerinden yaşıyor.

ESMERAY: Sokaktaki, evdeki erkekler ya da karma gruplardaki erkekler, örneğin senin tanıdığın abinle sokaktaki abin aynı değil. Mesela ben o öteki yüzü daha rahat görebiliyorum. O erkek beni bir transseksüel olarak görüyor.

Transseksüel onun gözünde nedir, her anlamda potansiyel bir varlık, bir seks objesidir. Bütün transseksüelleri aynı gördüğü için öteki yüzünü bana çok daha çabuk gösteriyor. Çünkü beni cinselliğe susamış bir insan olarak görüyor. Beni reddetmez diye düşünüyor. Rahatlıkla cinsel dürtülerini harekete geçiriyor. Bir arkadaşım diyordu ki, "ben bir kafeye gidiyorum, kafede on tane adam varsa on adamın hemen hepsi bana bakıyor. Hepsini eşcinsel," diyordum. Sonra ben de üzerine çok düşündüm öyle değil.

Herkese nasıl heteroseksüel saymak doğru değilse herkesi eşcinsel saymak da aynı derecede yanlış. Bana bakan o adamlar birçok sebepten bakabilirler. Beni kadın gibi görüp düzmek isteyen de var, eşcinsel olan da var, cinsel doyumsuzluğu olan da var, merak eden de var. Benimle rahat bir cinsel ilişki yaşayabileceğini düşünüyor. Ama duygusallık için girince yanaşmıyor. Bizim yaşadığımız zorlukları sevgililerimiz de yaşıyor. Toplumda bir kadından hoşlanan bir adam bunu rahatça söyler. Ama bana hep gizli söylemek zorundadır.

FIGEN: Cinsel yönelimlerimiz tanımlarımızda ilk sırada yer alıyor. Bunun senin Kürt kimliğinin dahi üstünde olduğunu düşünüyorum. Önce travesti, ardından da kendine ait başka tanımlamalar.

ÜLKÜ: Toplum heteroseksüelliği doğal hayatın bir parçası olarak kabul edip insanların cinselliğini yaşamasına ayrıca bir anlam yüklemiyor. Ama eşcinsellerde bu yasaklandığı için bazı eşcinseller bu baskıya bir isyan olarak bunu hayatın her köşesinde artık yaşayacağım ve artık buna karşı duracağım deyip, bunu toplumun yüzüne çarpmaya çalışıyor. Ama bu yanlış yorumlanıp zaten eşcinselliğin adında cinsellik sözcüğü olmasından, hayatımızın yüzde doksanını cinsellik üzerine kurduğumuz önyargısını pekiştirebiliyor.

ESMERAY: Cinsellik çok kutsandığı için böyle şeyler yaşıyoruz. Oysa cinsellik bir yönelim. Bunu da sorgulamamız gerekiyor. Cinsellik kapatılmıştır, kutsanmıştır, bunun aile boyutu da var. Cinsellik sadece evli olan heteroseksüeller arasında yaşanır, onun dışında haramdır, günahtır vs. Oysa heteroseksüel bireyler nasıl yaşıyorsa eşcinsel bireyler de öyle yaşıyor. Annelerimizin babalarımızın, milyonlarca insanın yaşadığı gibi eşcinsel bireyler de yaşıyor. Figen; Aşkılarımızı yaşarken de heteroseksizmin rahatlığı sözkonusu. Diyelim ki

ben bir erkekle beraberim, İstiklal Caddesi'nin ortasında onunla öpüşebilirim, elele gezerim, eminim ki birçok göz beni görmezden gelir. Sizler için durum aynı değil. Esmeray ya da Ülkü öpüştüğünde neler söyleneceğini, nelere maruz kalacaklarını kestirebiliyoruz. Yani hazlarımızı ortalıklarda yaşamak konusunda da farklılıklarımız var. Buna cinselliklerimiz de dahil. Hayallerinize patriyarka, gözler, eller, heteroseksizm değil.

ÜLKÜ: Feministler de heteroseksizmin taşıyıcısı olabilir tabii. Kadınlar nasıl ataerkilliğin taşıyıcısı olabiliyorsa. Toplum bunu eşcinselliği görmezden gelmeyi, yaşatmamayı tercih ediyor-sa toplumun yarısı olan kadınlar da bunda pay

Eşcinseller de heteroseksizmden kurtulamıyorlar büyük çoğunlukla. Diyelim iki kadın arasında erkek gibi olmaya çalışan taraf var. Sorgulamadan diğer taraf da varolan kadınlık rollerini sürdürmeye yönelirse, bu tipik bir kadın erkek ilişkisine benzeme riski taşır ama hep bu kadar klişe ve sürekli böyle olacak diye bir durum yok.

sahibi. Kendilerinin de değişmesi gerekiyor. Hiçbir konuda ben herşeyi biliyorum demememiz gerekiyorsa bu konuda da açık olup, erkekler beni eziyor ben nasıl başkasını ezerim gibi baktığımız anda mücadele de çok yüzeysel kalır.

FIGEN: Toplum içinde görünür hale gelmesinden duyduğu korku bu. Belki karanlıkta kimse görmeden versen o zaman görünmez olacaktı. Ülkü; "Travestilerle ilişkiye giren adamlar eşcinsel mi değil mi?" sorusuna dönüyoruz. Türk toplumu eşcinselliği kadınla özdeşleştirdiği için bunu bir fantezi olarak gördüğü için bunu böyle düşünmüyor.

FIGEN: Pornografinin bunu çok desteklediğini düşünüyorum. İki kadın birbirine sevişmeye başlar, ardından bir erkek ya da erkekler gelip nihayete erdirir. Birçok erkek cinsel fantezi olarak şöyle bir itirafta bulunmuştur: "İki kadının sevişmesini seyretmeyi çok erotik buluyorum."

ÜLKÜ: Anlattığın şeyde lezbiyenlik o erkek gelene kadar izin verilen bir şey. Erkeğe, "ben seni istemiyorum kadınla olmak bana yetiyor," dediğiniz anda o hoşgörü ve yaratılan atmosfer yok oluyor. Çünkü ataerkilliği tehdit etmeye başladığı anda eşcinsellik ya da lezbiyenlik ciddi bir konu haline geliyor.

FIGEN: Erkeğin duruşunun nedenini bilebiliriz ama, acaba hangi kadının eline bir kadın eli değmediği olmuştur. İlk cinsel deneyimlerimizden tutun da aklımızdan geçenlere, komşu kadını çıplak seyretmekten, pornografide iki kadının sevişmesini izlemeye kadar.

ESMERAY: Cinselliğin bir de "özgürce" yaşanması durumu var. Bir kadın arkadaşım her akşam bir adamla yatıyordu, "niye her gün biriyle yatıyorsun?" dediğimde, "özgürce yaşamak istiyorum," dedi. Başka bir şekilde meşrulaştırıyoruz, büyütüyoruz cinselliği.

FIGEN: Bu arayışların içinde erkekleşiyor muyuz acaba diye düşünmeden edemiyorum.

ÜLKÜ: Kadınların cinselliğinin bastırılmasıyla ilgili bir şey. O isyanı, teoriyle altyapısını oluşturmadan pratikte gerçekleştirmek ayrı bir konu. El yordamıyla ne zaman ki toplum değiştiği zaman mükemmele doğru ilerleme olacaktır.

FIGEN: İktidarlara teslim olmamak ve iktidar olmamak için çok uyanık olmalıyız.

ÜLKÜ: Zaten erkek gibi kadın olma toplumuzda da yüceltilen bir şey. Ne kadar erkek gibi olursan bir statü bile kazanabiliyorsun. Ama bir yandan özgürleşme derken erkeklerin işine gelen bir duruma kayma olabiliyor.

bu günah hepimizin

3 Kasım'da biraz daha düşük yoğunluklu yaşadığımız parti içi erkek egemenliğinin bu sefer daha sert bir şekliyle karşılaşmaya yeterince hazırlıklı değildik sanırım. Yöntem hatalarımız mazeret gösterilerek daha fazla kadın adayla seçimlere girmemiz önünde önemli engeller çıkartıldı. Bir yandan da kota ve pozitif destek politikamızın bir yan etkisi olarak cins rantçılığı ile uğraştık.

28 Mart seçimlerinin üzerinden bir ay gibi kısa bir süre geçti ama sanki daha uzun bir süre geçmiş gibi hissediliyor. Başlarken de heyecansız bir seçim süreciydi. Sonuçları itibarıyla de öyle oldu. Yani önceden, "bu işi AKP götürür" algılayışı vardı ve medya başta olmak üzere yetkili ve de etkili çevrelerce bu algılayış büyük destek gördü. Yerel yönetimlerin daha rahat hizmet verebilmesi için iktidar partisinden olması gibi antidemokratik algılayış da çok normal bir şey gibi kamuoyuna benimsetildi. İktidarın tüm nimetleri yoksul, işsiz ve umutsuz halkımıza karşı kullanıldı. Bu atmosfer farklı bir sinerjiye dönüştürecek, umut olabilecek sol alternatifse, umut olamadı. Her şeyden önce çok geç oluştu. Güçbirliği bileşenleri tam bir bütünsellik içinde seçime giremedi. Aday belirleme süreci, özellikle DEHAP açısından çok sancılı geçti. Oy oranımızın yüksek olduğu yerlerde, bir çok partinin bize karşı birleşerek barajın yüzde ellilere varması gibi pek çok olumsuzluk yaşandı. 3 Kasım sonrası kendi cephemizden yerel seçimlerin tarihinin bilinmesinden ötürü daha hazırlıklı olmaya çalıştık. Farklı siyasi oluşumlara mensup kadınlarla Ankara'da da uzunca bir hazırlık dönemi yaşadık ve bu hazırlığı yerlere taşımaya gayret ettik. Tüm bu çalışmalar sırasında beni umutlandıran en önemli şey; yerel yönetimlerle kadın ilişkisini fark etmiş olmamızdı. Bu "fark etme" meselesini ben oldukça önemli buluyorum. Kadın bakış açısını kazanmanın da ilk evresidir diye düşünürüm. 1999 seçimleri ile kıyasladığımda özellikle Kürt kadınlarının bu fark edişi heyecan vericiydi. Yerel hizmetlerin tam da kadını kapsadığından hareketle, yaşadığımız yerleri mahallelerden başlayarak yönetmeye talip olma konusunda bir özgüven gelişimi yaşadık. Hatta bu fark edişle erkek yöneticileri de izlemek ve sorunların kadın bakış açısıyla çözümünde baskı grupları oluşturmak şeklinde pek çok projeye yoğunlaştık. Ancak 3 Kasım'da biraz daha düşük yoğunluklu yaşadığımız parti içi erkek egemenliğinin bu sefer daha sert bir

şekliyle karşılaşmaya yeterince hazırlıklı değildik sanırım. Yöntem hatalarımız mazeret gösterilerek daha fazla kadın adayla seçimlere girmemiz önünde önemli engeller çıkartıldı. Bir yandan da kota ve pozitif destek politikamızın bir yan etkisi olarak cins rantçılığı ile uğraştık. Belediye başkan adaylıklarının kesinleşmesinden sonra bir kayıpta meclis üyeliklerinde

yaşandı. Sonuç olarak 10 belediye başkanı ve 114 meclis üyesi kadını seçtirdik. DEHAP ve Özgür Parti'nin güçlü ve iradeli bir kadın yapısına sahip olmasına rağmen niye daha iyisi olamadı diye üzülürken Türkiye'nin sonuçlarının çok daha vahim olduğu ortaya çıktı. Bir öncekinden daha geriye düşülmüş ve yirmi sayısı on beş olmuştu. İşte bu nokta da kadın sorununa duyarlı tüm kesimlerin bir tartışma başlatması gerekiyor diye düşünüyorum. Ülkemizde, kadına dair ortak taleplerle hareket eden ve sonuç alabilecek birliktelikler oluşturan güçlü bir kadın hareketi yok. Ama çok sayıda kadın sivil toplum örgütü var. Veya sivil toplum örgütlerinde çalışan kadınlar var. Ne yazık ki seçim öncesi ve seçim süreci boyunca kadın örgütlerinde ciddi bir sessizlik yaşandı. TCK tartışmaları ve töre cinayetlerinin de yoğunlaştığı o günlerde, seçimi bu örgütler gündemine almadı. Sığınma evlerinin bu kadar ihtiyaç olduğu bir ülkede, yerel seçimlere giren siyasi partilerin gündemine bunu bile sokamadık. Yani kadın gündemi oluşturamadık. Bir başka önemli konu da; partilerde kadınların güçlenmesi için kadın kolları veya koordinasyonlarının güçlenmesi ve buradaki yetkili kadınların "başkanın kadınları" konumundan kurtarılması. Bireysel çıkışlarla sorun çözülüyor. Parti liderleri ve üst yönetimlerinin de kendiliğinden bu soruna çözüm üretmeyecekleri ortada. Anayasa, Siyasi Partiler Yasası ve Seçim yasasında yapılacak değişikliklerle kadın temsiliyetini arttırmak çok önemli. Ama sadece bu değişiklikleri beklemek de bana kolaycı bir yaklaşım gibi geliyor. Üstelik mecliste bu değişiklikleri yapacak bakış açısına sahip bir iktidar veya muhalefet de yok. Siyasi partilerde kadın bilincini ve örgütlülüğünü güçlendirmeden ve bunu güçlendirecek özgün kadın kurumlarını geliştirmeden çözüm zor. Siyasetin kirli ve yıpratıcı yönünden kaçarak kadınlar için iyi bir şey yapmıyoruz gibi geliyor bana. Yani hepimizin günahı var bu işte. Bu günden önce kurtulmak gerekiyor.

kalıcı ittifak olmalı!

Bir seçim daha alasıyla valasıyla geride kaldı. Beş yıllık geleceğimizi belirledik. Neye karar verdiğimizizi, kurunun yanında yaşta yana yana yaşayıp göreceğiz. Tabii ki hak ettiğimiz gibi yönetileceğiz. "Niye gamlı baykuşluk yapıyor?"dendiğini duyar gibiyim.Siz de benim gibi bu sürecin her aşamasını gerile gerile yaşasaydınız, gözlerinizin önünde nelerin nasıl heba edildiğini görseydiniz bana hak verirdiniz. Geride bıraktığımız seçimin değerlendirilmesi herkesin de kabul edebileceği gibi, derginin bir sayfasına sığmayacak kadar kapsamlıdır. Dolayısıyla bu kısa değerlendirmenin bundan sonraki siyasal mücadelemizin yönüyle ilgili gerekçeleri anlaşılır kılmaya yetmeyeceğini sanırım herkes kabul eder. Yine de çok canlı olarak yaşadığım yerel seçim mücadelesinin öğretici yanlarını paylaşmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Seçim çalışmaları ve alınan sonuçlarla ilgili, önemli gördüğüm yanların ana başlıklarını şöyle sıralayabilirim: Güçbirliği oluşturma çabalarının geç başladığını herkes gibi ben de söylüyorum. Bu durum pek çok aksaklığın, yetmezliğin, hazırlıksızlığın, el yordamıyla bir şeyleri kotarmanın en temel nedeni. Bunun da etkisiyle güçbirliği oluşturma süreci içinde ve oluştuğu ilan edildikten sonra da aday belirleme ve çatı partisinin tespiti çalışmalarında pek çok sıkıntı yaşandı. Emek ve demokrasi güçleri, genel bir başarı sağlama, yığınlarla kopmaz bağlar kurma, varolanları pekiştirme, seçimi alma olanaklarının bulunduğu yerlere bu sorumlulukla yüklenme yerine; akıl almaz manevralar yaparak listelerde 'iyi bir yer edinme', Güçbirliği yapan siyasi partiler içinde sevmediklerinin 'mezvi elde etme' çabalarını boşa çıkarma, deyim yerindeyse diplomatlara taş çıkartacak bir 'sorumluluk',

Gelelim kadınlara...
Kadınlar, biz ne yaptık?
Politikayı tuzu kuru kadınların işi olarak değerlendiren kadını, kadın olarak değil, erkek ege- men anlayışın hizmetkârı olarak görenlerden farklı ne yaptık?

daha doğrusu sorumsuzluk anlayışıyla hareket ettiler. Böylesi bir anlayış ve tutumla yapılan Güçbirliği'nin hedeflenen başarıyı getirmeyeceği kuşkuyla yer bırakmayacak kadar açıldı aslında. Öyleyse, "Güçbirliği" yapılmamalıydı. Bu, getirdiğinden çok götürən bir girişim ve eylem olmuştur," diyenler olabilecektir. Güçbirliği içinde yeralan, aktif ve inançla çalışan veya birliğe sempatiyle baksa bile çalışmanın dışında duran biri, bu değerlendirmeyi olumsuzlukların öne çıkarıldığı, kazanımların görmezden gelindiği 'haksız bir değerlendirme' olarak görebilir. Ben 'Güçbirliği'nin en ateşli savunucularındanım. Bugün de zaaflarından kurtulmuş, en azından bunun samimi çabası içinde olanların, seçim kampanyasının gösterdiklerinin de yardımıyla doğru sonuçlar çıkaran bir tutum içinde, kendini tekrar etmekten sakınarak bu girişimi daha ileri bir noktaya götürmelerinden yanayım. Bu bir zorunluluktur. İş, aş, insanca bir yaşam, barış ve kardeşlik, demokrasi ve özgürlük isteyenler bunu talep

etmektedirler. İdeolojik ya da politik gerekçeler ileri sürerek yığınların bu isteğine yanıt verme gayreti içine girmeyenler, eğer kötü niyetli değillerse, yeteneksizliklerini açığa vurmanın ötesine geçemeyeceklerdir. Gelelim kadınlara...Kadınlar, biz ne yaptık? Politikada yer almamızın gerekliliği için bir araba laf ederken, en çok biz birbirimize çelme taktık. Politikayı tuzu kuru kadınların işi olarak değerlendiren kadını, kadın olarak değil, erkek egemen anlayışın hizmetkârı olarak görenlerden farklı ne yaptık? Hangi kadın adayı ciddi anlamda kazanması için destekledik, bunun için kendimizi ortaya koyduk? Kadını var etmenin kadınlarla kazanılan mevzilerle ne kadar kolay olabileceğini hangi kaygılarla unuttuk ve kaldığımız yerden devam noktasına geldik. Bence hiç zaman geçirmeden düşünmemiz ve hayata geçirmemiz gereken konular var. Öncelikle seçim arifesinde ortalığa düşmekten ve herkesin bizi kabul etmesini beklemekten kurtulmak, birleşik bir halk hareketinin yaratılması için çalışmaya başlamak gerekir. 'Yamalı bohçayı' andıran birliktelikler yerine halkın taleplerine yanıt veren somut ve net bir program etrafında kaynaşmış bir birliği hedeflemeliyiz. Seçim günü gelip çatığında halk yığınları içinde kök salmış, denenmiş, gerekli güveni vermiş, adayların belirlenmesinde bir senden, iki benden pazarlığının ötesinde geçen gerçek- ten demokratik ve halkçı anlayışın hayat bul- masının koşullarını yaratmış olmanın böyle mümkün olacağına inanıyorum. Bunun gerçek-leşmesinin koşulları bugün her zamankinden daha da olgunlaşmış ve kaçınılmaz hale gelmiştir. Şimdi iş zamanı... Dün bizden öğrenenlerden, bugün bizim öğreneceğimiz çok şey var.

Bağcılar'da bir "leydi"

Lemiyet Oruçoğlu emekli öğretmen. İstanbul Bağcılar'da Cafe Lady kadınlar kahvesinin sahibi. Kadınların hem günlerini yapacağı, hem çocuklarıyla birlikte gidebileceği, eğlenebileceği, okey oynayabileceği, sohbet edebileceği, ücretsiz sağlık hizmeti görebileceği Cafe Lady'nin açılış hikâyesini dergimiz için anlattı.

KAPIDA bir yazı 'bayanlara özel cafe'. Daha içeri girer gizemli hoş bir koku ve düğün salonunu andırır bir giriş görünce biraz şaşkınlık zaten ama, asıl şaşkınlığı yukarı çıkınca yaşadık. Bir masada okey oynayan dört kadın ve birinin kucağında bir çocuk, raflarda kitaplar, çocuklar

için bisküviler, içeride bir çocuk odası, gün yapmak isteyenler için evinizden hiç de farkı olmayan başka bir oda ve bir de bilgisayarın olduğu küçük oda. Cafe'yi açan Lemiyet Oruçoğlu ile sohbet başladığımızda buranın hikâyesini de öğrenmeye başladık. Televizyonda Eskişehir'de açılan kadınlar kahvesini görünce Bağcılar'da neden olmasın demiş. Diğer kadın kahvelerini de araştırmış, birinin erkek kahvesinden farkı yokmuş, diğerinde ise sadece çarşambaları kadın günü oluyormuş ama Lemiyet Hanım yıllarca öğretmenlik yapıp Türkiye'nin birçok yerinde bir sürü kadın tanıdıktan sonra kadınların evlerde çok sıkıldıklarını ve daha fazlasına ihtiyaçları olduğunu düşünüp sadece kadınlara ait bir yer açmaya karar vermiş. Bağcılar gibi göç ve yoksulluğun çok fazla olduğu bir yerde esnaftan ve erkeklerden nasıl bir tepki aldığını merak ediyoruz ama o bu konuda çok rahat. Hiç ters bir

tepki almamış AKP'li belediye başkanı dışında. Belediye başkanı bir gün gelip, "kadınların başka işi gücü yok mu da kahve açıyor-sun," demiş ama Lemiyet Hanım cevabını hemen vermiş, "kadınların işi gücü var ama morale de ihtiyacı var," demiş. Onun dışında esnaf ve dernekler hep desteklemiş. Erkeklerle ise şöyle komik şeyler yaşanmış; bazıları eşleriyle ilk birlikte gelip şöyle bir göz atıyorlarmış nasıl bir yer diye, sonra güvenli bir yer olduğuna karar verip izin veriyorlarmış gelmelerine, hatta bu durumdan gayet memnunlarmış. Çünkü eşleri eskiden bomba gibi patlamaya hazırken şimdi güler yüzlüymüş. Bazıları ise Lemiyet Hanım'ın da dayanışma içinde olduğu (biz oradayken de karışık kahveci gelip, "abla bir şeye ihtiyacın var mı?" diye sordu) tam karşıda ki erkek kahvesine giderken artık eşleriyle birlikte bu sokağa kadar gelir, buradan kahvelere gidip akşam için de sözleşip eve birlikte gider olmuşlar. O yüzden başka bir şaşkınlığı da buranın on ikiye kadar açık olduğunu duyduğumuzda yaşıyoruz (ne de olsa burası bir kahve!). Onun dışında esnaf buradan yemek siparişi vererek de destek oluyormuş. Zaten yemekler de ev yemeği gibi, her gün başka bir yemek var. Yemek dışında her cumartesi canlı müzik günü; çok güzel saz çalan bir kadın yapıyor-muş canlı müziği. Ayrıca gönüllü olarak ayda bir gün psikolog, kadın hastalıkları uzmanı ve çocuk doktoruyla görüşme imkânı bulabiliyormuş burada kadınlar. Konu kadın olunca bitmiyor tabii ihtiyaçlar, sorunlar. Daha iki aydır açık olmasına rağmen şiddet görüp kocası tarafından evden atılmış bir kadın da gelmiş buraya. Bazıları sadece kadınlar için olan okuma-yazma kursu istiyormuş, gönüllü öğretmenlerle yapacaklarmış.

Lemiyet Hanım da, "tüm bunlar için kahve ruhsatı sınırlı, bu yüzden burayı derneğe dönüştürmek istiyoruz," diyor. Tüzükleri bile hazırmış. Şu ana kadarda 140 üyesi varmış, zaten buranın devamını üyelikle sağlamaya çalışıyorlar. Bu üyelik kadınlar için bir dayanışma gibi aynı zamanda; mesela çocuğunu askere gönderecek birine para toplamışlar, başka birinin çocuğuna sünnet yapılacakmış, bir de kına gecesi yapmış-

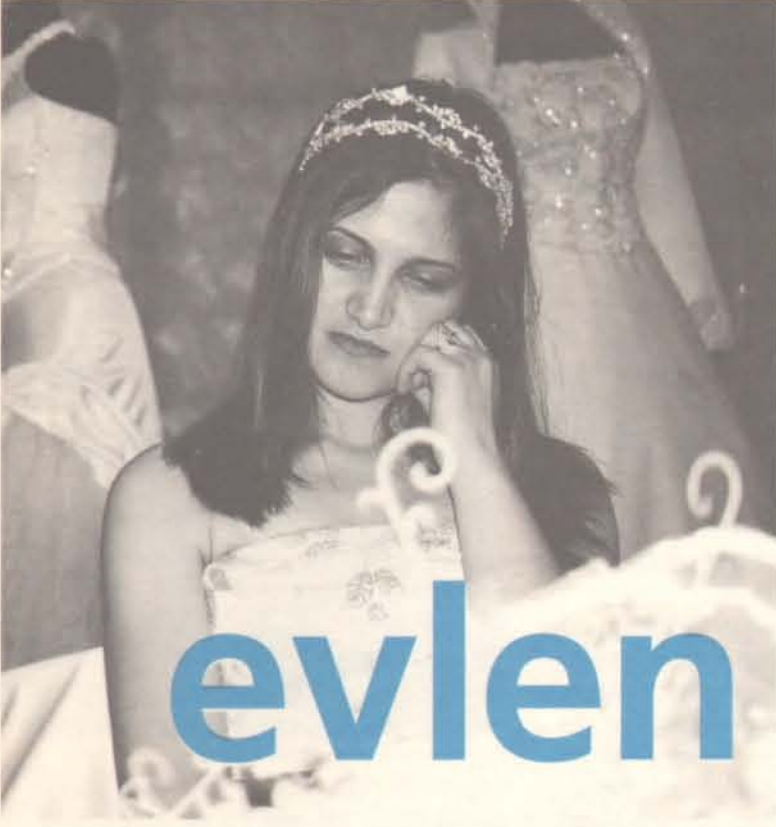
lar. Üstelik bu kadar şeyi hiç tanıtım yapmadan çok kısa bir zamanda yapmışlar ama söz konusu kadınlar olunca kulaktan kulağa yayılması hiç de zor olmasa gerek. Nasıl kadınlar geliyor diye sorduğumuzda değişik kültürlerden ve her yaş

grubundan kadınların geldiğini anlatıyor. Liseli kızlar çok geliyormuş ama ayrı odada oturuyorlarmış. Türbanlı kadınlar, çocuğu okula giden kadınlar, bir işte çalışmayan kadınlar da geliyormuş. Hatta bir işi olmayan kadınlar el emeğini değerlendirip sergileyebiliyorlarmış burada. Bütün bunlardan sonra Bağcılarda kadınların böyle bir yere ne kadar da hasret olduğunu ve devamının da bir o kadar önemli olduğunu anlayarak ayrılıyorz oradan. Zaten Cafe Lady'de ilanını öyle vermiş.

"Gecikmiş bir buluşmanın sevinciyle Cafe Lady sizleri bekliyor"

Adres: Merkez Mah. Güngören Cad.
No:4/A Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 462 29 73

evlen de gel!

Evlilik kararı almış çiftlerin, davetiyelerini seçmek için birlikte geldikleri fuardan, henüz davetiye seçiminde bile mutabık kalamadıklarını görünce kavga ederek ayrı ayrı çıktıklarını öğrendik. E, bu da fuarın ne kadar yararlı olabileceğinin bir diğer göstergesiymiş gibi göründü bizlere!

Kutsal aile müessesesinin devamı için evlilik anlaşması şarttı ve nesiller bunun gerekliliğinden kuşku duymaksızın büyümeliydi. 70'lerin Amerikan filmleri bile, (öyle bir zaman dilimi hiç olmamış gibi yapamayacaklarından, yani o kadar da pişkinleşemeyeceklerinden olsa gerek) babasız bebekler büyüten, yalnız yaşamayı seçen, prangalarından kurtulmuş güçlü kadınları konu edinirken; 90'lara gelindiğinde çökmekte olan Amerikan aile kurumunun bir an evvel kurtarılması gerektiğine karar verilmiş olmalı ki bütün filmler "mutlu" bitmeye başladı. Kadınlar için mutluluk evlilik demekti. Şimdilerde bütün kadın kahramanlar beyaz gelinlik giyip bir an evvel evlat sahibi olma peşinde koşuyorlar. Evlilik bir kadının başına gelebilecek en güzel şeymiş gibi. Miş gibi... Nisan ayının sekizi ile on biri arasında CNR'da Ortadoğu ve Balkanlar'ın en ehemmiyetli fuarı vardı. "Evlilik Hazırlıkları ve Çeyiz Fuarı" Yani her kadının gidip gezmesi, o gelinlikleri, efendime söyleyeyim düğün masalarını, süslerini, davetiyelerini falan mutlak suretle görmesi gereken bir yerdi orası. Gelinlik yapan moda evleri olsun, düğününüzü bir peri kızının düğününe çevirmeyi, dostunuzun düşmanınızın ağzını bir karış açık bırakmayı hedeflemiş organizasyon firmaları olsun, hepsi oradaydı. Yani bekâr bir vaziyette bir kapıdan girip, telli duvaklı gelin olmuş bir vaziyette diğer kapıdan çıkabiliyordunuz neredeyse. Yaptığımız söyleşilerin sonunda pek de şaşırtıcı olmayan bilgiler edindik. Bir biçimde evlilik kararı almış çiftlerin davetiyelerini seçmek için birlikte geldikleri fuardan, henüz davetiye seçiminde bile mutabık kalamadıklarını görünce kavga ederek ayrı ayrı çıktıklarını falan öğrendik. E, bu da fuarın ne kadar yararlı olabileceğinin bir diğer göstergesiymiş gibi göründü bizlere! Sonra

bir de dev boyutlarda bir davetiye gördük fuarda. Biz Evleniyoruz, Ben Evleniyorum, Bir Seveda Masalı falan gibi isimler alan, bir takım insanların bir takım insanlar evlensinler diye habire cep telefonlarından mesaj çekmelerine vesile olan ve fakat Türkiye'nin damadı Caner ile Türkiye'nin gelini Tülin'i bir türlü evlendiremeyen yarışmanın izleyenlerine hoş bir jest yapan davetiye firması, sonunda bu meşhur ikiliyi şaka-

cıktan evlendirmiş hatta onlara dev boyutlarda bir davetiye bile hazırlamıştı. Böyle kırmızı, kalpli, aşklı meşkli bişi. Ay görünce nasıl da sevindik, içimize soğuk soğuk sular serpildi. Şu keratarlar evlenseler ya artık yani dedik, bak Aydın her bi şeylerini veriyö ev eşyası olarak. Seda Sayan yine öyle seferber oldu bu çocuklar için.(Seda Sayan programında nişanlı kadınlara ev eşyası veriyor. Yok, nişanlı falan değilsen, yalnız yaşıyorsan ve yakın zamanda evlenmek gibi bir planın da yoksa havanı alıyorsun. İnsan çamaşır makinesinde kocasının çamaşıklarını yıkamandıktan sonra ne anlamı kaldı bu işin di mi ama. Hem ne o öyle kadın kısmı bir başına bir

başına!) Hayır ne var yani bu kadar evlenmeyecek? Neyse hayırlısı olsun artık.

Fuarda gelinliklere bürünmüş mankenler arzı endam ediyordu. Kâh sıkıntılı adımlarla standların etrafında geziniyor, kâh masalarına çöküp bezgin bir ifadeyle sevgilileriyle mesajlaşıyorlardı. Bu gelinlik denen şey, insanı boğuyor, terletiyor, hareket kabiliyetini kısıtlıyordu (Bazı evlilikler gibi). Fuar dört gündü ve gelinler şimdiden sıkılmış görünüyordu. Demek ki kırk gün kırk gece süren düğünlerde oynayan gelinler yalanmış dedik. Sonra durduk, düşündük. İyi de gelin oynamaz ki. Yani gelin dediğin beline masumiyetinin (masumiyet bekâret demek!) simgesi kırmızı kuşağını takar, yerine oturur. Arada bir kalkıp iki salınır ama öyle çok neşeli falan da görünmemesi gerekir. Yani evlenmeye pek gönüllü olmak ayıptır, gelinin mahcup, utangaç, açılmamış bir gonca olması makbuldür, adettendir. Biz kadınlar, yalnız yaşayan kadınlar, evlenemeyip sıcak bir yuva edinememiş, dolayısıyla bir baltaya sap olamamış, böyle uyuz/yarım insan bir mahlukat olarak evde kalmış, yaşı

birazcık ilerlemişse adı kız kurusuna çıkmış, kurumuş, solmuş, kocasızlıktan mahvolmuş kadınlar, evlilik programlarını izleyelim, evlilik fuarlarına gidelim, gazetelerdeki ilanlardan "sorunlarınıza kesin çözüm" diyen evlilik merkezlerini arayalım, yine gazetelerden ya da Yasemin'in tenceresinden hayırlısıyla bir kısmet bulalım. Çünkü bu böyle olmayacak. Birileri şöyle acil tarafından bizi evlendirip rahatlamak istiyor. Bu güzide toplumun saygın birer üyesi olmak için evlilik şart koşuyor. Bakınız bekâre ev bilem verilmiyor. Bir erkeğin korumasına girene kadar fuhuşa açık varlıklarımız gibi. Öyleymiş gibi...

Sırpuhi Düsap ve Dekolte Edebiyat

Sırpuhi Düsap, Ermenice yazan bilinen ilk kadın romancı. Yazar, romancı, gazeteci, konuşmacı ve eylemci olarak bütün davasını kadının eğitimi, gelişimi, özgürleşmesi ve haklarını savunabilmesi meselelerine adanmış. Feminizmin, yaşadığı toplumdaki kadınlar arasında yankı bulmasında öncü olan, bunun aracı olarak roman yazmayı deneyen bir kadın.

1900 yılında Oriental Press'te çıkan bir yazıda, "İtiraf edelim ki, Ermeni kızları artık evi çekip çevirmeyi bilmiyor," diyerek genç kızların hastalığının roman okumak olduğu ve kızların okumaya yönlendirilmeye başladığından beri kitap okumayı yemek pişirmeye, ev işine tercih ettikleri belirtiliyor. İşin kötüsü, yazıya göre bu şekilde romana dalan kızlar, 'ciddi' kızlara da kötü örnek olup, onları da baştan çıkarıyorlar. Sırpuhi Düsap da bu dönemlerde, Avrupa'daki feminist hareketlerden de etkilenecek, yaşadığı toplumda, "kadın özgürlüğü" mücadelesini romanları, yazıları ve eylemleriyle canlandırmayı hedefleyen bir Ermeni kadını. Bu yazıda, Düsap'ı ve döneminin koşullarında verdiği mücadelenin içeriğini, Düsap'ın fikirlerinin nelerden etkilendiğini ve bunun nasıl algılandığını ele almaya çalışacağız. Yukarıdaki alıntıda da anlaşıldığı gibi, modernleşme çabaları sırasında yapılan

tartışmaların en önemli nesnesi kadınlar. Öyle ki, birçok yazıda, kadınların yeni hayat tarzının sınırları, kadının 'çağdaş' hal ve tavırlarının nasıl olması gerektiği, toplumun önde gelen isimleri tarafından tartışılıyor. Geleneksel toplumdan modern hayata geçişte kadınların üstlerine düşen görevleri verili reçetelere uygun olarak yapması son derece önemli. Aksi takdirde, yazıyı kendi feminist fikirlerinin aracı olarak kullanan Düsap gibi 'dekolte' edebiyat yapmakla ve toplumun değerlerini hiçe saymakla suçlanabiliyorlar. Örneğin, Düsap'ın ailenin, evliliğin, ev hayatının kadınlara getirdiği baskıları birazcık olsun sorgulamaya kalkışması, 'batılılaşma uzmanları'nı hemen harekete geçiriyor. Öyle ki, kadının modern olayım derken kendini kaybedip, fazladan dekolte giyinmesi ve 'yanlış' modernleşme sergilemesi gibi, Düsap da romanlarıyla haddini aşmış 'dekolte edebiyat' yapmakla suçlanıyor. Yani, bir kadın olarak, 'ciddi' edebiyattan uzak, kadınsı duygularla 'ikinci sınıf' edebiyat yapıyor. Sırpuhi Düsap, Ermenice yazan bilinen ilk kadın romancı. Yazar, romancı, gazeteci, konuşmacı ve eylemci olarak bütün davasını kadının eğitimi, gelişimi, özgürleşmesi ve haklarını savunabilmesi meselelerine adanmış. Feminizmin, yaşadığı toplumdaki kadınlar arasında yankı bulmasında öncü olan ve bunun aracı olarak roman yazmayı deneyen bir kadın. Fransız Devrimi'nin ilkeleri (özgürlük, kardeşlik, eşitlik) Avrupa'da ilk feministler tarafından sadece erkekler arasındaki eşitlik ve kardeşlik kavramlarını içerdiği ve bu davada en az erkekler kadar mücadele etmiş olan kadınların yok sayıldığı için eleştirilirken, bütün bu hareketleri yakından izleyen Sırpuhi, bu fikirlerden de oldukça etkilenecek, yaşadığı toplumdaki kadınların da durumunun iyileşmesi ve varolan eşitsizliklerin değişmesi gerektiğine kuvvetle inanır. Bu nedenle sıklıkla kadınların sorunlarını gündeme getirir. Romanlarında hep kadını ve onun toplumsal yaşamdaki yerini irdeler. Sırpuhi Düsap (Vahyan) 1841 yılında İstanbul'da

(Ortaköy) doğar. Bir yaşında babasını kaybeden Sırpuhi'nin eğitimiyle annesi Nazlı Vahan ilgilidir. Nazlı Vahan, zamanına göre iyi eğitim almış, Ermenice, Fransızca ve Rumca'ya hâkim, aynı zamanda yardım kuruluşlarında da çalışarak genç kızların eğitimine yönelik girişimlere büyük emek vermiş bir kadındır.

Sırpuhi, on yaşına kadar Ortaköy'deki özel bir Fransız Okulu'nda eğitim görür. Ayrıca, dönemin aydın kişilerinden biri olan ağabeyi Hovhannes'den de Fransızca, doğa bilimleri ve tarih konularında dersler alır. Böylece Sırpuhi, çok küçük yaşlarda Fransızca, İtalyanca ve Rumca'ya hâkim, çok iyi piyano çalan biridir. Ancak, ana diline ve kültürüne olan yabancılığı eleştirilir. Fakat güzel bir tesadüf onu ünlü

bir yazar ve şair olan Mıgırdiç Beşiktaşlıyan ile tanışır. Beşiktaşlıyan'dan Ermenice dersleri almayı başlar. Kısa sürede ana dilinde şiirler dahi yazar. Sırpuhi Düsap'ı tanıyabilmek ve eserlerinin ruhunu kavrayabilmek için sadece Avrupa'daki yenilik ve feminizm hareketlerini değil, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan yenileşme hareketlerini ve bunların Ermeni toplumdaki yankılarını da incelemek gerekir.

1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Ermenilere, dini inançlarında ve eğitim-öğretim iş-

lerinde, geçmiş yıllara kıyasla daha özgür bir ortam sağlanır. Okumak üzere Avrupa'ya, özellikle de Fransa'ya gidip İstanbul'a dönen bazı gençler, Fransız Edebiyatı'nın etkisinde kalarak Ermeni Edebiyatı'nda yeni bir akım başlatırlar. Ermenilerde Tanzimat hareketlerinin etkili olmasında bu gençlerin payı büyüktür. Fikirlerini basın, okul ve tiyatro yoluyla halka yaymaya çalışırlar. Sadece edebiyatta değil toplumsal yaşamda da değişiklikler olur. Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar Ermeni toplumunun bütün işleri amiraların ve patriğin yönetimindedir. Halkın, hiçbir konuda söz hakkı yoktur. Fakat Tanzimat hareketleriyle yavaş yavaş uyanan halk,

ՏՐՔՈՒԿԻ ԵՄՍԱՊ

kendi haklarını aramaya başlar. İsyancılarla şikâyetlerini dile getirir. Nihayet 1847 yılında padişah fermanıyla Ermenilere ait işlerin yönetiminde bir düzenleme yapılır. Biri dini diğeri de sivil yaşama ait işleri yürütmek üzere iki kurul oluşturulur. Sırpuhi, "geçiş dönemi" diye adlandırabileceğimiz bu yıllarda çocuk yaşlardadır. Sırpuhi'nin yirmili yaşlarına denk gelen 1850-1860 yıllar, Ermeni Edebiyatı'nda "Zartonk (Uyanış)" dönemidir. Bu dönemde yeni okullar açılmış, çok sayıda dergi ve gazete yayımlanmaya başlamış, piyesler ve nutuklarla yeni fikirlerin geniş kitlelere ulaşımı sağlanmıştır. Sırpuhi Düsap, hem aldığı eğitimle Avrupa'daki yenileşme hareketlerini takip eder, yabancı yazarların eserlerini okur, hem de ait olduğu yüksek sınıf nedeniyle İstanbul'un aydın kesimiyle tanışır. Bütün bu yenileşme hareketlerine rağmen, yaşadığı toplumdaki kadınların durumunda hiçbir iyileşme olmamasından da son derece rahatsızlık duyar. Sırpuhi, piyano dersleri aldığı Fransız piyanist Paul Düsap ile 1871 yılında evlenir. İki çocuğu olur. Fakat ne evliliğin ne de anneliğin yüklediği sorumluluklar onu Ermeni kadınının sorunlarından uzaklaştırmaz, aksine ele aldığı konular genellikle evlilik, annelik, aşk ve kadın sorunları üzerinedir. Sırpuhi Düsap da, annesi gibi yardım kuruluşlarında çalışır. Modernizmin temel taşlarından biri olan eğitim, Sırpuhi'nin önem verdiği bir konudur. Çalıştığı kuruluşlardan biri de, Ermeni kızlarını eğiten ve öğretmen yetiştiren "Tibrotsaser Hayuhyats Ingerutyun"dur (Okulseven Ermeni Kadınlar Birliği). Sırpuhi Düsap, İstanbul ve İzmir'de yayımlanan çeşitli gazetelere yazdığı makalelerde, her yönden baskı altında tutulan, ekonomik ve toplumsal özgürlüğü olmayan kadının durumunu sorgulamıştır. Hayatı boyunca,

kadınların birlik olduklarında, haklarını elde edeceklerine inanmıştır. 1883'te yayımlanan "Mayda" adlı ilk romanında toplumsal konulara değinir. Henüz romantizmin etkisini taşıyan Batı Ermeni Edebiyatı'nda, bu roman içerdiği fikirler açısından oldukça cesur bulunur. Mayda etrafında dönemin gazetelerinde oldukça yoğun tartışmalar yapılır. Romanın geleneksel ve 'doğal' kabul edilen kadın rollerini sorgulaması, Kirkor Zohrap gibi önemli isimleri bile rahatsız eder. Düsap ise fikirlerine bu derece tepki verilmesini doğru yolda olduğunun göstergesi olarak kabul eder. Bu eleştirilere cevaben iki roman daha yazar. Önce "Sıranuş" (1884) daha sonra da "Araksia veya Öğretman" (1886).

Düsap üç romanında da kadının eğitime ve iş hayatındaki ilerlemesine engel olan toplumsal baskıları işler. Kadın-erkek eşitsizliğini vurgular. Ona göre kadınlar ancak evin dışında çalıştıklarında ve sosyal yaşama katıldıklarında, özgürlüklerini elde edebilirlerdi. Ancak eğitim ve iş sayesinde kadınlar zincirlerinden kurtulup özgür bireyler olabilirlerdi. Para kazanıp ailenin geçimini sağlamanın sadece erkeklerin görevi olduğunu düşünen ve çalışmayı küçümseyen kadınları eleştirdi. Evlilik hayatında kadının kocasının kölesi olmadığını, kadın-erkek eşitliğinin bu kurumdaki önemini dile getirdi.

Yazılarında, kadınların ancak kendi haklarını savunduklarında, fikirlerini ifade ettiklerinde, düşündüklerinde, ve ürettiklerinde özgürleşebileceklerini belirtti. Düsap, 1889 yılında tedavi amacıyla Paris'e gider.

Orada kaldığı iki yıl boyunca edebiyat dünyasını yakından tanır. İstanbul'a dönüşünde on dokuz yaşındaki kızı Dorin'i veremden kaybeder. Bu acı

olaydan sonra edebiyattan ve yaşamdan kopar. Kişisel arşivini yakar. 1901 yılının Ocak ayında vefat eder ve kızının yanına gömülür. Sırpuhi Düsap, fikirleriyle kendisinden sonraki birçok Ermeni kadın yazara yol açtı. Onun açtığı yolda Zabel Asadur (Sibil), Anayis, Hayganuş Mark, Zaruhi Kalemkeryan, Zabel Yesayan gibi yazarlar mücadeleye devam ettiler. Ünlü yazar Zabel Yesayan (1878-1934), "Silihdari Bardezneri (Silihtar Bahçeleri)" adlı anı kitabında, ilk gençlik çağlarında kadın arkadaşlarıyla birlikte Düsap'ın yazılarını okuduklarını, kendi deneyimleri ve maruz kaldıkları haksızlıkları tartışırken bu yazıların etkisinde olduklarını anlatır. Sırpuhi Düsap, modernleşme çabaları içinde kadın kimliği etrafında yapılan tartışmalara bir kadın olarak etkin bir şekilde katılmış ve şimşekleri üstüne çekme pahasına "savuncalı roman" (roman a these) tekniğiyle yazıyı 'iyi edebiyatçı' olma iddiasıyla değil ama fikirlerini duyurmak için bir 'araç' olarak kullanmış ve kadının düşük konumuna sebep olan önyargıları, statükoculuğu kırmaya çalışmıştır.

Alfa üstü bi resim

1990 yılından bu yana resim çalışmalarını sürdüren Vivi Menase mayıs ayı boyunca www.cekirdeksanat.com adresinde sergi odasında...

1962 DOĞUMLU OLAN SANATÇI, ON YILI AŞKIN BİR SÜREDİR ÇEŞİTLİ ATELYELERDE PLASTİK SANATLARIN DEĞİŞİK DALLARINDA ÇALIŞMALARINI SÜRDÜRÜYOR. 2000 YILINDAN İTİBAREN KATILDIĞI KARMA SERGİLER VE YARIŞMALAR İLE SANAT DÜNYASINDA AKTİF OLARAK BAŞLAYAN VİVİ 1998 YILINDAN BERİ KENDİ ATÖLYESİNDE ÇALIŞIYOR. "ALTI ÜSTÜ Bİ SERGİ" İÇİN KULLANILMIŞ AFİŞ VE POSTERLERİ KULLANAN SANATÇI, ÇOK ÖNEMSEDİĞİ PORTELERİ , İFADELERİNİ BU KEZ KENDİ RENKLERİYLE YORUMLUYOR... ONLARI ESKİ GÖRÜNÜŞLÜKLERİNDEN ARINDIRIP, YİNELİYOR, YENİLİYOR .. VİVİ BU SON SERGİSİNDE ESKİYLE YENİNİN ENERJİSİNİ ÖNEMSIYOR... KULLANILMIŞ İLE HIÇ DOKUNULMAMIŞIN BİRLİKTELİĞİNİ... İLK GÖRÜNTÜ İLE DEĞİŞMİŞ OLANA BAKIŞIN FARKINI DA VURGULAMAYA ÇALIŞIYOR... "POP SANAT" TAVRINA YAKIN DURAN VİVİ , DİGİTAL ORTAMDA BİÇİMLENDİRDİĞİ RESİMLERİNİ ÇIKIŞ NOKTASI OLARAK ALARAK, BENZER TEKNİĞİ KAĞIT ÜZERİNE AKTARDI...

WWW.CEKIRDEKSANAT.COM
m: iletisim@cekirdeksanat.com
t: 0212- 230.03.66

Bir araştırmanın sonucunda internetin kadınlar tarafından daha çok kullanıldığı tespit edilmiş; derler ki kadınlar hep chat yapıyormuş! Bilen bilir saatlerini bilgisayar başında geçiren bir kadın olarak, düşündüm, konuştum, yazdım.

kadınların cenneti

YAKLAŞIK beş yıldan beri bilgisayar kullanan ve internetle tanışan teknoloji özürü bir orta yaş kadını olarak interneti sevdiğimi baştan söylemeliyim. Pazartesi okurları bilirler bu konuda epay yazı da yazdım. Bazen eğlenceli, bazen sorgulayan yazılardı. Pek çok kadın ve erkekle tanıştım kimiyle arkadaş oldum, kimiyle kavga ettim. En fenası da arkadaşlarımın ve ailemin özellikle kızımın, eleştirel ve kaygılı tavırlarıydı. Sanki bir hastalığa yakalanmışım gibi "hastalığının" ne zaman geçeceğini bekliyorlardı. Çok şükür artık bu sorunlar yok, ya alıştılar ya da başıma kötü bir şey gelmemesine! Sevinerek, üstelik daha mutlu, daha olumlu olmama bakarak rahatladılar!... Önce bir gerçeği kabul ederek başlamalıyız. İnternet, bu "vahşi ve ilkel çağın" mucizesi. Yabancılaşan, yalnızlaşan insana, bunu yaratan şartların kendini affettirmesi sanki. Küçük bir odadan, küçük bir ekrandan dünyayla buluşması insanın... Dünyanın bütün müzelerini gezebilir, en güzel coğrafyaları görebilir, alışveriş yapabilir, arkadaş hatta aşk bulabilirsiniz. Merak ettiğiniz her bilgiye ulaşabilir,

meraklarınızı paylaşacak arkadaşlar edinebilirsiniz. Oyun seviyorsanız bir çok oyun sitesinde okey, king, tavla oynayabilirsiniz. Günlük gazeteleri yeni çıkan kitapları, müzik albümlerini izleyebilirsiniz. Bunları hepimiz bilirsiniz. Kadınlar için internetin farklı kazançları var tabii... Bir erkekle tanışsınız, diyelim yakınlaştınız sizin kıyafetinize karışamaz, göbeğinize de, üstelik sizi dövemez, hatta öldüremez. Tabii dikkatsiz davranıp görüşmeye kalkmazsanız iyice tanımadan... Bir parmak hareketiyle anınıza katabilir, bir parmak hareketiyle uzaklaşabilirsiniz. Çok sinirlenirseniz ağzınıza geleni yazabilirsiniz. Dünyanın her yerinden kadınlara ulaşabilir, ortak sorunları konuşabilir, bilinç yükseltme grupları kurabilirsiniz. Sizden çok uzakta bir kız kardeşin çılgınlığını duyabilir, belki ona yardım edebilirsiniz. Tabii bütün bunlar internetin olumlu yanları. Karşılaştığım pek çok kadın arkadaşım sordum; bilgisayar karşısında günde kaç saatini geçirdiğini, neler bulduğunu, neler kaybettiğini, "iyi ki varmış şu internet deyip, demediğini... Yaklaşık on kadınla konuşabildim. Bu ne kadar ölçü olur bilemiyorum ama özellikle yurt dışında yaşayan Türkiyeliler inanılmaz mutlular. Avrupa'da küçük bir köyde yaşayan bir kadın çocuklarının Türkçe'yi internetten öğrendiğini, bütün derslerini oradan yaptıklarını söyledi. Kendisi açısından da bir eğlence ve hasret giderimi için çok olumlu olduğunu, sosyal hayatları ise orada hemen hemen yok olduğu için televizyon başında olmaktan daha aktif, daha katılabilir bir şey yaşadığı için çok mutlu olduğunu ekledi. İstanbul'dan konuştuğum bir kadın arkadaş ise annesinin yıllar süren ağır hastalığı sırasında onu rahatlatan, biraz olsun sıkıntısını geçirdiği yerin internette oynadığı oyunlar ve dinlediği müzikler olduğunu söyledi, "iyi ki varmış yüzümü güldüren tek şey oldu," dedi. Avrupa'da yaşayan ve işi bilgisayar olan bir başka kadın, hayatını buradan yönettiğini, hatta en büyük aşkını burada yaşadığını söyledi. Kapalı bir ortamda inanılmaz derinliğine pek çok şeye sahip olunabildiğini ekledi. Ankara'da yaşayan bir kadın, zaten pek sosyal hayatının olmadığını, kocasının gezmekten hoşlanmadığını bu yüzden geceleri internette oyun oynayarak, müzik dinleyerek ve çeşit çeşit insanla sohbet ederek stres attığını söyledi. Neticede hep olumlular sadece hepsi kitap okumayı azalttığından şikâyet ettiler. Sadece biri çok şikâyetçiydi, alışkanlık yaptığını ve hayatına engel olduğunu söyledi. Hayatımıza giren pek çok teknolojiyi

nasıl kullandığımızla ilgili olduğunu düşünüyorum şikâyetlerin. Bakarsanız bilgisayar kullanmadığı halde hiç kitap okumayan kadınlar, bütün gün televizyon izleyen ya da telefonla konuşan kadınlar da var. Bütün hikâye nasıl kullandığımız, ben kendi açımdan, hayatımda rastlaşmamın mümkün olmadığı pek çok kadın ve erkekle tanışmaktan onları anlamaya çalışmaktan memnunum, bunun bana iyi geldiğini düşünüyorum. Kadınlar için bir özgürlük alanı oluşturduğunu, hayata açılan bir pencere olduğunu, tıkanmışlıkların biraz olsun açılma şansı kazandığını görüyorum. Pek çok evli, tesettürlü kadının gerçek hayatta henüz yapamadığı değişiklikleri, içten içe değiştirmeye hazırlandığını oradan izliyorum. Belki orta yaş, büyük şehirde yaşayan, biraz rafineleşmiş pek çok kadın ve erkeğin rüyası olan sahil kasabasında çiçekle, böceklerle yaşama hayali ki teknolojiyenin, başa çıkamadığı yozlaşmalardan, kalabalıktan uzaklaşma arzusu bende de var. Ama şunu söylemeliyim ben yanıma televizyon almayabilirim ama bilgisayarımı almadan gitmem...

Bulutları Beklerken

Sinemamız

Festivalin ilk yılından beri en özen gösterilen bölümlerin başında, yerli filmleri izleme şansı elde ettiğimiz "Sinemamız" geliyor. Geçen sene ilki verilen "Uçan Süpürge Onur Ödülü" ve "Bilge Olgaç Başarı Ödülü" bu sene de sahiplerini bulacak. Festivalin bu bölümünde ödül alacak isimlerden Suzan Avcı ve Belkıs Özener'in birer filmi gösterilecek.

Bir Ülke İspanya

Adından da anlaşılabilir gibi bu bölümde İspanyol sinemasının kadın yönetmenlerinden beş filme yer verilecek. Festivaller aracılığıyla dünyaya açılmış başarılı filmleri izleme, hatırı sayılır bir hayran kitlesi olan İspanyol sinemasının bol ödüllü yönetmenlerini tanıma şansı elde edeceğiz.

Her Biri Ayrı Renk

Festivalin bu bölümünde her yıl, dünya festivallerinde ödül toplayan, izleyiciden büyük ilgi gören, son iki yılda çekilmiş filmlere yer veriliyor. Ayrıca bu bölümde gösterilen filmler arasında "en iyi film", FIPRESCI Jürisi aracılığıyla seçilecek. Genç yönetmenlerin ilk ya da ikinci filmelerinin yer aldığı bu bölüm, çağdaş dünya sinemasının son örnekleri festival izleyicisiyle buluşturuyor.

Sinema Tarihinde Lotte Reinger

1920'lerde Almanya'da bir kadın, Lotte Reinger, o zamana kadar hiç yapılmamış bir işe kendini adanmıştı: Animasyon. Bu gün bile çok zor, zaman alan ve yüksek maliyetli bir türde ilk uzun metrajlı çalışmayı yapması, onun sinema tarihindeki önemini anlamaya yetiyor. Festivalde bu azimli yönetmenin sekiz filmi, ilk kez Ankaralı izleyicilerle buluşacak.

Arzunun Ayrık Yönetmeni Catherine Breillat

30 yılı aşkın sinema kariyerinde, sadece Fransa'nın değil, tüm dünyanın en çok eleştirilen, tartışılan ve nefret edilen ama aynı zamanda en yaratıcı ve tarz sahibi yönetmenlerden biri ol-

Tam yedi senedir, Ankaralı sinemaseverler bu süpürgeyle dünyayı kadın gözüyle dolaşüyor. Uçan Süpürge Kadın Filmleri Festivali'nden söz ediyorum. Bu yıl yedincisi düzenlenecek olan festival, "cüret eden kadınlar"ı kırk uzun ve kırk belgesel/kısa filmle anlatacak.

mayı başardı. Yönetmenin 5 filminin yanı sıra, 15 Mayıs Cumartesi günü "Gösterecek bir şey kaldı mı? Catherine Breillat sanat-pornografi ilişkisini nerelerde kırıyor?" konulu panelde, saat 12.00'de Kızıllık Sineması'nda izlenebilecek.

Kısa Olmazsa Olmaz

Yine tahmin edebileceğiniz gibi, bu bölümde kısa metrajlı 24 filmi izleme olanağı bulabileceğiz. Ayrıca 6 senedir süren "Kısa Film Öyküsünü Yarışması"nın kazananları da belirlenecek. Bu yıl polisiye türünde yazılmış 150'yi aşkın kısa film öyküsünün katıldığı yarışma, erkek katılım-

cüret eden süpürge

cılara da açık. Kazananlara ise bu yıl iki aşamalı bir ödüllendirme sistemi oluşturuldu. İlk aşamada seçilen 10 öykü yazarı, festival günlerinde Işıl Özgentürk yönetimindeki Senaryo Yazım Atölyesi'ne katılacak. İkinci bir jürinin senaryolaştırılmış 10 öykü arasından seçtiği öykü ise FilmaCass tarafından filme çekilecek. Festivalde ayrıca belgesel dalında 10, "farklı" bir Hollywood yıldızı Katharine Hepburn'a ait 3, Alman sinemasını yeniden diriltmiş feminist yönetmen Dorris Dörrie'e ait 3, 1 Ağustos 2003'te muhalif erkek arkadaşı Bertrand Cantat tarafından dövülerek öldürülen Marie Trintignant'a ait 1, Kenya doğumlu Hint kökenli bir İngiliz olan ve ülkemizde "Hayatımın Çalım-Bend It Like Beckham" filmiyle tanınan Gurinder Chadha'ya ait 2 film gösterilecek. 6-16 Mayıs 2004 Uçan Süpürge Kadın Filmleri Festivali süresince Muammer Yanmaz'a ait "Kadın Yönetmenler" konulu fotoğraflar, Ankara'da sergilenecek. Çekimler yönetmenlerin kendi evlerinde gerçekleştirilecek ve elde edilecek fotoğraflarla kadın yönetmenler bir araya getirilerek sinema arşivimize kalıcı bir eser bırakılacak. Bu seneki durum Ankara'dakiler için iştah açıcı ve bu satırları yazan da dahil İstanbullular için son derece hazin. O yüzden şanssızınız Ankaralılar, bu şanssızınız kıymetini bilin, bizim içinde bol bol filme gidin ve süpürgeyi yedinci seyahatinde yalnız bırakmayın.

Bulutları Beklerken

başkalarının acısına bakmak AMA NASIL?

Evet, başkalarının acısına bakmak... bunu düşündüğünüz mü hiç? Ya da daha değerli bir şey, bu sizi, arada sırada bile olsa, hiç duygulandırdı mı? Duygulandırdıysa eğer, bunun (bu duygunun) ne denli zengin bir deneyime yol açtığını da anlamış olmalısınız. Çünkü, başkalarının acısına baktığınızı hissettiğiniz her durumda, başkaları için duyulan üzüntünün (acımanın) yanı sıra, kişiyi anında bir röntgenciye indirgeyen teknolojinin gücüne öfke duyulduğunu da bilirsiniz.

SUSAN SONTAG "tefekkür nesnesi olarak savaş ve dehşet fotoğraflarına" baktığı ve bu bakışın itilimiyle oluşturduğu yapının hemen girişinde, bu kitapta derinleştirdiği fikirlerin daha önce, "ilk geliştirildiği haliyle, Şubat 2001'de Uluslararası Af Örgütü Konferansı'nda dile getirilmiş" olduğunu belirtiyor "ve daha sonra Uluslararası Af Örgütü Konferanslarını bir araya toplayan 'Human Rights, Human Wrongs' (Oxford University Press, 2003) başlıklı bir derlemede yayınlanmıştı" diyor. Bu belirlemenin ardından da, Baudelaire'den "...mağluplara" sözcüğünün Tennyson'dan da "Tecrübe, o eli kirli bakıcı..." dizesinin alıntılı olduğu asıl kitaba geçilebilir artık: Başkalarının Acısına Bakmak. Evet, başkalarının acısına bakmak... Bunu düşündüğünüz mü hiç? Ya da daha değerli bir şey, bu sizi, arada sırada bile olsa, hiç duygulandırdı mı? Duygulandırdıysa eğer, bunun (bu duygunun) ne denli zengin bir deneyime yol açtığını da anlamış olmalısınız. Çünkü, başkalarının acısına baktığınızı hissettiğiniz her durumda, başkaları için duyulan üzüntünün (acımanın) yanı sıra, kişiyi anında bir röntgenciye indirgeyen teknolojinin gücüne öfke duyulduğunu da bilirsiniz. Üstelik, bir yandan da, neredeyse irice bir köye dönüşen dünyamızda bir anda dengelerin değişebileceği ve her an her şeyin olabileceğini çok çok iyi bildiğiniz için şu anda acısına bakılan başkasının yarın belki de sizler (bizler) olabileceği korkusuyla kaygısı da var tabii işin içinde. Bu böyle uzayıp gider. Duygular çeşitlenir. Çeşitlenebilmesi için bir önkoşul vardır yalnızca: Bakma edimine yüreğin katılması. Aksi halde sadece bakılır. Sonsuza dek hem de... Elbette, böylesi bir bakma durumunda, ona (acıya) dokunmak, onunla (acıyla) çoğalmak, ondan (acıdan) bir şeyler öğrenmek ve onu (acıyı) hem başkaları hem de kendiniz için dönüştürme tecrübesiyle zenginleşmek de size kapalı kalır. Sonsuza dek hem de (Sontag'ın anlattığı bu değil zaten. Başkalarının acısının, neredeyse dünyanın vicdanı olmuş bir entelek-

tüelin zihninde nasıl mayalandığını gördüm ben onun yapıtında). Sontag'ın, Virginia Woolf'tan aktardığı, "Günümüzde savaşa son verilebileceğine kim inanır?" sorusu Demokles'in Kılıcı gibi tepemizde sallanır ve cevabı da, "Hiç kimse, hatta barış için mücadele edenler bile inanmazlar buna." kitabının sayfaları içinde sabitlenmiş bir cümle olarak dururken hele...

"Kaldı ki, savaş kurbanlarıyla ilgili fotoğraflar, başlı başına bir retorik türüdür. Bu fotoğraflar bir olguyu tekrarlayarak çoğaltırlar. Onu basitleştirirler. Ayrıca, sarsıcıdır. Ve bir konsensüs olduğu yanılması yaratırlar."

Başkalarının acısına bakma biçimi olarak neden savaş fotoğrafları seçilmiş peki?

Çünkü, o uzak 1915'te New York Times'a yazan Henry James'in haklı olarak altını çizdiği gibi, "Bütün yaşananların ortasında sözcüklerin, düşüncelerin ağırlığını taşıyacağını düşünmek son derece zorlaşmış bulunuyor. Savaş, sözcükleri tüketip bitirdi; sözcükler iyice zayıfladı, sözcüklerin iler tutar bir tarafı kalmadı." Bu düşüncelye desteklercesine, "Fotoğrafların bugün hayal gücünü aşan bir ağırlığı vardır; tıpkı dün basılı sözcüklerin, daha önce de konuşma dilinin olduğu gibi. Çünkü baştan sona gerçek görünüyorlar," diyor Walter Lippmann. Yıl 1922.

Peki Susan Sontag ne diyor?

Önce, "Yazılı bir metnin (ki, içeriğindeki düşünceler, göndermeler ve sözcük dağarcığının karmaşıklığına bağlı olarak, okur kitlesi çoğalan ya da azalan bir metnin) aksine fotoğraf, yalnızca

tek bir dile sahiptir ve potansiyeli itibarıyla gelecekte de başka bir dili olmayacaktır. Sonra, "Kısacası, bir şey, fotoğraflanarak (o şeyi 'haber' olarak izleyen başka yerlerdeki insanların gözünde) gerçek kılınmaktadır. Ancak fiilen yaşanan bir felaket, genellikle onun ürkütücü bir temsiline dönüşecektir." Ve bir de, "Kesintisiz görüntü bombardımanının (televizyon, video filmler) bütün hayatımızı kuşatmış olduğu şüphesizdir, ancak iş 'hatırlama'ya geldiğinde fotoğraf hâlâ daha derinde bir can acıtma, insan zihninde daha derin bir iz bırakma gücüne sahiptir. Hafızada yer ederek donmuş olan karelerin temel birimi, tek bir görüntüdür. Oysa fotoğraf, enformasyonla dolup taşan bir çağda, bir şeyi kavramanın hızlı bir yolunu ve onu hatıra tutmanın yoğunlaşmış bir formunu sağlar bize. Bu haliyle fotoğraf bir alıntıya, veya bir veciz söze, veya bir özdeyişe benzer."

Bir de şu var tabii: "...resimlerin uyandırdığı acıma ve iğrenme duyguları, sizi hangi resimlerin, hangi zulümlerin, hangi ölümlerin gösterilmediği sorusunu sormaktan da alıkoymamalıdır." Dikkatli olunması (belki de sorgulanması) gereken bir başka husus da şudur: "Militanın bakış açısıyla, kimlik her şeydir. Ve bütün fotoğraflar, altlarına eklenen yazılar ya da üstlerine konan başlıklarla açıklanmayı veya çarpıtılmayı beklerler. Son dönemdeki Balkan savaşlarının ilk aşamalarında Sırplarla Hırvatlar savaşırken, bir köyün topa tutulmasıyla öldürülen aynı çocukların fotoğrafları hem Sırpların hem de Hırvatların propaganda dosyaları içinde yer almıştır. Yazısını değiştirirseniz, çocukların ölümü kolaylıkla yeniden ve yeniden kullanılabilme özelliğine sahiptir." Son olarak, unutulmaması gereken, bir alıntı daha: "Şiddet ona kulluk eden her şeyi şeyleştirir." ve 'şeyler' asla başkalarının acısına bakamaz... Sanki Exupery'nin unutulmaz kıldığı "insan gözleriyle değil, yüreğiyle görür" cümlesinden hareketle biçimlendirildiği izlenimi bırakan ve bir solukta okunan bu kitabı Osman Akinhay Türkçeleştirmiş.

Başkalarının Acısına Bakmak

Susan Sonag

Agora Kitaplığı, İstanbul 2004

Halkın Gözünden Filistin-İsrail Manzaraları

toprağımızın kokusu

ANNESİ Selma Sultan'ın hayatını yazdığı Saraydan Sürgüne (Everest Yayınları 1. Basım Mart 2002) romanıyla bütün dünyada tanınan Ortadoğu ve Güney Hindistan uzmanı, gazeteci Kenize Mourad, Toprağımızın Kokusu'nda (1. Basım Nisan 2004), atmış yılı aşkın süren Filistin-İsrail çatışmasını, resmi söylemlerin uzağında, birçok kesimden birebir görüştüğü insanların dilinden aktarıyor. Mourad, romancı duyarlılığıyla gazetecilik deneyimini birleştirerek ortaya çıkardığı kitapta, Filistin-İsrail dramında barışı güçleştiren nedenleri masaya yatırırken, bu acıları birebir yaşayan ve çatışmanın gerçek kurbanları olan sivil halkın sesine tercüman oluyor. Kenize Mourad, Toprağımızın Kokusu'nu hazırlarken trajediyi ve boyutlarını tüm gerçekliğiyle anlatabilmek için Kudüs'ten Cenin ve Gazze'ye, sömürge yerleşimlerine kadar bölgede her yaştan ve kesimden Filistinli, İsraili Arap ve Yahudi'yle görüşmüş ve bu kişilerin deneyimlerine kendi izlenimlerini ve önerilerini ekleyerek İsrail- Filistin çatışması konusunda yazılmış kitaplardan farklı bir bakış açısı getirmeye çalışmış; acıyı yaşayan her iki tarafın da söylemine aracı olmuş.

Mourad'ın, İsraili ve Filistinli gazetecilerden, evi üst üste üç kez yıkılan ve çileleri yıllarca süren bir aileye, Ramallah'taki küçük bir sanatçı atölyesinde çalışan Filistinli bir ressam, Filistin'de "on sekiz yaşında olmanın zorluk" ve sıkıntılarını anlatan bir gence, savaşmayı reddeden bir askere kadar neredeyse görüşmediği kimse yok. Mourad, çarpıcı bir biçimde anlattığı Ortadoğu'daki bu dramı, akademik bir söylemden ziyade röportaj tekniğiyle ve yalın bir dille yansıtıyor. Kenize Mourad kitabının girişinde, özellikle son iki yılda bölgede yaşananlara ka-

yıtsız kalınamayacağını ve bütün büyük insanlık dramları gibi bu konuda da hak ve adalet savaşına seyirci kalınamayacağından söz ediyor. Şiddetin ve kanın Ortadoğu'nun yazgısı olduğu düşüncesinin yerleşmesinin dünya için çok tehlikeli olduğunu ve yalnızca şiddetten beslenenlere yaradığını söylüyor. İsraililer huzurlu bir ortamda yaşamak isterlerken, Filistin halkı da, topraklarında yaşama hakkı istiyor. Mourad, özellikle siyasi analizlerden ve yüksek mercilerle yapılan görüşmelerden sakınarak "sıradan" insanlara, Filistinli, İsraili

kadın, erkek ve çocuklara söz vermek için bölgeye gittiğini belirtiyor. Mourad'ın görüştüğü insanların söyleminden ise çoğunun iki tarafın aşırıları tarafından etki altında kaldıkları gibi bir sonuç ortaya çıkıyor. Her iki taraf da karşılarındakinin onları ortadan kaldırmaya ve yok etmeye çalıştıklarını düşünüyor. Ve çok çarpıcı bir tabloyu yani, insanların kendi ağızlarından, bugüne kadar yaşadıkları deneyimleri ve acıları, açık yüreklilikle anlattıklarını göz önüne seriyor. Mourad, Filistin-

İsrail olaylarını derinlemesine anlamak için, "bir barikatın önünde, kızgın güneşin altında, askerlere hasta oğlunun geçmesi için yalvaran bir anenin, hastane yatağındaki çocuğun, okuldan dönerken askerlerin eğlenmek için ateş ettiğini," anlatan bir çocuğun sesine kulak vermek ve dramına tanık olmak gerektiğini söylüyor. Mourad, Filistin-İsrail olaylarını değerlendirirken İsrail toplumundaki sertleşmeyi ve hiç kimsenin önüne geçemediği ve benzeri görülmemiş bu

terör dalgasını anlamaya çalıştığını söylüyor. Bir yandan artık bir evin çatısında rahatça yaşayabilmenin düşünüyünce bir toplumla, diğer yandan dünyanın en güçlü ordularından birine sahip ve karşısında sadece taşlar, birkaç tüfek ve el yapımı bombalar olduğu halde, "soykırım kâbusu"nu tekrar yaşamaktan korkan bir halk. Filistin tarafında değişen bir şey yok. Röportajlarda yirmili yaşlarına ge-

lene kadar sokağından neredeyse hiç çıkmamış, her gününü yoksulluk, sefalet ve korku içerisinde geçiren, insanca ve özgürce yaşamasına izin verilmemiş insanlar, yaşamakla ölmek arasında fazla bir ayırım kalmadığını belirtiyorlar. Mourad'ın konuştuğu kişilerin verdikleri örneklerin hepsi akıl almaz boyutlarda. Eşinden ve çocuklarından yıllardır ayrı yaşamak zorunda kalan insanlar, yıllarca bekledikten sonra, on beş metrekarelik evleri de başlarına yıkılan binlerce insan, Sokağa çıkma tehlikesiyle yıllardır gün yüzü görmemiş daha niceleri... Her iki tarafın halkı da artık çok sıkılmış. Şöyle bir geçmişe bakarsak aslında hiçbir şeyin değişmediğini görüyoruz. Bugün İsrail kuşatması altındaki Filistin, 2000 yıl önce yine kuşatma altındaydı. Ama o tarihte kuşatılan taraf Yahudilerdi. Ya da ataları Auswitch toplama kamplarından geçenler, bu kez başka bir toplumu insanlık dışı bir durumla baş başa bırakıyor. Tabii bu noktada Kenize Mourad'ın dediği gibi iki taraftan da yansız bir bakış açısıyla bakmak gerekiyor. Yoksa savaşın nedenlerini iyi düşünüp bunları ortadan kaldırmadan barış için gelecek günler daha uzakta kalacak.

"Ben" diyorum, ben olmadığımı bile bile...

Roll Dergisi'ndeki yazılarından da tanıdığımız Gülüş Gülcügil'le yeni albümü Betty Ween, müzik, hayatı ve kadınlar üzerine konuştuk.

Fotoğraflar: Ayşegül Oğuz

GÜLÜŞ Gülcügil kimdir?

On yaşında annemin işi dolayısıyla Belçika'ya gittik ve orada yaşamaya başladık. Annem için durum çok rahattı, çünkü o Türk diplomatların bulunduğu bir ortamdı. Ben Belçikalıların ortasında, hiç dil bilmeden sıfırdan yaşamaya başladım... Onların yaşam tarzı ve kültürü bizden çok farklı olduğu için, çocuk bile olsan herkes seni yalnız bırakıyor.

Belçika'ya ait ilk gördüğün şey ne oldu? Ne var aklında şimdi oradan kalan?

Küçükük tek başına evler. Küçükken resimlerde çizdiğin cinsten evlere benziyordu; fakat sokaklar tertemiz ve bomboş. Çok güzel bir manzara, fakat gri bir gökyüzü. Belçika'nın her zaman yağmur yağdı yağacak bir havası vardır. Sanki bir şey olmuş da herkes ülkeyi terk etmiş gibiydi. Sonra eve geldiğim zaman etraf çok sessizdi. Sessizlik beni izliyordu adeta.

Gitmek istemedin mi bu ülkeden?

Gitme isteği bir süre sonra geliyor. Burada en büyük rol anneme düşüyordu. Beni bir kreşe verdi, ama o yalnızlık duygusu hep benimleydi.

Müzik ne zaman girdi hayatına?

Çok eskiden beri vardı ama, profesyonel değil-

dim. Benim çocuk eğlencelerim de müzik üzerineydi. Bir arkadaşım vardı ve piyano çalardı, sonra bir gün piyanom oldu, ders almaya başladım. Sürekli müzik dinler, şarkı söylerdim.

Kimse duymadan şarkı söyleyen kız ne zaman herkesin duyacağı kadar yüksek sesle şarkı söylemeye başladı?

Çok geç, ona çok üzülürüm. Belçika'da bir gün bir müzik mağazasının içinde anonslar gördüm, "şarkıcı aranıyor!" diye. Telefonlarını aldım, aradım. Aslında o güne kadar bayağı bir şey yapmışım, sesimin soprano olduğunu biliyordum, müzik hakkında bayağı bir şeyler biliyordum. Çağırdılar. Sesimi beğendiler.

Betty Ween adını ilk duyduğunda bir kadın kahraman olduğunu düşünmüştüm...

Aslında biraz öyle. İki arada bir derede kalmış bir kahraman.

Arada kalmak içinde neleri barındırıyor?

Bazen çok büyük konuşmak istiyorum ve 21. yüzyılın duygusu bu demek istiyorum. Ama herkes kendi için konuşmalı. Ben arada kalmayı, özgürleştirici bir his olarak düşünüyorum. Albümün girişinde bir yazı var, Samuel Beckett'a ait, diyor ki, "Ben diyorum, ben olmadığımı bile bile." Bu söz beni çok etkiliyor, çünkü sürekli değişen varlıklarız...

Kendini, kadınlığını, bedenini nasıl keşfettin?

Yaşıtlarıma kıyasla çok daha geç aşk meşk ilişkilerine girdim. İlk kez on altı yaşında sevgilim oldu. İlişki altı yıl sürdü. Zaten

öyle bir arayışım, beklentim yoktu.

Pj Harvey, on dört yaşına kadar erkek gibi büyüyor, sadece erkek kardeşi ve onun arkadaşları var... İlk kez on dört yaşında etek giyiyor...

Hiçbir zaman erkeksi bir tip olmadım; fakat kendi görseliğime hep dikkat ettim. Benim de sivilce problemlerim falan vardı, ben de güzel bir kız olmak istiyordum. Kız arkadaşımın daha fazla erkek arkadaşım vardır. Hatta bir gün anneme, "arkadaşlık kurduğum bütün erkekler bana aşık oluyor," dediğimde, "sen de biraz daha fazla kızlarla arkadaşlık kur," demişti.

Erkeklerin kadınlar üzerinde bir egemenlikleri var. Bu konuda ne düşünüyorsun?

Aslında birdenbire yapmamaya başlasalar bunu çok rahatlayacaklar, değil mi? Hani desek ki, kırk sekiz saat ilan ediyoruz ve bu süre içinde kimse kimseye ne laf atacak, ne bir şey yapacak desek... Sanki bu adamlar o zaman bir huzur yaşayacaklar. Belki de sadece süregelen bir alışkanlık gibi yaşıyor bunu erkekler. Beni taciz ettiklerinde kendimce bir üslup belirledim, onlara bunu yapmamaları gerektiğini, tacizin kötü bir şey olduğunu anlatıyorum, deşifre ediyorum onları. İşte Betty Ween'lik bu.

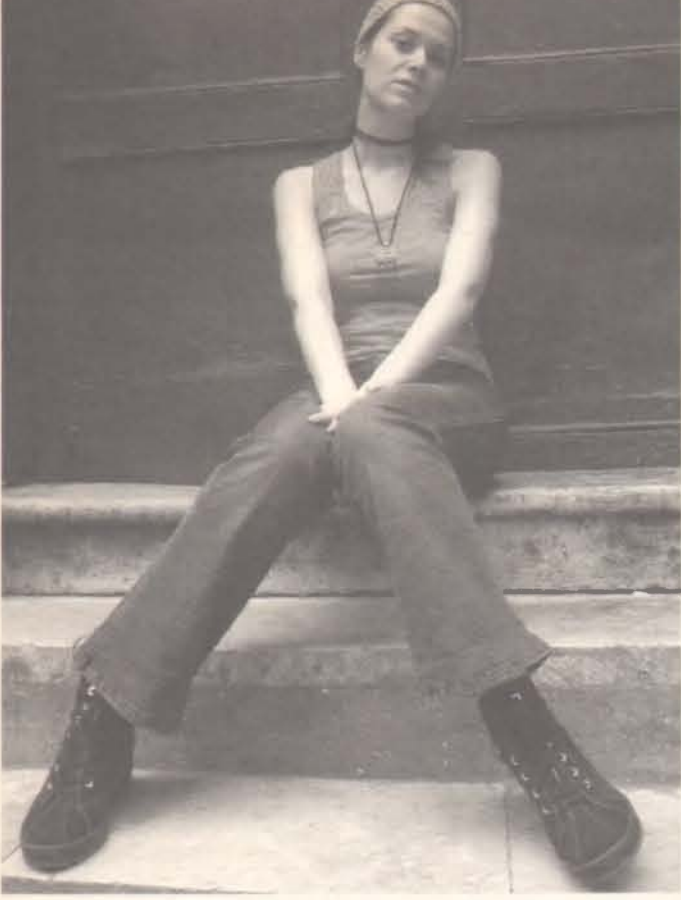
Seni Roll Dergisi'nde yazdığın yazılardan da tanıyoruz. Orada Tori Amos bilirkişisi gibi bir sıfata büründün. Bir de Pj Harvey ve Björk severliğin var. Bu kadınlar senin için neyi ifade ediyor?

Aslında şu an dinlediğim müzik Tori Amos ve Pj Harvey'den daha uzakta. Yaşça büyüyorum, müzikal olarak geliyorum. Dolayısıyla artık başka yollara saptım. Ama onları hâlâ çok seviyorum, kendimi hâlâ onlara çok yakın hissediyorum.

Yakınlığın sebebi ne?

Bana neler yapabileceğimi gösteriyorlar. Bugünün kadınının bir simgesi gibiler, onlar öylesine uç örnekler ki. Mesela Pj Harvey, bana göre çok aykırı bir karakter,

avaz avaz erkeklere olan açlığını bağıyor, o ipleri koparmış biri olarak çok büyük bir saygı uyandırıyor insanda. Bir kadın olarak da bunu yapıyor olması sana öncü oluyor, bak bu tarafa da gidebilirsin diyor. Bütün o seslerin çirkinliğinin, gitarların o kuruluğunun estetiği var.

Ya Tori Amos ve Björk?

Onları bir üçleme gibi görüyorum. Bir tarafta Björk diye bir kadın var ve o çocuksuluğu sonuna kadar götürüyor. Tori Amos, işin daha bilinç altını deşen, kendini kötü ve iyi yanlarıyla kabul etmeye çalışan bir kadın imajı veriyor. Onların hepsi senin yeni oluşan kadınlığına, gençliğine alternatif sunuyor. mesela eskiden hep aşk şarkıları, cicili bicili şarkılar varmış, "sensiz ben ne yaparım," sorularını soran şarkılar; sonra bu tipler geldi ve darmadağın ettiler ortalığı. Artık iyisiyle kötüsüyle kendimiz olacağız diye bir cevap verdiler.

Bu kadınlardan feyiz alan biri olarak senin hikâyende farklı olan unsur ne?

Bir kere ben çok hayalperestim ve ayaklarım yere basmıyor. Benim kendimle ilgili olarak aştığım bir nokta var, o da bunu kabul etmek oldu. Herkes beni yere koymaya çalıştı.

Pj Harvey, "ben saflığın peşindeyim," diyor. Sen neyin peşinde-sin?

Şimdi ikinci albümle ilgili notlar alıp duruyorum. Ben kendimi müzik dilinde daha kişisel bir biçimde ifade etmek istiyorum ve bunun peşindeyim. Önemli olan müziği dinlerken müzik olarak, tını olarak ondan alınacak hisler. Yoksa İngilizce mi olacak, Rusça mı olacak bunun önemi yok. Bana ait bir şeyler çıksın istiyorum, güzel olsun derdinde de değilim.

Betty Ween, devam edecek mi?

Etmesini isterim. Daha işin çok başındayız albüm çıkmalı kısa bir süre oldu.

Albümün kapağında bir bavullu kadın var. Aslında kadınlar hep bavulu toplayan ve sonunda bekleyendir...

Ne garip değil mi? İşte Betty Ween'in enteresanlığı orada. Aslında bavulu toplayıp özgür kız misali bir hissiyat değil. Albüm kapağındaki fotoğrafa baktığımızda da, memnun görünüyor mu sence bavulu tutan? Değil aslında.

Dikbaşlı kızlar,
kayıp eşler, kadın
peşindeki kocalar,
arsız üçkâğıtçılar ve
büyücülük... Bir
sorununuz varsa ve
size kimse yardım
edemiyorsa,
Precious
Ramotswe'yi ziyaret
etmenin tam sırası
demektir:
***Botswana'nın
tek ve en iyi
kadın dedektifi.***

*Polisiyeye farklı bir açıdan
yaklaşan bu romanı seveceksiniz.*

Abmet Ümit

 Çitlenbik

www.citlenbik.com.tr

Çitlenbik kitaplarını
indirimli satın almak için:

Çitlenbik Kültür Kitabevi, Şeyhbender Sok. (Bobylyon'un sokağı)
No: 18 Asmalımescit, Tünel / Tel: 0212 243 11 40 - 292 30 32

"Görüşeceğiz /Lale" adlı belgesel, İFSAK Kısa Film Yarışmasında Belgesel Dalında En iyi Video ödülünü aldı. Lale Çolak 1999 20 Ekim 1999'da başlayan ve hâlâ süren ölüm oruçlarında hayatını kaybeden 110 kişiden biri. Belgeselin hazırlayıcısı ve Lale'nin ablası olan Dilek Çolak ile Yaşadığımız Dünya Gazetesi'nde yapılan röportajı kısaltarak yayınlıyoruz.

"Görüşeceğiz/Lale"ye ödül

FİLMİN oluşum sürecinden bahsedebilir misiniz?

Lale henüz ölüm orucundayken film yapmak istiyordum ve Lale'yle bununla ilgili konuşuyordum. O da önerilerde bulunuyordu. Günlük tutmamı öneriyordu fakat yapamadım. Lale şehit düştükten sonra, senaryo yazmaya başladım, uzun bir senaryoydu. İçerisi ve dışarıyı üzerine bir film, fakat maddi sorunlardan dolayı çekemedim. Bir yandan da Lale ile ilgili arkadaşlarıyla röportajlar yapıyordum. Lale'nin doğum günü geliyordu. Bir şeyler yapmalıydım. Ama sadece Lale'yi içeren bir şey düşünmüyordum. Film ortaya çıktıktan sonra İFSAK'a verdim. İlk 24'e kaldı. Bu, filmin gösterime gireceği anlamına geliyordu. Birincilik beklemiyordum. 17 dakikalık ama imkânsızlıklarla çekilen bir film.

Filmde Lale'yi nasıl anlatmaya çalıştınız?

Röportajda arkadaşlara bana Lale'yi anlatın dediğim zaman bu yönlerini anlatmalarını istedim. Önemli olan Lale'nin günlük yaşamda yaptıkları, özlemleriydi. Ufacık şeyleri anlatın, bir şarkı söylemesini de anlatabilirsiniz, ne bileyim bulaşık yıkamasını da... Onlar da öyle yola çıktılar,

anlatırken duygusallığa girdiler. Cümlelerin sonunu getiremeyen oldu, ağlayanlar oldu, çünkü onları yaşıyorlardı. O anlatımlar olmasa bu film zaten olmazdı. İnsanların yüzündeki güzel anlam olmasaydı bir anlamı olmazdı. Ben sadece anlatılanları çektim. Kurguda birleştirdim. Sonuçta o filmin iyi bir film olması ya da birilerini etkilemesi o anlatımları yapanların ve Lale'nin kendi kişiliğinden gelen bir şey. Lale'nin kişiliği de devrimci bir kişiliktir. Ben devrimci yanından çok bahsetmeyin dedim, bu çok da doğru bir kelime değil aslında. Lale her duruşuyla devrimci.

Lale'yle yaşadığınız bir anı anlatır mısınız?

Şimdi ben günleri hesaplıyordum. Lale kaçınıcı günde olduğunu saymayı bırakmıştı, onun yerine ben sayıyordum. Ben de daha önceden kaç gün ölüm orucu yapmışlar diye listeler yapıyordum. Mesela Oya'lar, 200-205 günken, Lale

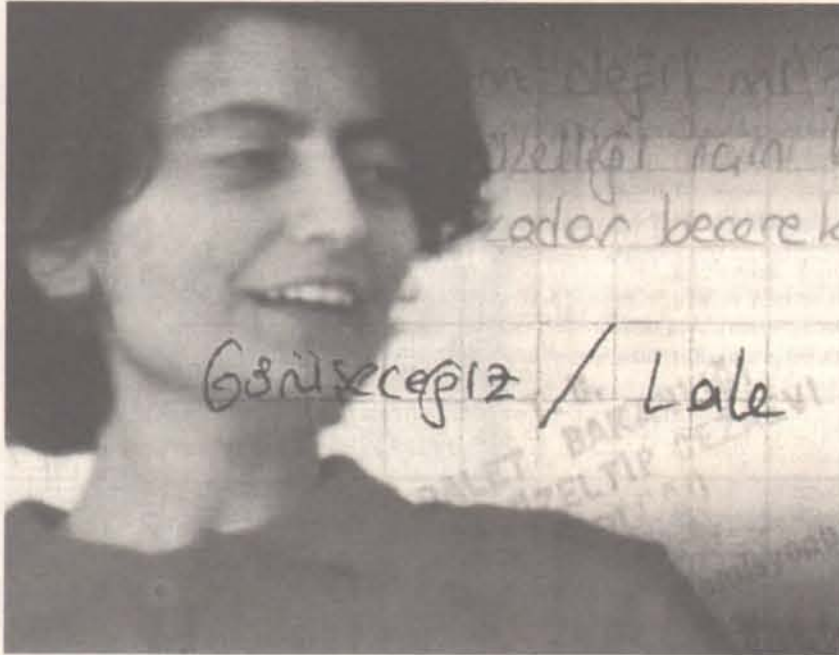
206 olduğu zaman ona gidip Lale bak Oya'ları geçtin, bak şunu geçtin, bak bunu geçtin en sonunda Lale patladı. Meğerse bunu içinde biriktirmiş "yarış atı yaptın beni sen de arkadan veriyorsun gazı" dedi. Tabii çok sinir ettiğim zamanlar oluyordu onu böyle. Yaşamevi'ne gidiyordum, oranın tam karşısında bir kasetçi vardı sabahtan akşama kadar Bebeğim'i çalıyordu. İster istemez benim de dilime takılıyordu. Lale'nin yanına gidince başlıyorum, "bebeğim, sana ömrümü verdim, bebeğim," ama hiç farkında olmadan yani. Lale onu da biriktirmiş içinde bir

Yaşadığınız tüm bu süreçler seni nasıl etkiledi?

Çok sevdiğin bir insanı kaybediyorsun ama sana öğrettiği o kadar çok şey oluyor ki. Özellikle o refakat döneminde Onunla geçirdiğim iki saatin inanılmaz güzellikleri vardı. Sadece Lale değil, diğer ölüm oruççuları da oradaydı. Bir gün Lale'yle oturuyorduk, ben ve Lale aslında ikimiz de büyük bir irade savaşı veriyorduk, bunu söyledim ona, o hemen anlamıştı ben de irade savaşı veriyordum dediğim zaman. Çünkü ben duygusal, sulu gözlü bir kıyım. Lale, sulu göz olmamdan her zaman çok şikâyet etmişti.

Hiç olmayacak zamanlarda hüngür hüngür ağladığım için devamlı şikâyetçi olurdu. Benimle ilgili tek korkusu o süreci kaldırmayacak olmamdı. Hani işte o bilincini kaybedecek ve ben ablası olarak müdahaleye izin vereceğim. Ya da benim askerlerin karşısında ağlayacağımdan endişeleniyordu. Bana, "Dilek bana söz ver hiçbir şekilde ağlama, ağlayacağını biliyorum o senin doğal hakkın, tabii ki ağlayacaksın. Ama zaten benim ölmeye niyetim yok" diyordu. Söz verdim, "tamam, hiçbir şekilde ağlamayacağım," dedim. Gerçekten de ağlamadım. Son noktaya geldiğim anlar da çok oldu. Gizli ağladım ama hiç bir zaman asker, polis ya da onun istemediği şekillerde hiç ağ-

lamadım. Bir de o süreçte oraya gidip gelmeler, onunla sohbetler, diğerleriyle konuşmalar, onlar seni müthiş geliştiriyor. Hayata daha farklı bakıyorsun. Daha iyi anlıyorsun her şeyi. Ben de mesela bir devrimci olsaydım ve içeride olsaydım benim yapacağım tek şey bu olacaktı. Yani Lale'den farklı olmayacaktı. Bu yüzden film çekmek çok önemli aslında. Bu film sayesinde kamera sahibi oldum. Lale'nin sayesinde oldu bu ve annem dün bana, "bak Lale hala seni koruyor," dedi. Tabii inanmak istemiyorsun böyle şeylere materyalist düşündüğün için. "O yaşarken hep seni korurdu, hep senin tarafındaydı, öldükten sonra da senin yanında. Bir şekilde yaşamda sana hep faydası oluyor," dedi. Doğru bir şey, o kamerada artık Lale'nin emeği var. Ben kötü bir şey çekemem onunla. İşe yaramaz sıradan şeyler çekemem muhakkak bir anlamı olması gerekiyor. Çünkü artık Lale benim için o kamera demek.

bir milyon kadın...

Geçtiğimiz günlerde ABD tarihinin en büyük üç yürüyüşünden biri kürtaj yasağına karşı yapıldı. Pazartesi muhabiri de, "eşi"yle birlikte oradaydı. İşte izlenimleri.

TARİH 25 Nisan 2004. Saat 8'de kalktık bizimkiyle ve ilk işimiz havaya bakmak oldu. Yağmurlu görünüyor, çantaya şemsiyeyi atıyorum hemen (neyseki yağmur yağmadı). Yürüyüş için aldığımız tişörtlerimizi giyip hemen yola çıkıyoruz. Heyecanlıyız, Amerika'da ilk defa bir gösteriye gidiyoruz. Arabada, "Umarım sınır dışı edilmeyiz," diyorum, gülüyoruz. Bugün kadınların hayatı için, kürtaj hakkı için yürüyeceğiz. ilki saatlik yolculuktan sonra başkent Washington DC yakınlarında bir metro istasyonunda arabayı park ediyoruz. Bu kalabalık da ne? İnsanlar akın akın metroya giriyor. Birileri pankartlar, çıkartmalar dağıtıyor. Hemen atlayıp bir tane alıyorum, pembe renkli pankartta "Seçme özgürlüğün için ayağa kalk!" yazıyor. Metroya biniyoruz, tıkiş tıkiş. Etrafımda kimseyi tanımıyorum ama bir yakınlık hissediyorum. Ne de olsa hepimiz Bush'tan nefret ediyoruz ve buraya kadın haklarını, haklarımızı savunmaya geldik. Başkente vardığımızda metrodan inip gösteri merkezine doğru yürümeye başlıyoruz. Sokaklarda yürüyüşe gelenler dışında neredeyse kimse yok, arada bir polis görüyoruz. Yollar trafiğe kapatılmış, Köşe başlarına pankartlar, balonlar, çıkartmalar bırakılmış, ne bulursam alıp çantama üstüme başıma yapıştırıyorum. Bizimki de kendine bir pankart almış, üzerinde "Kim karar veriyor? Kadınlar!" yazıyor. Biraz sonra alana yaklaştığımızı anlıyoruz, sloganlar, ıslık sesleri geliyor kulağımıza. Bir parkın önünden geçerken polisleri görüyorum, bir kalabalığın önüne set çekmişler. Birlikte yürüdüğümüz kalabalık hep birlikte bağırmağa başlıyor. Bu kadarcık kişi mi gelmiş, hani milyon kişi bekleniyordu dememe kalmadan göstericilerin karşı taraftan olduğunu anlıyorum. Grubun ön bölümünü siyah cüppeler giymiş rahipler oluşturuyor. Bunlar, kendilerine hayat-yanlısı (pro-life) diyenler, yani kürtaj karşı çıkanlar. Çoğu aşırı dinci Hristiyanlar. "Kürtaj cinayettir" yazan pankartlar çarpıyor gö-

zümeye. İstemediği halde çocuk doğurmaya zorlanan ve ölen kadınları düşünüyorum. Hangisi cinayet? Bir başka pankartta "Allah rızkını verir" anlamına gelen bir şey yazıyor. Allah rızkını veriyorsa, dünyada bunca açlık neden var? Biz kendimize seçim-yanlısı (pro-choice) diyoruz. Aslında hayat yanlısı olan kim, biz mi onlar mı? Yürümeye devam ediyoruz. Ve işte alana geldik. İnanılmaz bir ses yükseliyor kalabalıktan, ama pankartlardan ne kadar insan olduğunu görümiyorum. Kadınlar ve arada bir erkekler konuşma yapıyor. Aralarında ünlü Hollywood yıldızları da var. Dev ekranda izleyebiliyorsunuz sahnede olanları. Arada birileri şarkı söylüyor ya da şiir okuyor. Ne söylediklerini anlasam da anlamasam da sürekli ıslık çalıp bağırıyorum. Sesimizin duyulması lazım, diye düşünüyorum. Saat on iki buçuğa gelirken yürüyüş başlıyor. Hep bir ağızdan Bush karşıtı sloganlar atıyoruz. Yürüyenler arasında kadınlar, erkekler, gençler, çocuklar, yaşlılar, özürlüler, eşcinseller, ünlüler, politikacılar, her renkten insan var. Amerikalılar dışında, atmış ülkeden bu yürüyüş için Amerika'ya gelenler var. Köpekleri de unutmamak lazım. Köpeğini yürüyüşe getirip bir de üstlerine yürüyüş çıkartmaları yapıştırmışlar. Şirin görünüyorlar. Pankartlarda komik yazılar çarpıyor gözümü: "Bush, seni gerizekaligerizekâl! Bedenimden uzak dur!", "Bush cinsel perhizi savunuyor, şanslı Laura!" (Laura, Bush'un eşi), "Erkekler hamile kalsaydı, kürtaj tartışma konusu bile olmazdı!", "Dikkat edin, ileride fanatikler fanatik-

ler var!" (İleride kürtaj karşıtları pusu kurmuş anlamında). Bir an Beyaz Saray'ın iki sokak ötemizde olduğunu hatırlıyorum, acaba George Bush evde mi? Bence değildir, kaçmıştır. Korkulmayacak gibi değil, organizasyonun açıklamasına göre 1.15 milyon kadın var sokakta, yazıyla bir milyon yüz elli bin kadın... Yürüyüşün organizasyonu neredeyse kusursuzdu. Amerika'nın en büyük altı kadın kuruluşu gösterinin ana sponsoru oldu. Ayrıca yaklaşık 1000 tane kuruluş da yan sponsor olarak organizasyonda yerlerini aldılar. Yürüyüş bizim gördüğümüz kadarıyla olaysızdı

ama polis açıklamasına göre, izinleri olmadan gösteri yaptıkları için on altı kişilik kürtaj karşıtı bir grup ve kürtaj yanlılarının pankartlarına içi mürekkep dolu plastik yumurtalar attığı için bir kişi gözaltına alınmış. Yürüyüşün tanıtımı, planlanması, hazırlanması aylar sürdü ama değdi. 25 Nisan'da kadınlar tarih yazdılar ve bütün dünya kadınlarının seçme haklarını savundular. Amaç sadece Amerikan kadınlarının kürtaj hakkını savunmak değildi. Bush'un çıkardığı kürtaj ve doğum kontrolü yasalarının sonuçları sadece Amerika'yı değil, bütün dünyayı etkiliyor. Bu yasalardan bir tanesi (Gag Rule), Amerikan kadın kuruluşlarının başka ülkelerde kürtaj ve doğum kontrolü çalışmaları yapmasını ve kadınlara, özellikle yoksul kadınlara yardım etmesini yasakladı. Yürüyüşte bu yasaya büyük tepki gösterildi. Öyle görünüyor ki 2 Kasım 2004 Başkanlık seçimlerinde, Amerikan halkı Bush'u koltuğundan etmezse bu tepkiler bütün dünyada büyüyerek devam edecek.

Yürüyüşle ilgili daha fazla bilgi almak isterseniz organizasyonun resmi web sitesi: www.MarchforWomen.org

öfke, isyan ve sahte özgürlük

I.Ü. ÖKM Sahnesi Eğitim Araştırma Topluluğu geçtiğimiz yıldan bu yana Dario Fo ve Franca Rame'nin Kadın Oyunları'ndan derledikleri üç kısa oyunu sergiliyor. "Üç Tanıdık Hikâye", üç ayrı kadının öyküsü gibi görünse de, parçalar sizi hiç de yabancı olmadığı bir bütüne ulaştırıyor: Sınıf, mekân ve tarih tanımayan patriyarkanın farklı koşullara göre biçim değiştiren yüzüne.

EVDE kilit altında tutulan çıldırma noktasına gelmiş, orta-sınıf bir ev kadını olan Maria; kocasının üstüne genç ve güzel kuma getirdiği Antik Yunan'dan Medea; muhalif ama seks düşkünü bir kocanın cinsel özgürlük ve açık aile fantazileri nedeniyle kaderi sürekli aldatılmak olan küçük burjuva Antonia... Üç farklı kadın ama üçü de çıldırma noktasında. Baskı, sıkışma, öfke, çözümsüzlük ve isyanın duşu vurumu olan "delirme eşiği" üç oyunun da temel vurgularından biri. Erkeklerin yasaları koyduğu bir dünyada, kendi onayladıkları yasalar nedeniyle baskı altında tutulan, emeklerine, cinselliklerine, varlıklarına el konan kadınların "makus" sayılan kaderlerinin kaçınılmaz olmadığını farketmelerinden sonra tutuldukları bir delilik bu. Üç öyküde de, öfke isyana dönüştüğünde, her bir kahraman bu yazgıyı bireysel direnişle değiştirmeye çalışıyor. Başarılı oluyorlar mı? Evet, çoğu zaman ağır bedel ödenmesi pahasına kadınlar direniyor.

İlk hikâyedeki Maria, dışarıdan bakıldığında evin içinde sıradan bir hayat sürer. Boğucu rutin ev işlerinin yanısıra, çocukların ve sakat olan kayınbiraderinin bakımı, koca baskısı, dayak, kayınbirader ve komşu röntgencinin tacizleri, telefon sapığı ile uğraşan bir kadının çok tanıdık gelen hikâyesidir bu. Hatta, Maria'nın kocasının onu eve hapsedmesi bile onu pek çok hemcinsinden farklı kılmaz. Öykü ilerledikçe, Maria'nın eve hapsedilmesinin gerisindeki traji-komik olaylar zinciri, alt-orta sınıftan bir kadının hayatını değiştirmek için kendine küçük sığınma alanları açma çabasını, bu çabaların yolaçtığı farkediş sürecini ve bunun sonunda yaşanan hayal kırıklığını anlatır. İngilizce öğrenmek için kocasından izin koparan Maria, genç İngilizce öğretmenine aşık olur, romantik bir kaçamağa cesaret eder ancak bunlar duvarda gedik açmaya yetmez. Genç sevgilinin ben-cil istekleri ve tacizleri, olayı öğrenen kocanın

Maria'yı "affederek" eve kapatması, Maria'nın nefes alma çabalarını hezimetle bitirir. Bundan sonra, Maria'nın öfkesi isyana dönüşür; kendine dönüklük ve suçluluk duygusundan kurtulup, sorunun asıl kaynağına, hayatını kaba çeviren erkeklere yönelir: Hayatındaki erkekleri birer tasfiye eden Maria, son sahnede, elinde tüfekle akşam gelecek kocasını beklemektedir. Medea'nın öyküsü, bir şeylerin değişmesi için ağır bedeller ödemeyi göze alan kadınların hikâyesidir. Medea, kullanılıp bir köşeye atılmaya, "hiç doğmamış, hiç sevilmemiş" sayılmaya, kadınların esaretini yasalarla bağlayan, kutsallaştırılan erkek egemenliğine ve onun erkek kurumlarına, Kral'a, isyan eder. Patriyarkanın taşıyıcısı

en yakınındaki kadınlarla yüzleşir. Medea'nın ezildiklerini farketmeleri için dil döktüğü, dayanışmayı umduğu kadınlar, düşünmekten, sorgulamaktan aciz durumda, ezberletildikleri cümleleri okuyabilirler ancak. İsyanını mitlere ve kutsal sayılan kanunlara yönelten Medea, sistemde bir gedik açmak için çok yıkıcı bir şey yapacaktır: Çocuklarını öldürerek, kendini de yoketmek. Bu topyekun imha ve kendini feda ediş, bir çıkışsızlıktan çok başka kadınların özgürleşmesi için ödenen bir bedeldir. Medea'nın son sözleri, "Ölüyorsun Medea, yeni bir kadının doğumu için ölüyorsun" olur. Son öyküde ise sistemin çözüm olarak sunduğu özgürleşme olanakları ile ataerki arasındaki ilişki sorgulanır. Solcu mühendis Mabretti'nin alternatif aile ve çekirdek ailenin eleştirisi kılıflarına büründürerek karısı Antonia'ya kabul ettirdiği cinsel özgürlük, açık aile kavramlarından en çok faydayı yine erkeklerin sağladığı, (hiç yabancı olmadığı bir durum olan) kadınların solcu erkekler tarafından da sömürüldüğü mizahi bir dille anlatılır. Muhalif geçinen erkekler de ataerki konularının farkındadır ve bunu korumak için daha sıradan hemcinslerinden hiç de aşağı kalmamaktadır. Antonia'nın "Açık aile erkeğin tarafı açıksa geçerlidir, iki taraf açıksa cereyan yapar" sözleri durumu en güzel özetleyen ifadedir. Bu sözün de ima ettiği gibi, işin rengi Antonia'nın kendine sevgili bulmasıyla değişir. Mabretti'nin kıskançlık krizleri, türlü duygu sömürüsü ve üstü örtülü tehditler, erkeğin zaten eğreti duran maskesini düşürür. Maskenin düşmesiyle görünür kılınan patriyarkanın ta kendisidir. Eğer hâlâ izlemediyseniz, Üç Tanıdık Hikâye 5 ve 7 Mayıs tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Öğrenci Kültür Merkezi'nde, 16 Mayıs'ta Eskişehir'de, 22 Mayıs'ta İzmir'de ve 23 Mayıs'ta Denizli'de sergilenmeye devam edecek.

Bilgi için: aozorpak@hotmail.com

Feminist Ansiklopedi

İrk: Arapça anlamı kök, soy. Kalıtsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip olduğu varsayılan insanlar topluluğu anlamında kullanılmaktadır. En yaygın ve kabul gören ırk ayrımı deri renklerine göre yapılandır. Osmanlıcada ırk-ı ahmer: kızıl; ırk-ı asfer: sarı ; ırk-ı ebyaz: beyaz ırk-ı esved : siyah soy demektir.

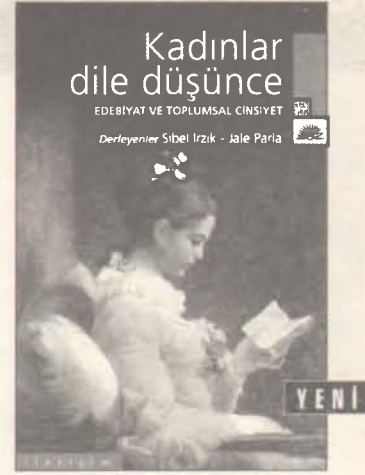
İrkçilik: İrk üstünlüğü fikri. İrkçilik Avrupalıların öteki kıtalardan insanlarla sürekli ilişkiye girdikleri 16. yüzyıldan sonra sistematik hale gelmiş bir düşünce ve uygulamalar bütünüdür. Sömürgeci ve faşist yönetimlerin benimsediği ve yaydığı, dayanakları tamamen bilim dışı ama insanlara kabul ettirilmesi kolay, sürekli olarak yeniden üretilebilen bir akımdır. Özellikle 1650'den sonra Kuzey Amerika'nın kolonileştirilmesi, yerli Amerikalıların yok edilmesi ve Afrikalıların köleleştirilmesi büyük insan topluluklarını "kuzey avrupalı beyaz adam"ın kölecilik-ırkçılığıyla karşı karşıya bırakmıştır. İrkçilik doğuştan ve yaşanan yerin doğasına bağlı, ayırd edici özelliği kafatası yapısı ve deri rengi olan özelliklerin bazı insan topluluklarını diğerlerinden üstün kıldığı varsayımından beslenir. Avrupalı ırkçı düşünceyi besleyen filozoflardan Aristo Yunanlıların doğuştan sahip oldukları üstün özellikler olduğunu, bu yüzden diğer halkları köleleştirmeye hakları olduğunu savunur. John Locke, David Hume gibi bir çok Avrupalı düşünür açık ırkçı görüşlere sahiptiler. İrkçi düşünçenin uzantısı, "üstün"toplulukların insanlığı ilerletecek yeteneğe sahip olduğu ve çoğalmaları gerektiğidir. Bir ırkı bitirmeye çalışmak (genosid) düşünçesi de ırkçılığın ulaşabileceği sonuçlardan biridir. Saf ırkçılık kadınlara bir ırkın sürmesini sağlama veya sağlamama görevi verir, aşağı olduğu düşünülen ırkın mensubu kadınlara diğer tarafın erkeklerinin tecavüzünü meşru görür. Bazı insanların varsayılan doğal özelliklerin, diğerlerinin ezilmesi, sömürülmesi, aşağılanması, köleleştirilmesi ve bazan yok edilmesine dayanak teşkil etmesi açısından ezilen ırkların kaderi ile kadınlarınki benzerlik gösterir. Öte yandan cinsiyetçilik ve ırkçılık arasında çok büyük farklar vardır. İrkçılığın verdiği zararlar cinsiyetçiliğinkinden çok daha azdır. Kadınlar bilebildiğimiz çok eski tarihlerden bu yana, bütün toplumlarda aşağı görülmektedir. İrkçiliksa bazı dönemlerde bazı ülkelerde etkilidir. Kadınlar koca, baba gibi kendilerine en yakın insanların sürdürücüsü olduğu bir sistem içinde egemenlik altında tutulmaktadır. İrkçilikta ezen –ezilen birbirine uzaktır. Kutsal kitaplarda cinsiyetçilik vardır ama ırkçılık yoktur. Birçok sözlük ve ansiklopedi de ise ırkçılık maddesi vardır ama cinsiyetçilik yoktur. Örnek: TDK sözlüğü, Afşar Timuçin'in felsefe sözlüğü. Buradan da anlaşılabilirliği gibi ırkçılığa karşı çıkmak meşrudur ama aynı şey cinsiyetçilik için söylenemez.

İrz: İrz kelimesi güçlü bir dinsel otoritenin bulunmadığı müslümanlık öncesi cahiliye döneminde, Arabistan'da toplumu koruyan ataların gururu, şeref, manevi benlik anlamlarını taşıyordu. Müslümanlıktan sonra sözcüğün içeriği kişilik değerlerinde yoğunlaştı. Kelimenin sözcük karşılığı bir kimsenin başkaları tarafından gözetilmesi, saygı gösterilmesi gereken cinsel dokunulmazlığı olarak iffet, namus ve şerefle eşanlamlıdır. Günümüzde ise ırz en fazla "ırza geçme" deyimini içinde ve kızlık zarı anlamında kullanılmaktadır. Türk Ceza Kanunu da cinsel tecavüz gibi kadınların bizzat kendi bedenlerine karşı işlenen suçları "ırza geçme" başlığı altında ele almaktadır böylece topluma hakim olan yaatlaşma uygun olarak kadının bedeninin kendine değil ailesine ait olduğu yasa tarafından da kabul edilmektedir. Yasalarda ırz kavramının kullanılması kadının cinselliğini ve bedensel haklarını erkek egemen topluma maleden ; kişinin cinsel bütünlüğünü şeref, namus, edep haya gibi öznel ataerki değerlere indirgeyen niteliğinden ötürü kadın hareketince eleştirilmiştir.

İrz ehli: Namuslu, iffetli ve temiz kimse.

Hazırlayan: Handan Koc

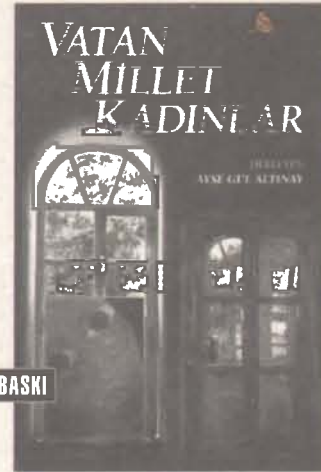
İletişim'den

Hep "erkek dili"ne düşer kadınlar...

Bu kitap, feminist eleştirinin kuramsal arka planını irdelemenin yanı sıra, Türk ve Batı edebiyatından hem erkek hem de kadın yazarların yapıtlarını derinlemesine inceliyor. Jale Parla, Sibel Irzik, Deniz Tarba Ceylan, Zeynep Ergun, Rana Tekcan, Hülya Adak, Süha Oğuzertem, Özden Sözalın ve Nurdan Gürbilek'in yazıları, konuyu çok çeşitli boyutlarıyla ele alıyor: Toplumsal cinsiyet kavramı, edebiyatın öznesi ve nesnesi olmak, kadınlık ve erkeklik kurguları açısından edebiyatın içerdiği tuzak ve imkânlar, dilin ve suskunluğun cinsiyeti... *Kadınlar Dile Düşünce*, feminizmin "dile düşkün"lüğü sayesinde mümkün olan edebiyat okumalarının çarpıcı örneklerini sunuyor.

KADINLAR DİLE DÜŞÜNCE Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet
DERLEYENLER: SİBEL IRZİK - JALE PARLA • Edebiyat Eleştirisi, 309 sayfa

Milliyetçilik, toplumsal cinsiyet ve feminizm

Bu derlemedeki yazılar, hem milliyetçilik teorilerindeki toplumsal cinsiyet körlüğünün yarattığı sorunlara dikkat çekiyor, hem de bu körlüğün bir sonucu olarak daha önce göz ardı edilen alanları derinlemesine araştırıyor. *Vatan, Millet, Kadınlar* toplumsal cinsiyetin milliyetçi pratiklerde ikincil değil, merkezî bir yeri bulunduğu fikrini işliyor: Milliyetçiliği anlayabilmek için toplumsal cinsiyet ilişkilerine bakmanın, kadınlık ve erkeklikleri anlayabilmek için de milliyetçiliği incelemenin hayati önemini ortaya koyuyor. Derleme, hem Türkiyeli, hem de yabancı yazarların makalelerinden oluşmakta.

VATAN, MİLLET, KADINLAR • DERLEYEN: AYŞE GÜL ALTINAY • Bugünün Kitapları, 357 sayfa

Aile Meclisi ve Millet Meclisi Kadınlara Karşı Elele

Güldünya'dan sonra 14 yaşındaki Nuran Halitoğulları da aile meclisi kararıyla babası tarafından öldürüldü.

Katilleri TCK koruyor!

